

Univerzita Karlova v Praze
Filozofická fakulta

Ústav pro pravěk a ranou dobu dějinnou

Bakalářská práce

Pavel Drnovský

Tvrz v Třeboveticích

Medieval fortress in Třebovětice

Vedoucí práce: Prof. PhDr. Jan Klápště, CSc

Praha 2010

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracoval samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

V Hradci Králové

Dne 8. dubna 2010

podpis

Anotace:

Práce zpracovává archeologický výzkum zaniklé tvrze ve vesnici Třebovětice (okr. Jičín), který proběhl v roce 1921. Výkopové práce vedl prof. Emil Dufek, který odkryl její jižní část. Tvrz je poprvé písemně zachycena v roce 1447 a naposledy je uvedena k roku 1682. Většina objeveného zdiva byla založena na mohutných dřevěných pilotách a trámech. Dochovaný odřezek jedné z pilot umožnil dendrochronologickou analýzu (zjištěno datum 1328+x.). Celkem bylo vyzvednuto 268 nálezů. Získaný soubor obsahuje artefakty i ekofakty (keramika, kachle, sklo, železné předměty, kosti zvířat, usně). Součástí práce je katalog všech nálezů, včetně odpovídající obrazové přílohy. Zpracování přineslo řadu poznatků, týkající se života drobné šlechty ve východních Čechách ve středověku a raném novověku.

Klíčová slova:

východní Čechy – tvrze – středověk – raný novověk – hmotná kultura

Annotation:

This work processes archaeological research of former medieval fortress standing in the village Třebovětice (district Jičín), which was passed in the year 1921. The excavation works were directed by prof. Emil Dufek, who exposed the southern part. The fortress was for the first time mentioned in written sources in the year 1447 and for the last time is stated in the year 1682. The most of discovered masonry was founded on massive wooden stilts and beams. The extant cutting of one of the stilts was sent to dendrochronological analysis (discover date 1328+x). Altogether 268 archaeological finds were discovered. The acquired collection contains artefacts and ecofacts (pottery, ceramic tiles, glass, iron articles, bones of animals, leather). Part of work is a catalogue of all finds, including corresponding pictorial supplement. Processing brought us wealth of knowledge, concerning gentry's life in east Bohemia in the Middle Ages and early modern times.

Key words:

East Bohemia – medieval fortress - Middle Ages - early modern times – material culture

Obsah:

1 Úvod	5
2 Přehled základních výzkumů tvrzí ve východních Čechách	6
3 Výzkum třebovětické tvrze	9
3.1. Třebovětice a okolí	9
3.2. Historie třebovětické tvrze	13
3.3. Okolnosti výzkumu	15
3.3.1. Prof. Emil Dufek	16
3.4. Popis výzkumu	16
3.5. Stavební podoba třebovětické tvrze	20
3.6. Užití pilot na jiných středověkých lokalitách Hradecka	24
4 Výpověď hmotných pramenů	26
4.1. Keramika stolní, kuchyňská	26
4.2. Kachle	32
4.3. Sklo	36
4.4. Kovový materiál	43
4.5. Ostatní materiál	50
5 Život na Třebovětické tvrzi	53
6 Závěr a diskuze	56
7 Katalog nálezů	58
8 Použité prameny, literatura	76
9 Obrazová příloha	84

Seznam použitých zkratek

AČ - Archív český

CDB - Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae

ČVS – čelní vyhřívací stěna

Inv.č. – inventární číslo (pokud není uvedeno jinak, jedná se o inv.č. Muzea v Hořicích v Podkrkonoší)

LDR – levý dolní roh

LHR – levý horní roh

Lib. conf. - Libri confirmationum ad beneficia ecclesiastica pragensem

Lib. er. - Libri erectionum archidioecesis pragensis

Md – maximální délka

Mhl – maximální hloubka

MØ - maximální průměr

Mš – maximální šířka

Mv – maximální výška

MV - Monumenta Vaticana

Ø - průměr;

okr. – okraj (nebo okres, záleží na smyslu věty)

OL – okrajová lišta

OVO – okraj vyhřívacího otvoru

PDR – pravý dolní roh

PHR – pravý horní roh

pozn. – poznámka;

Rel. tab. - Reliquiae tabularum terrae regni Bohemiae

VO – vyhřívací otvor

výp. – výpal

ZO – záchytný otvor

1 Úvod

V roce 1921 proběhl ve vsi Třebovětice (okr. Jičín, kraj Královéhradecký) výzkum tvrze, který provedl prof. Emil Dufek. Zde objevené archeologické nálezy byly následně uloženy do sbírek muzea v Hořicích, kde zůstaly nepovšimnuty až do současnosti.

Předkládaná práce si dává za cíl zpracovat kompletní nálezový fond pocházející z třebovětické tvrze. V první obecné části se zaměřím na dosavadní stav výzkumu sídel drobné šlechty na území východních Čech a stručně vylíčím historický vývoj Třebovetic a jejího okolí do období raného novověku. V dalším úseku práce se budu věnovat popisu a rozboru výzkumu a možnému historickému utváření stavební podoby tvrze, včetně hledání shodných konstrukčních prvků na okolních tvrzích.

Hlavní díl práce však bude zaměřen na nalezené artefakty a ekofakty. Ty budou rozříděny do příslušných kategorií a poté jednotlivě zpracovány a porovnány s obdobnými nálezy. Rovněž se budu snažit využívat ikonografických i etnografických pramenů. Součástí práce je kompletní katalog nálezů, včetně odpovídající obrazové přílohy.

Na závěr se pokusím nastínit a rekonstruovat život na Třebovětické tvrzi na základě výpovědi hmotných a písemných pramenů.

2 Přehled základních výzkumů tvrzí ve východních Čechách

Počátky zájmu o studium tvrzí lze hledat v závěru 2. pol. 19. století. V této době běžně docházelo k jejich narušování v důsledku nejrůznějších terénních zásahů v jejich okolí či přímo na samotných tvrzištích. Při takových úpravách byly často ve velkém množství nalézány artefakty, kterým však zpravidla nebyla věnována větší pozornost. Buď skončily v držení místních sběratelů, nebo byly ponechány nepovšimnuty. Ve světlejších výjimkách se alespoň část dostala do poučenějších rukou a časem se mohly přesunout do některého z místních muzeí. Během těchto zásahů zpravidla nebyla pořizována žádná dokumentace, či nákresy.

Již v roce 1880 bylo rozvezeno tvrziště, nalézající se u vesnice Bříšťany (okr. Jičín). Nálezy, které místní sběratel (a zbytek pak později jeho dědicové) předal do místního muzea, byly zpracovány teprve nedávno (Burgert 2006). Soubor obsahoval větší množství keramického i kovového materiálu, ke kterému však chybí jakýkoliv popis nálezové situace.

Jestliže byl výzkum tvrze v Bříšťanech publikován nedávno, tak se o osm let později získaný materiál pocházející z tvrziště v Batňovicích dočkal svého prvního zpracování již nedlouho po svém objevení (Hraše 1891). Tvrz v Batňovicích (asi 1,5 km východně od Úpice – okr. Trutnov) se nacházela v místech č.p. 112 a až do roku 1888 bylo místo kde stávala zřetelně rozpoznatelné (Wolf 1995, 117 – 119). Tehdy se však majitel rozhodl nerovnosti srovnat. Během úprav se na místo dostavil K. J. Hraše, kterému se podařilo zachránit část nálezů a pořídit i nákres tvrziště. Nálezový soubor obsahoval zhruba 28 železných předmětů a jednu hrncovitou nádobu. Mezi zajímavé nálezy mimo jiné patří kolekce zemědělského nářadí (krojídlo, asymetrická radlice, vidle...). Materiál byl naposledy celkově zpracován Z. Lochmannem a datován přibližně do období 14. století (Lochmann 1989, 111).

Významný soubor zemědělského nářadí pochází i z tvrze v Semonicích (3 km jižně od Jaroměře – okr. Náchod), který byl objeven v roce 1895 během terénních úprav v místech dvora. Výkopy řídil přivolaný L. Šnajdr, který v místech kde byly zachyceny základy kamenné stavby o rozměrech 6,6 x 8,5 m, našel velké množství železných (na 160 kusů) a keramických (6 nádob) předmětů (Huml 1967).

Tvrze, které se staly předmětem zájmu ze strany badatelů ještě na samém sklonku 19. století stály v Nechanicích a v Lubně (okr. Hradec Králové). Na prvním jmenovaném kruhovém tvrzišti (přes 120 m v průměru) byly nalezeny během kopání v 80. letech (především

1884) architektonické články a železné předměty (dýka, část hákovnice, kamenné koule). O těchto nálezech pak poprvé informoval M. Lüssner (1887/89, 187). Rovněž tak na tvrzišti v Lubně byly při srovnávání terénu nalezeny rozličné předměty (Lüssner 1887/89, 190).

Z většiny tvrzí, na kterých se v této době prováděly výkopové práce, se však zpravidla nedochovaly žádné popisy situací ani předměty, které zde byly objeveny. Tak byly například ztraceny nálezy pocházející z tvrze v Kozojedech (okr. Jičín) vyzvednuté v roce 1852 (Sklenář 2002). Podobně zmizely četné hmotné prameny (meč, železné šipky, keramický a skleněný materiál) pocházející z rozvážení tvrze v Rakově v letech 1881/82 - okr. Jičín (Pažout 1927/28).

Na počátku 20. století J. L. Píč podnikl při svých cestách do východních Čech za doprovodu L. Domečky několik povrchových průzkumů tvrzišť. Navštívil takto tvrziště stávající v Libčanech (okr. Hradec Králové) a posléze i obě tvrziště ve vesnici Obědovice (okr. Hradec Králové), které si dokonce nechal vyfotografovat (Domečka 1913, 4; Píč 1909, 285 – 286). Při jiné příležitosti pak navštívil a popsal tvrziště nalézající se v Třebešově a ve Velké Ledské – okr. Rychnov nad Kněžnou (Píč 1913, 57 – 58).

Ve 20. letech minulého století pak proběhly na svoji dobu nezvykle veliké a především díky pořízené dokumentaci i poměrně kvalitní výzkumy. V letech 1920 až 1921 se uskutečnil průzkum části zaniklé tvrze v Třeboveticích (okr. Jičín), který byl vyvolán přemístěním koryta potoka, které přetnulo místo, kde tvrz stávala. Práce vedl prof. Emil Dufek, který během výkopů zakreslil půdorys objeveného zdiva i s vybranými řezy. Krom těchto nákrešů nechal pořídit i několik fotografií, s kterými si dokážeme udělat o výzkumu ucelenější obraz.

Další takový výzkum provedl v letech 1925 až 1927 J. Severa na tvrzi Nebákov (katastrální území Roveň – okr. Jičín). Díky popisům, které si během výkopových prací vedl, mohl být v nedávné době patřičně zpracován (Nechvíle 2004).

V následujících desetiletích pak na území východních Čech neproběhl žádný významnější výzkum, až v roce 1963 podnikl B. Nechvátal záchrannou akci na tvrzi v Obědovicích (okr. Hradec Králové), během něhož v příkopu vodou obklopeného tvrziště objevil dřevěné piloty. Avšak kvůli vysoké hladině spodní vody nešlo ve výzkumu pokračovat (Nechvátal 1964, 30). O rok později provedl rovněž záchranný výzkum tvrziště L. Skružný v obci Bystřec (okr. Ústí nad Orlicí). Stavebník však neinformoval archeology o postupu terénních prací včas a výsledky výzkumu jsou tedy velice skromné (Cejpová 2000, 143-151).

Od 70. let až do současnosti byly pak prováděny spíše terénní povrchové průzkumy jednotlivých tvrzišť, či stavebně historické průzkumy stojících objektů, než větší zjišťovací výzkumy. Jako příklady povrchového výzkumu tvrziště lze uvést sběry podniknuté J. Frolíkem a P. Chotěborem na tvrzišti v Bořicích - okr. Chrudim (Frolík – Chotěbor 1984), či průzkum tvrziště Kalthaus (kat. území Černilov – okr. Hradec Králové) M. Buranským a R. Tichým (Buranský - Tichý 1986). Jako příklad stavebně historického přístupu lze uvést průzkum stojící tvrze v Konecchlumí – okr. Jičín (Chotěbor 1986), či průzkumy prováděné J. Slavíkem a J. Svobodou (např. Slavík – Svoboda 1993; Svoboda 2000).

Větší zjišťovací výzkum byl proveden J. Siglem v Javorníku (okr. Trutnov) v roce 1987, během něhož bylo získáno na 4400 předmětů - většinu tvořil keramický materiál (Jirásek – Sigl – Wolf 1988). V poslední době se pak bádání zaměřuje především na popis současného stavu jednotlivých lokalit (např. Úlovec 1994; Cejpová 2001; Nechvíle – Waldhauser 2003; Cejpová 2003; Dragoun 2005).

3 Výzkum třebovětické tvrže

3.1. Třebovětice a okolí

Vesnice Třebovětice (id. kód obce 572781) se nachází na území dnešního Královéhradeckého kraje, v jihovýchodní části okresu Jičín, přibližně 6,5 km jihovýchodně od města Hořice v Podkrkonoší. Obec má vlastní katastrální území, správně však spadá pod sousední Cerekvici nad Bystřicí (Tab. 1:1,2; Tab. 2:1,2).

Pro následující popis přírodních podmínek byla vybrána oblast vymezená kružnicí o poloměru 4 km, kdy střed tvoří ves Třebovětice (Tab. 4:1). Kromě Třebovětice se v tomto území nalézají další vesnice, nejbližší leží Cerekvice nad Bystřicí, poté v téměř pravidelném kruhovém rozestupu následují další: Votuz, Jeřice, Rašín, Horní a Dolní Černůtky, Hněvčeves, Benátky a Želkovice.

Tato oblast se nachází v poměrně morfologicky členitém terénu. Výraznou krajinou dominantou je hřbet vřešťovského Chlumu (422 m n. m.), který tvoří přirozenou severní hranici daného území. Mezi další významné terénní útvary patří vrch Lysice, který se nachází východně od vsi Cerekvice.

Středem takto vybraného území protéká od severu k jihu řeka Bystřice. Do ní se pak vlévají z obou stran menší přítoky. Celé toto území je dnes intenzivně zemědělsky využíváno. Porovnáme-li stav zalesnění oblasti na I. vojenském mapování s dnešní situací, zjistíme, že již tehdy lesy pokrývaly jen menší část. Podobně jako tenkrát i dnes je lesní porost vázán především na výrazné terénní útvary. V severní části oblasti je to úpatí vřešťovského Chlumu a ve východní části nad Cerekvicí je zalesněn vrch Lysice. Nejvýše položeným místem oblasti je severně položená vesnice Votuz (317 m n. m.) a nejnižší pak leží koryto řeky Bystřice na jižní hranici vymezené oblasti (260 m n. m.).

Z hlediska geomorfologie spadá dané území do oblasti Východočeská tabule, celku Východolabské tabule, podcelku Cidlinské tabule a okrsku Nechanické tabule. Geologické podloží je tvořeno především kvartérními útvary a to sprašemi a sprašovými hlínami. V údolích vodních toků (především Bystřice a Rybničního potoka) se nacházejí nivní a smíšené sedimenty. Na severu, na úpatích vřešťovského Chlumu pak vystupují mezozoické křídové útvary, jakými jsou různé druhy pískovců, či písčítých slínovců. Půdní pokryv tvoří především hnědozemě a šedozemě. Na úpatích vřešťovského Chlumu se pak vyskytují luvizemě. V údolích vodních toků

se nalézají fluvizemě, či glejové půdy. Původní vegetační pokryv oblasti by byl tvořen dubohabrovými háji. Ve vyšších polohách na svazích Chlumu, by se pak vyskytovaly acidofilní doubravy a podél větších vodních toků by se nalézaly luhy a olšiny. Sledované území leží na rozhraní mezi klimatickými oblastmi T2 a MT11, jež se od sebe až na drobnosti prakticky neliší. Průměrná teplota v lednu je -2 až -3°C pro obě oblasti a průměrná teplota v červenci je 18 až 19°C pro klimatickou oblast T2 a pro MT11 jsou teploty jen o jeden stupeň nižší. Srážkový úhrn ve vegetačním období je pro obě oblasti stejný (350 – 400 mm) a srážkový úhrn v zimním období je pro T2 200 – 300 mm a pro MT11 200 – 250 mm - viz Tab.5:1 (Faltysová – Mackovčín – Sedláček a kol. 2002)

Ves Třebovětice je položena na jižním úpatí vřešťovského Chlumu. Nadmořská výška intravilánu vsi se pohybuje mezi 272 a 268 m n. m. Osu vesnice tvoří Rybniční potok, který při severozápadním konci zástavby napájí rybník, kterému se do dnešních dnů říká „nátvrzní“¹. Ve středu vesnice se podle I. vojenského mapování nacházely ještě další dva rybníky, které se však do dnešních dnů nedochovaly, zachyceny nejsou již ani na císařských otiscích stabilního katastru - dále jen stabilní katastr (Tab. 3:1,2). Rybniční potok se jižně od obce vlévá do řeky Bystřice (tok III. řádu), která odvádí většinu vody z blízkého okolí.

Příznivé přírodní podmínky způsobily, že bylo toto území intenzivně osídleno již od pravěku. V okolí obce Třebovětice jsou doloženy nálezy již z mladší doby kamenné (např. Pavlů – Vokolek 1992, 53; Kalferst – Sigl – Vokolek 1987, 23). Četné archeologické nálezy pochází i z pozdějších období pravěku a rané doby dějinné. Severně od vsi v poloze Třešňovka se nacházel lužický mohylník, který byl zkoumán již J. L. Píčem (např. Zwiefelhofer 1927, 27 – 31). Na okolních katastrálních území je situace obdobná a pozůstatky lidské aktivity jsou zde doloženy již od zemědělského pravěku (souhrnně např. Končelová 2005; Anýž – Končelová – Thér – Tichý 2006).

Na území Třebovětic máme archeologicky doloženo i středověké osídlení. Při jižním okraji obce se rozkládá poloha „Vesce“ (parc.č. 240/1, 13 – 18), odkud pochází soubory mladohradištní a pozdněhradištní keramiky. Poloha byla známa již na počátku minulého století (Strnad 1920). V 80. letech zde bylo provedeno několik povrchových průzkumů a nalezeno větší množství keramiky (Boček 1989, 205; Kalferst 1989, 205; Bláha – Kalferst – Sigl 2004, 123).

¹ Podle ústního sdělení místních obyvatel

Obdobně datovaný materiál pochází i ze sběrů provedenými J. Bočkem v 80. letech při západním okraji obce (Boček 1989, 205).

Nálezy vrcholně středověké keramiky jsou pak známy z okolí vesnice (např. Kalferst – Sigl – Vokolek 1987, 23). V samotném intravilánu Třebovětíc byly během plynofikace v průkopu před domy čp. 17, 20, 25 a 26 nalezeny zlomky novověké keramiky a kachlů (Ulrychová 1997).

Raně středověké nálezy pochází i z nejbližšího okolí Třebovětíc. Takto datovaná keramika byla objevena při severním okraji Jeřic na par. č. 111/11 (Kalferst, 1982-83, s. 54), nedaleko se pak vyskytuje další naleziště „U mlýna“ na par. č. 264-267 (Vokolek 1970, 44). Na katastrálním území obce Benátky se rovněž nachází několik raně středověkých nalezišť (např. Vích – Vokolek 1997, 3-4; Kalferst – Sigl – Vokolek 1989, 3-4; Vokolek 1982, 11). Ojedinelé nálezy tohoto stáří jsou pak doloženy i z ostatních okolních vesnic – např. Hněvčeves (Vokolek 1978, 25), či Rašín (Vokolek 1964, 37).

Nálezy spadající do vrcholného středověku a raného novověku jsou již pak v četném množství doloženy jak v intravilánech (např. Boček 1989, 205; Ulrychová 2005, 20-21; Ulrychová 2007, 8, 6), tak v extravilánech sledovaných obcí (např. Kalferst 1995, 137; Kalferst – Sigl – Vokolek 1989, 6, 19; Ulrychová 2005), které sousedí s Třebovětícemi. Za zmínku stojí mincovní depot grošů ražeb Václava II. a Jana Lucemburského, který byl objeven v roce 1889 v lese „Habřinky“ u Horních Černůtek (Anonym 1889, 556).

Podle regionálního bádání a tradice se měla východně od vsi Cerekvice v okolí barokní kaple sv. Vavřince nacházet zaniklá vesnice Lysice (někdy též „Sošnice“), která měla zaniknout patrně během třicetileté války (Mann 1935; Šalda 1969, 46). Stejně tak je kladena do polohy „Dlouhoraz“ severně od Třebovětíc zaniklá ves neznámého jména (Pokorný 1895).

Většina vesnic z Třebovětického okolí se v písemných pramenech objevuje v průběhu 14. století. Jen Rašín je uveden již mezi lety 1143 – 1148 jako majetek Strahovského kláštera (CDB I, 160). Vesnice Benátky se poprvé zmiňují k roku 1349 (Profous 1947, 49). V roce 1357 se uvádějí Cerekvice nad Bystřicí (Lib. conf. I/1, 28). Roku 1379 jsou připomínáni Mrzák a Zdeněk z Jeřic (Lib. conf. III/IV, 114). V roce 1366 je zmiňován Zdislav z Hněvčevsi (Lib. er. I, 59) a k roku 1380 jsou uvedeny Černůtky, dnes Horní a Dolní (Lib. conf. IV, 134). Želkovice se připomínají k roku 1454 (Rel. tab. II, 239) a vesnice Votuz je pak písemně doložena poprvé až

k roku 1456 (Profous 1957, 609). Samy Třebovětice jsou poprvé uváděny k roku 1356 (MV II, 181, 182, 194).

V okolních vsích též stávaly tvrze, přičemž nejvíce zpráv máme o těch, které se nacházely v Jeřicích a v Cerekvici. Jeřická tvrz byla vystavěna patrně v průběhu 14. století, ale první písemná zmínka pochází z roku 1448, kdy ji držel Sezima z Rýzmburka. Během 15. a 16. století byla střídavě držena místní drobnou šlechtou. Naposledy je zmiňována k roku 1628. Následně byl okolo poloviny 17. století v Jeřicích postaven zámeček (první zmínka 1748). V jihovýchodním nároží zámku se podařilo zachytit stavebně historickým průzkumem zbytky stavby s obdélníkovým půdorysem. Toto mohutné zdivo (šíroké 150 – 160 cm) je pravděpodobně pozůstatkem původní tvrze (Sedláček 1932, 142-143; Kolektiv 2005, 258).

Cerekvická tvrz je poprvé výslovně připomínána až k roku 1530, avšak přídomky jsou známy již od 14. století. Tvrz poměrně často střídala majitele a okolo roku 1541 ji získal Zdeněk Záruba z Hustířan, Zárubové ji pak s přestávkami drželi až do roku 1726. K roku 1682 se dochoval popis, ve kterém se líčí jako od kamene vystavěná, šindelem pokrytá. V 18. století došlo k přestavbě tvrze na zámek. V rámci této stavby můžeme k původní tvrzi přisoudit valeně klenutý sklep a mladší trojdílný palác, obsažený dnes ve východním křídle zámku (Ebel – Svoboda 1997, 88-101; Sedláček 1932, 344; Šimek 1989, 63).

Tvrz v Hněvčevsi je poprvé připomínána až na počátku 16. století, kdy ji v roce 1503 prodali Václav a Petr z Černůtek Václavu Zárubovi z Hustířan. Připojení pod třebovětické a posléze pod cerekvické panství patrně znamenalo její zánik a v roce 1570 se již nepřipomíná. Do dnešních dnů po ni nezůstaly žádné stopy (Sedláček 1932, 344; Šimek 1989, 116). Stávala snad v místech dnešního dvora, kde v minulosti během úprav dvora došlo k nálezům kachlů (Cechner 1909, 28).

O tvrzi, jež měla stát v Horních Černůtkách, nemáme přímé písemné doklady. Doložení jsou jen majitelé vsi, kteří se poměrně často střídali. Ještě však na počátku minulého století bylo v okolí dnešního domu čp. 1 znatelné tvrziště (Pokorný 1903). Do dnešních dnů se ale nezachovalo, neboť bylo údajně rozebráno místními pěstiteli, z důvodu zisku kvalitní zeminy (Křížek – Řezník 1992, 22).

Celkově lze shrnout, že na daném území panují vhodné přírodní podmínky pro osídlení. Vyskytují se zde četné pozůstatky lidské činnosti (dokládající sídlení již od mladší doby

kamenné), kterým byla již od předminulého století věnována pozornost a stávaly se cílem vědeckého i amatérského archeologického bádání.

3.2. Historie tvrze

Ves Třebovětice se do světla písemných pramenů dostává poprvé v roce 1356, kdy je zmiňován Příbek z Třebovetic (MV II, 181, 182, 194). Posléze jsou k roku 1383 uvedeni Vintř z Třebovetic a jeho synové Hereš a Jan (Rel. tab. I 480)². Od konce 14. století pak byly Třebovětice ve vlastnictví i dvou majitelů současně. Mezi lety 1405 a 1407 je doložen Oneš z Třebovetic (Rel. tab. II 44)³ a zároveň je v této době zachycen Přibík Doubek z Třebovetic (Lib.conf. VI, 148)⁴, po něm je pak k roku 1412 zmiňována jeho vdova Zdinka. Na sněmu roku 1421 je potom doložen Jan Biskupec z Třebovetic (AČ III, 227).

Ves tedy byla rozdělena na několik dílů. V roce 1447 Vaněk z Těšína prodal své dědictví v Třeboveticích (tvrz, poplužní dvůr, orné i neorné luky, potoky, rybníky, pastviště a s částí vsí Horních a Dolních Černůtek) Svatoboru z Chvalkovic za necelých 400 kop grošů (Rel. tab. II 210)⁵. Jedná se o první zmínku o stojící tvrzi. Svatobor z Chvalkovic předek pozdějších Zárubů z Hustřířan, byl syn významného východočeského šlechtice Jiřka z Chvalkovic, kterému se podařilo zbohatnout a posílit své postavení během husitských válek, kdy zastával i post hejtmána (Skalický 1923-1924, 6). Král Zikmund Lucemburský mu následně zastavil čtyři vsi z bývalého majetku kláštera v Jaroměři a další menší pozemky (Šandera 2001, 94). Kromě Svatobora měl Jiří z Chvalkovic ještě syna Majnuše, který byl zakladatel další významné rodové větve Bukovských z Hustřířan. Syn Svatobora Václav Záruba z Hustřířan (první s příjmením Záruba) je zmiňován k roku 1495, kdy kupuje od Mikuláše z Hořic dědická práva na ves Černůtky (Rel. tab. II 469), v roce 1503 pak přikupuje tvrz v Hněvčevsi.

Druhou část vesnice zapsala jako své dědictví Kateřina z Třebovetic v roce 1444 svému muži Jiříkovi z Dobruše (zvanému též Jan Jirgl) a svým dětem, přičemž je zmiňován dvůr (Rel.

² „...Hersonis et Johannis filiorum Vintierzonis de Trzebowieticz...“

³ „...Oness de Trzebowieticz...“

⁴ „...Przibico dictus Dubek de Trzebowieticz...“

⁵ „...Vaněk z těšína p., že dědictví své, v Třeboveticích tvrz, duvor popl. s popl., dvory km. S pl., s dědinami ornými i neornými, lukami, potoky, rybníky, háji, chrastinami, s řekú, s pastvištěmi, i se vši zvolí, s plným panstvím, a k tomu v Čeruoatkách dolejních i hořejních, i s tím se vším právem a panstvím a se vši zvolí, a se všemi puožitky a úžitky prodal Svatoborovi z Chvalkovic a jeho dědicoum za čtyři sta kop bez šestnácti gr. Spravisti má on prodávajicí, a sním Věnek z Černína a Jan Lučinec z Černína. Stalo se l.1447, v středu po sv. Žofii“

tab. II, 282 – 283)⁶. Patrně tuto část Třebovětíc držel v roce 1503 i Jan Rašín z Rýzmburka, kdy je poprvé zmíněna druhá tvrz stojící Třeboveticích (Sedláček 1932, 344).

Okolo roku 1530 sjednotil oba díly Třebovětíc Václav Záruba z Hustřířan, který měl tři syny – Zdeňka, Jana a Petra, přičemž první dva si po jeho smrti ves opět rozdělili. Zdeněk sídlil zároveň i na tvrzi v Cerekvici, kterou přikoupil někdy před rokem 1541 (Šimek 1989, 500). Na Třeboveticích pak žil i Janův syn Jiřík, který však neměl dědice. Petřův syn Bohuslav Záruba z Hustřířan po Zdeňkově smrti v roce 1570 (zemřel rovněž bez dědiců) opět sjednocuje Třebovětice a patrně někdy během jeho vlastnictví jedna z tvrzí (patrně ta ze Zdeňkovy části) definitivně zaniká. Bohuslav Záruba, který umírá v roce 1591, zastával funkci královéhradeckého hejtmána a k roku 1571 je připomínána jeho žena Johanka Sádovská ze Sloupna a Hustřířan (Skalický 1923 – 1924, 6), kdy přikoupila ves Ples. V této době se Zárubové dostávají mezi přední východočeské rody. Na přelomu 16. a 17. století vlastnili majetek v královéhradeckém, chrudimském a čáslavském kraji (Felcman 2003 – 2004, 43). V roce 1586 byla pak Zárubům potvrzena příslušnost k panskému stavu.

Po jeho smrti se o jeho dědictví rozdělili synové Václav a Hertvik Zárubové. K roku 1601 se dochoval popis tvrze, kde se uvádí, že tvrz je od kamene vystavená, nachází se v ní pokoje, světnice i komory k všelijakému pohodlí, včetně sklepa, nacházejícímu se naproti tvrzi pro chování všelijakého nápoje (Sedláček 1932, 344). Václav Záruba z Hustřířan, držící Třebovětice se zúčastnil stavovského povstání a musel tedy svoje panství uvést v léno Ferdinandovi II, mohl jej však i nadále užívat až do své smrti v roce 1632. Václav zanechal po sobě jen dceru, která se provdala za Jetřicha Grodeckého. Třebovětické panství pak získal Albrecht z Valdštejna a připojil jej k panství Hořickému, po jeho smrti získal toto dominium Jakub Strozzi (Šimek 1989, 500). Jeho synové Petr a Oktavián prodali Třebovětický díl v roce 1665 Václavu Zárubovi z Hustřířan (syn Hertvika Záruby z Hustřířan), který jej přičlenil k panství cerekvickému (Kolektiv 2005, 869). K roku 1682 je zachován popis tvrze, kdy se uvádí, že byla tvrz od kamene a vápna s dobrými a silnými zdmi vystavěna a šindelem pokryta, bylo v ní 7 pokojů, 2 komory a veliký palác, jehož půda byla trámy, prkny a všelijakým táflováním malována a okrášlena, dále se zde nacházely dolní světnice, komory, sklep, kuchyně a spížirna (Sedláček 1932, 344). Touto zprávou

⁶ „...Já Kateřina z Třebovětíc vyznávám, že zapsala jsem a mocí tohoto listu zapisuji po své smrti v dluhu spravedlivému dole psaným slovuťnému panoši p. Jiříkovi z Dobruše, manželu mému, a dětem mým dluhu jistého a spravedlivého na svém vlastním dědictví tu v Třeboveticích na dvoru, na popluží, na štěpnici, na platu, na rybnících, na haltěřích, na řekách, na vrbínách, na háji, na mlýnu, na lukách, na pstvíšcích, na luhu i na tom na všem, jakožto jest otec můj dobré paměti držal...“

končí psané zmínky o třebovětické tvrzi, můžeme předpokládat, že po ztrátě sídelní funkce (která byla přenesena nejprve do Hořic a posléze do Cerekvice) dochází k postupnému pustnutí.

Druhá třebovětická tvrz zanikla beze stopy již dříve. Stávala patrně někde ve východní části vsi. Jako vhodné místo, kde mohla stávat se jeví mírné návrší při východním okraji Třebovětic (severně od cesty do Cerekvice).

3.3. Okolnosti výzkumu

Příčina, která vyvolala výzkum tvrze v roce 1921, se udála již o 12 let dříve – 12. září 1909. Tehdy se po silné průtrži mračen zčásti protrhla hráz třebovětického rybníka a nastalá přílivová vlna zatopila většinu vesnice. Vzniklé škody byly vysoké, více než polovina usedlostí byla zatopena a několik domů bylo zbořeno. Neštěstí si vyžádalo i devět lidských životů, a tak ještě téhož měsíce vydalo c.k. Ministerstvo orby ve Vídni výnos, aby byl vypracován projekt o novém ohrazení Rybničního potoka. Tento projekt požadoval přeložení a narovnáním dosavadního koryta (viz Tab. 3.1). S prvními výkopovými pracemi bylo započato až v lednu roku 1920, tato činnost pak probíhala (s výjimkou zimní a jarní přestávky) až do listopadu roku 1921.

Během výkopových prací byly v listopadu 1920 v místech nového koryta objeveny zbytky zdiva, v kterých místní obyvatelé rozpoznali základy tvrze, která tu měla údajně podle tradice stávat. O nález byl zpraven prof. Emil Dufek, který si zdivo prohlédl a potvrdil domněnku o objevu třebovětické tvrze.

Na místo nálezů byl posléze ještě přizván dr. Karel Guth z tehdejšího Zemského muzea v Praze a i on určil objevené zdi jako středověké a prozatím nalezený materiál zařadil do období 16. - 18. století (Strnad 1920). E. Dufek se tedy rozhodl, že se pokusí tvrz prozkoumat. Výkopové práce byly naštěstí díky zimě zastaveny, takže měl dostatek času na shánění financí, které k výzkumu potřeboval. Celkem se mu podařilo získat z různých zdrojů 2650 K⁷ (Dufek 1927). Tyto prostředky pak byly použity na financování výzkumu, který probíhal v době mezi červencem a zářím roku 1921 za osobního dohledu E. Dufka. Zkoumána byla především ta část tvrze, která stála v cestě novému říčnímu korytu. Podněcovatel a vedoucí výzkumu sice chtěl ve zkoumání pokračovat v i následujícím roce, ale nepodařilo se mu již získat potřebné finanční prostředky.

⁷ Ministerstvo školství a národní osvěty 1000 K; Národní památkový úřad 800 K; Okresní správní komise v Hořicích 300 K; Spořitelna v Hořicích 300 K; Národní technické muzeum 250 K

3.3.1. Prof. Emil Dufek

Osobnost prof. Emila Dufka není v současné době širší badatelské obci téměř známa. Narodil se 6. května 1877 na Lounsku. Svým povoláním byl akademický architekt a konzervátor. Mimo jiné studoval na Akademii výtvarných umění ve Vídni na speciálce středověké architektury. Podařilo se mu realizovat řadu návrhů novostaveb, avšak většina jeho profesního života je spjata a kulturními památkami. Celkem 13 let pracoval u architekta Kamila Hilberta například i na dostavbě chrámu sv. Víta, zde se mohl také poprvé setkat s archeologickým výzkumem. Poznatky zde získané pak dozajista uplatňoval a zúročil v budoucích letech. Dále se podílel na restaurování kostela sv. Štěpána a sv. Trojice v Kouřimi, sv. Mikuláše v Lounech a velké řady jiných sakrálních staveb. Příležitostně též pořizoval nákresy památkových staveb pro různé publikace. Od roku 1912 působil jako učitel architektury na Státní průmyslové škole v Hořicích v Podkrkonoší a v roce 1919 byl jmenován konzervátorem ministerstva školství a národní osvěty pro Hořický, Novopacký, Semilský a Železnobrodský okres. Během svého působení dohlížel např. na opravy hradů Pecky, Kumburku a vykopávky na hradě Zbirohu (okres Semily)⁸.

3.4. Popis výzkumu

K popisu téměř již devadesát let starého výzkumu můžeme díky pečlivosti vedoucího výzkumu vycházet z několika zdrojů. Emil Dufek totiž plně využil svého technického vzdělání a mnoha let praxe spojené nejen s architektonickými památkami k tomu, aby na svoji dobu nadstandardně zdokumentoval postup výkopových prací. Zhotovil podrobný nákres, na kterém zachytil půdorys vykopaného zdiva tvrze, jenž doplnil devíti kresbami řezů z různých míst (Tab. 6, 7, 8). Zároveň pořídil 16 fotografií, které zachycují různá stádia výzkumu (v rámci přehlednosti jsem se pokusil rekonstruovat směry pořízení jednotlivých fotografií - Tab. 9:2). Plány i fotografie doplnil doprovodným textem, který obsahoval stručný popis okolností a průběhu výzkumu a odeslal tento celek do Archeologického ústavu (uloženo v Archivu nálezových zpráv Archiv ARÚ č.j. 241/22). Protože musel E. Dufek financovat své bádání z příspěvků, prezentoval výsledky i v regionálních tiscích s žádostí o další finanční pomoc (Dufek 1923 – 24; Dufek 1927). Při následujícím popisu výzkumu budu proto vycházet především z výše zmíněných zdrojů.

⁸ K sepsání této podkapitoly jsem vycházel především ze životopisu E. Dufka z roku 1955, který je uložen v Hořickém muzeu.

Stavební dělníci pracující na hloubení nového koryta Třebovětického potoka narazili na podzim roku 1920 na vršek zdi 1 a 2⁹, jejich odkrývání pokračovalo v létě roku 1921. Veškeré objevené zdivo se nacházelo zhruba 0,5 – 1,5 m pod úrovní tehdejšího terénu. Odkrývaná zemina byla při povrchu pevná, ale s větší hloubkou postupně měkla, až se změnila v bahno. Koryto nového potoka se v jednotlivých místech dostalo až 3 m pod povrch terénu a na nákrese je znázorněno rovnoběžnými přerušovanými liniemi. Pro lepší názornost rozsahu terénních prací mohou posloužit tři rekonstruované pohledy z ptačí perspektivy (Tab. 10:1; Tab. 11:1; Tab. 12:1) Zed' 1 byla téměř kolmá k novému korytu, její šířka se pohybovala (podobně jako u ostatních zdí) okolo 1 m. Založena byla na trámovém roštu, kladeném na dřevěné piloty. Tato konstrukce zdi 1 je dobře viditelná na řezu AB (Tab. 7:1) a fotografii 1, pořízené v době rozebírání zdi a umožňuje tak pohled na řez zdi (Tab. 14:1). Piloty byly kruhového průřezu (20 cm) a tvořily dvě řady, na ty byly položeny dva trámy z tvrdého dřeva (v průřezu 23/30 cm a 23/31 cm), mezi které byly vloženy ještě další kusy menších trámů. Do mezer mezi trámy pak byly naskládány kameny. Roh zdi 1 nebyl odkryt až ke svým základům, piloty a rošty jsou tedy na plánu zakresleny jen do míst, kam až byly odkryty. Zdivo tvořily ploché lámané pískovcové kameny, spojované vápennou maltou, rozebírání této zdi prý bylo velice namáhavou prací (Dufek 1927). U zdi 1 dále zpozoroval E. Dufek skupiny kamenů vtlačených do bahna a označil je za jakýsi pozůstatek zdi 14.

Zdí 1 prochází dřevěné pažení **h**, vytvořené z dřevěných fošen (průřez 10/48 cm), které byly opřeny o piloty kulatého průřezu (20 – 22 cm). Toto pažení zachycuje řez AB a NO (Tab. 7:1,4) a fotografie č. 2, 3, 4, 5 a 6 (Tab. 14:2; Tab. 15:1,2; Tab. 16:1,2). Na své severní straně bylo pažení opět odkryto jen do míst zachycených na plánu, neboť rozpočet výzkumu byl již vyčerpán. Jedna z pilot z tohoto pažení (**n**) byla zazděna do zdi 1, ta pokračuje dále, ale od tohoto pažení **h** není již založena na pilotech a roštích, neboť zem zde byla již pevnější. Před pažením **h** se zároveň objevují ojedinělé piloty **i**.

Se zdi 1 byla kolmá a zároveň i rovnoběžná zed' 2, ta se zdi 1 tvořila roh, ale nebyla s ní řádně provázána, stejně jako se zdi 7, která ji ohraničuje na druhém konci. Zed' 2 byla založena obdobně jako zed' 1, avšak trámové rošty (průřez 25/37 cm) ležely na menším počtu pilot. Pod touto zdi ležel mezi rošty kus trámu **c**. Ani tato zed' nespočívala na roštích a pilotách v celé své

⁹ Pojmenování jednotlivých zdí arabskými číslicemi nevyjadřuje jejich vzájemné chronologické vazby. Vzniklo z potřeby přehledného rozlišení zdí. Obdobná situace je i u pojmenování jednotlivých dřevěných či kamenných stavebních konstrukcí, jež jsou nadále označovány malými písmeny

délce, neboť od míst, kde zem byla již tvrdá byla založena přímo do ní. Tato zeď je zachycena v řezech CD a LM (Tab. 7:2; Tab. 8:3) a na fotografiích č. 7, 8, 9 a 10 (Tab. 17:1,2; Tab. 18:1,2). V rohovém styku zdí 1 a 2 se nacházel dřevěný trámec **a**, opřený o dvě piloty **b** viz. řez PR (Tab. 8:4) a částečně též fotografie č. 7 a 8 (Tab. 17:1,2). Tato zeď byla stavěna z lomového pískovce stejně kvalitně jako zeď 1. Ke zdi 2 byla bez vazby rovněž přizděna zeď (pilíř) 6.

Ke zdi 2 přiléhá rohová zeď 3, ta je celá založena na pilotách hranolového průřezu (dvou různých průřezů: 13/13 cm a 18/20 cm) a na vodorovných dřevěných trámech (průřez 21/36 cm a 13/30 cm). Způsob založení zdí je patrný v řezech CD, EF, GH a LM (Tab. 7:2,3; Tab. 8:1,3) a na fotografiích č. 9, 10, 11 a 12 (Tab. 18:1,2; Tab. 19:1,2), přičemž poslední dvě jmenované byly pořízeny během rozebírání zdi 3 a umožňují tak pohled na obnažené rošty a piloty. Na rohu zdi se dřevěné rošty překrývaly, přičemž byly do sebe mírně zapuštěny (viz řez EF, Tab. 7:3). Mezi touto zdí a rošty se nacházel příčný trám **s**, který byl do ní téměř na kolmo zapuštěn. Zeď 3 nebyla se zdí 2 provázána, ale byla jen spárou oddělena. Její základ je zároveň výše položen, jak je vidět například na řezu CD, či fotografii č. 9 (Tab. 7:2; Tab. 18:1). Zdivo bylo tvořeno lomovým pískovcem, který byl spojovaný maltou.

Roh zdi 3 byl tvořen pravidelnými pískovcovými kameny **t** a **v** (viz řez EF – Tab. 7:3), ve kterých byly při rozebírání zdi rozpoznány 3 části ostění portálu (Tab. 74:1). Kromě těchto kusů ostění byl při rozebírání nalezen i další opracovaný pískovcový kámen (Tab. 73:2)¹⁰. V této zdi bylo zároveň zazděno několik pálených cihel (rozměry 29/14/9 cm).

Blízko od zdi 3 se nachází zeď 4, která na jednom konci přiléhá ke zdi 2 a na druhém ke zdi 7. Založení této zdi se liší od předešlých. Nespočívá totiž již na pilotech, ale část je položena na dvou mohutných trámech (větší **o** měl průřez 35/60 cm) a zbytek byl založen přímo do země. Oba trámy přečnívaly přes roh zdi 4 a druhým koncem sahaly až ke zdi 2 a podle všeho pod tuto zeď nesahaly, ačkoliv to s jistotou nemohlo být určeno. Mezi zdmi 3 a 4 se nalézal ještě trám **p** (o průřezu 20/20 cm). Zdivo této zdi bylo obdobně stavěno jako u ostatních z lomového pískovce, avšak malta zde nebyla již tak kvalitní a pevná. Zachycena je na řezech CD, GH, LM (Tab. 7:2; Tab. 8:1,3).

Zeď 5 byla rovněž založena jen na dřevěných trámech bez pilot (o průřezu 40/20 cm), přičemž jeden z těchto trámů zasahuje svým koncem až pod zeď 4, ale nebylo možno zjistit jak hluboko pod ni zasahuje. Na těchto trámech bylo zdivo z lámaného pískovce, které bylo dvakrát

¹⁰ Podrobnější popis architektonických článků viz. kapitola 4.5 Ostatní materiál

odstupňované (viz řez EF - Tab. 7:3). Nad druhým odstupněním je do zdi zazděn mohutný trám **r** (o průřezu 40/25 cm), který zeď přesahuje a je spojen s trámem **w** (o průřezu 47/34 cm). Tato nepřilíhající přehledná situace je z části zachycena na řezu EF, GH, LM a fotografii č. 13 (Tab. 7:3; Tab. 8:1,3; Tab. 20:1), další fotografie č. 14. a 15 pak zobrazují zdi 3, 4 a 5 (Tab. 20:2; Tab. 21:1) Zeď 5 není provázána ani se zdí 4 ani se zdí 3. Rovnoběžně se zdí 5 volně ležel dřevěný trám **x**, k němu je pak téměř kolmý trám **w**, který jak již bylo výše napsáno pojí se s trámem **r**.

Přes celý prostor výzkumu probíhala mohutná zeď 7, ke které kolmo bez vazby přiléhaly již popsané zdi 2 a 4 (viz řez ST a fotografie č. 16, Tab. 9:1; Tab. 21:2). Mimo ně pak na konci zdi 7 přiléhala rovněž bez vazby ještě zeď 11, ta ale nebyla z důvodu vyčerpání prostředků výzkumu skoro odhalena. Zeď 7 byla založena na trámech **l** a **m**, přičemž zachyceny byly jen jejich přední hrany. Při základu zdi se nacházelo odstupnění **d**, které je dobře patrné na řezu JK (Tab. 8:2).

Pokračování zdi 7 tvoří zeď 9, mezi ně vložil E. Dufek na základě svého pozorování zeď 8, kterou považoval za pokračování zdi 1. Pod rozšířením zdi 9 se nacházel trám **e**. Ještě více na sever od zdi 9 byly částečně odkryty reliktové zdi 10. toto zdivo bylo obeháno půlkulatými **g**, pod základy této zdi byly odkryty dvě řady mohutných fošen položených přes sebe (šířka 26 – 36 cm), které ležely na pilotech. Při severní straně zdi 10 pak byly objeveny ještě dvě piloty **f**, na půdoryse jsou všechny tyto dřevěné konstrukce zdi 10 zakresleny jen do míst, kam až byly odkryty.

E. Dufek chtěl dále zjistit jestli zeď 8 pokračuje dále do míst, kde se již neprováděly hlavní výkopové práce, kopal tedy v jejím prodloužení zjišťovací rýhy ale zdivo neobjevil. Podařilo se mu zachytit jen skupiny pilot 12 a 13, které se nacházely zhruba 0,5 m pod úrovní terénu.

V novém řečišti potoka byly poblíž zdi 2 a 3 objeveny 4 piloty **k**, jedna pilota je vidět na fotografiích č. 9, 11 a na fotografii č. 10 jsou vidět tři piloty **k** (Tab. 18:1; Tab. 19:1; Tab. 18:2). Jedna z nich byla vytažena, aby byla zjištěna její délka, která činila 2,35 m (průřez 18/20). Tato délka pak byla použita při nákresech pro všechny piloty, protože jejich vytahování by bylo velmi namáhavé a spotřebovávalo by příliš prostředků určených k dalšímu výzkumu. Při rohu zdi 3 pak byl jen zčásti odkryt trám **y**, na kterém bylo ještě přiděleno prkno, toto je viditelné na fotografiích č. 9, 10, 11 a 12 (Tab. 18:1,2; Tab. 19:1,2).

E. Dufek si u většiny dřev použitých na rošty a piloty všiml jejich tvrdosti a označil je proto za dřevo dubové, jen u pilot nesoucí dubové rošty pod zdí 10 poznamenal, že se jedná o dřevo měkké a určil jej tedy jako topolové.

Tímto lze uzavřít popis obnažených částí tvrze (pohled na téměř celý prostor výkopu je zachycen na fotografii č. 17 – Tab. 22:1). Je nutné poznamenat, že výkopové práce vedené E. Dufkem provázely finanční nesnáze, což způsobilo, že ne všechny části odkrytého zdiva byly řádně prozkoumány. Zvláště se tento fakt projevuje na limitech možnosti bližšího poznání zdi 10 a jejího okolí a dále pak prostoru zdí 5, 7 a 11. Nedostatek prostředků též způsobil, že nebyly sledovány roštové části základů až ke svým spodkům, což velice ztížilo chronologické rozřazení jednotlivých zdí. Lze předpokládat, že E. Dufek patrně počítal s tím, že se mu podaří přes zimu shromáždit další prostředky, které mu umožní v příštím roce ve výkopech pokračovat, což se však nestalo.

3.5. Stavební podoba třebovětické tvrze

Písemné zprávy o ještě stojící tvrzi mizí v průběhu 2. poloviny 17. století, přičemž se dá předpokládat, že postupně zanikala v důsledku přičlenění třebovětického panství k cerekvickému. Na I. vojenském mapování (Tab. 3:2) již není v místech, kde stávala zachycena žádná nerovnost, která by přesněji napovídala o jejím umístění. Prostor, kde můžeme tvrz předpokládat je vymezen jen dvěma rybníky. Do dnešních dnů ve vesnici přetrval jen nejseverněji položený rybník, kterému se ještě dodnes říká „*Nátvrzní*“. Můžeme tedy soudit, že stavba byla rozebrána a prostor tvrziště byl vyrovnán, čímž bylo zapříčiněno, že se postupně zapomnělo na přesné místo, kde stávala.

Na císařských otiscích stabilního katastru je patrné, že v místech tvrze stávaly tři domy z nespalného materiálu (Tab. 3:1), které byly zničeny během povodně v roce 1909. Za pozornost stojí téměř pravidelný kruhový útvar, který společně dohromady dávají parcely č. 16, 17, 21, 22, 23 a 24. Mohl by totiž svým tvarem a umístěním odpovídat zaniklému tvrzišti. Pakliže ještě promítneme do stabilního katastru současné koryto odvádějící vodu z rybníka, zjistíme, že protíná spodní část tohoto útvaru a shoduje se s místy, kde byl prováděn výzkum. Je tedy velmi pravděpodobné, že se výše uvedené parcely nacházely v místech zaniklého tvrziště a vymezují jeho areál.

Je proto nutné uvědomit si, že stavební dělníci a následně E. Dufek odkryli jen jižní část tvrziště. Máme tedy před sebou jen výsek složitého stavebního útvaru, který byl utvářen téměř čtyři století. Bude proto obtížné rekonstruovat stavební vývoj tvrze na základě její jižní části. Situaci také ztěžuje okolnost, že ačkoliv E. Dufek pečlivě zakreslil rozsah vykopaného zdiva včetně několika řezů, nevěnoval již takovou pozornost detailům, kterými jsou například průběhy roštů pod jednotlivými zdmi a jejich návaznost.

Při pohledu na půdorys obnaženého zdiva je patrné, že byly objeveny přístavky k hlavní části tvrze (část „I“ na Tab. 13:1¹¹). Tuto hlavní část tvořily s velkou pravděpodobností zdi 7, 8 a 9. Mohlo se buď jednat o plášťovou hradbu, která tvořila nádvoří, kde potom stála hlavní obytná stavba, ale pravděpodobněji se jednalo o velkou palácovou budovu.

Domnívám se, že pažení **h** plnilo svoji funkci „nábrežní konstrukce“ v době, kdy ještě k hlavní zdi tvrze nebyly přistaveny žádné nové budovy. Pažení mohlo zpevňovat podmáčený terén a břeh v nejbližším okolí zdi a vytvářet tak komunikační prostor okolo tvrze, který se nacházel mezi pažením a zdí. Tuto domněnku podporuje fakt, že část pažení je téměř rovnoběžná s hlavní zdí.

Poté, co již nedostačoval volný prostor, započaly se k jižní frontě tvrze přistavovat jednotlivé nové budovy. Nejstarším přístavkem bude patrně stavba tvořená zdmi 1 a 2 (část „II“ na Tab. 13:1). Její založení je jednak nejhlubší a na nákresech a fotografiích je patrné, že zdi 4 a 3 jsou k ní přistavené. O tom, že je tato stavba mladší nežli pažení **h** svědčí fakt, že pilota **n** je do zdi 1 zazděná a dále pak, že ji základové trámy této zdi využívají. Problematická je otázka volného prostoru mezi zdí 1 a 8 mohlo se patrně jednat o vchod do této budovy. Je otázkou, zda byla vůbec správně určena zeď 8, neboť její existence jako pokračování zdi 1 by pak ostře odporovala předpokladu přístavku budovy tvořené zdmi 1 a 2.

Patrně nejsložitější prostor k interpretaci jsou vzájemné vztahy mezi zdmi 3, 4 a 5. Za současného stavu poznání nebude možno jednoznačně rozhodnout, jak v této části tvrze stavební vývoj proběhl. Rozhodl jsem se nakonec pro dvě nejpravděpodobnější varianty „A“ a „B“.

Varianta „A“ počítá s tím, že nejprve byla k části „I“ a „II“ přistavena zeď 3, jež tak vytvořila prostoru „III“. Tato část „III“ by pak byla někdy později zbořena a na jejím místě by pak buď současně, nebo následně vyrostly zdi 4, 5 a 11, jež by vytvořily části „IV“ a „V“.

¹¹ Jednotlivé budovy, či prostory, které vytvářejí zdi budu nadále označovat římskými číslicemi s uvozovkami. Jejich numerická hodnota nemá žádný chronologický podtext.

Varianta „B“ je naopak založena na tom, že nejprve byla k části „I“ a „II“ přistavena zeď 4 (prostor „IV“) a posléze byly postaveny ještě zdi 3, 5 a 11 (prostory „III“ a „V“).

Každá z variant má své pro a proti. Největší slabinou varianty „A“ je situace zachycená na řezu –EF–, je zde patrné, že zeď 5 má ve svých základech dva ústupky, do kterých je usazena zeď 3, je tedy otázka zda mohla být zeď 3 starší nežli zeď 5. Pro variantu „B“ naopak svědčí fakt, že zeď 4 je nejhluběji položená a mohla by být tedy nejstarší z těchto přístavků. Zároveň i následnost zdí 5 a 3 si zde nijak neodporuje. Naskytá se zde ale otázka jak funkčně určit prostoru „III“, která zde tímto vývojem vznikla. Její vnitřní rozměry by totiž byly příliš malé. Zeď 3 by však nemusela tvořit uzavřenou prostoru, mohlo se jednat o zvláštní formu rampy, či něčeho podobného. Na fotografiích je ale viditelné, že tato zeď byla náročně a především velice pevně založena a je tedy otázka, zda by takto staticky pevná zeď sloužila jen jako doprovodný konstrukční prvek stavby.

Nejasná je též funkce zdi 10, i tento problém nelze uspokojivě vyřešit, neboť nebyla odkryta v celku a k dispozici je jen její půdorys. Mohlo se jednat o nárožní zpevnění zdi 9, to by však ale asi bylo umístěno více na osu rohu zdi 9. Proti této možnosti je i mohutnost zdi 10 jako nárožního pilíře (zhruba 4 x 3 m). Dále by se mohlo uvažovat o pilíři mostu přes bahnitý terén, či o základu věžovité stavby. K žádné z těchto hypotéz se však nemůžeme přiklonit.

Zeď 6 mohla mít dvě funkce. Buď se jednalo o pilíř zpevňující zeď 2, nebo o základ pro kamenné schodiště v prostoru „III“, či „IV“. Varianta zpevňujícího pilíře se podle mě zdá méně pravděpodobná, neboť je umístěn poměrně blízko od zdi 7 a je usazen do míst, kde zeď 2 ještě nemohla mít větší statické problémy. Jako vhodnější místo pro pilíř by se jevil prostor rohového styku zdí 1 a 2.

Soustava čtyř pilot **k** pak patrně sloužila jako základ pro lehčí můstek, směřující do prostoru „III“, či „IV“. Nelze však rozhodnout, v jaké fázi stavby byl postaven. Mostek by směřoval zhruba do míst jižně od tvrze, v tomto prostoru ve vzdálenosti zhruba 60 m se nacházel sklep tvrze, který je i písemně doložen. Takto mimo samotné tvrziště se nacházel patrně proto, že v podmáčeném terénu nešla postavit zahloubená prostora. Je tedy možné, že můstek tvořil rychlé spojení mezi budovami tvrze a sklepem.

Pokusit se absolutně datovat jednotlivé stavební fáze bude velice problematické. První písemná zpráva o stojící tvrzi v Třeboveticích pochází z roku 1447, není ale zcela jisté, zda se

tento údaj týká této, nebo druhé Třebovětické tvrze. K této tvrzi se již zcela jistě vážou popisy z let 1601 a 1682. Jelikož ale nemůžeme disponovat celým půdorysem stavby, nelze spolehlivě přisoudit písemně doložené prostory tvrze k místnostem odkrytými archeologickým výzkumem. V popisu z roku 1682 je zmiňován veliký palác, ten bychom mohli hledat v části „I“, tvořené z jedné strany zdi 7, 9. Dále je v popisu uvedeno, že střecha byla pokrytá šindelem. Z archeologických nálezů vyplývá, že alespoň část oken byla zasklena skleněnými terčíky. Zdi byly postaveny z kamene – pískovce. Tato surovina je v dané oblasti lehce dostupná. Kvalitní pískovec se nachází v celé oblasti hořického Chlumu (pískovcové lomy zde existují dodnes).

E. Dufek během výzkumu odřízl z jedné z pilot vzorek, který se stejně jako ostatní archeologický materiál dostal do depozitáře Hořického muzea. Jedná se asi o 2 cm široký odřezek, který byl odříznut kolmo k svislé ose piloty. Do depozitáře však nebyl umístěn celý odřezek, nýbrž pouze jeho čtvrtina. Tento kousek piloty byl na počátku roku 2009 poslán do dendrochronologické laboratoře Ing. Tomáše Kyncla na prozkoumání. Bylo zjištěno, že pilota byla vytvořena z dubového dřeva. Na vzorku se podařilo zachytit celkem 78 letokruhů, přičemž nejmladší z nich přirostl v roce 1328, poslední podkorní letokruh se však zachytit nepodařilo. Všechny piloty zachycené na plánech byly široké do 20 cm (s výjimkou jedné o šířce 22 cm). Zkoumanému vzorku se do dnešních dnů dochovala 8 cm dlouhá strana (tedy 16 cm pakliže bychom si doplnily druhou polovinu). Od doby, kdy byl vzorek odebrán ubyly tedy 2 cm (na každá straně). Jestliže budeme uvažovat, že na pilotu bylo použito dřevo z poraženého dubu, přiměřeného stáří, tak aby vzniklý odpad při opracování byl co nejmenší, můžeme vyslovit domněnku, že strom pro danou pilotu byl pokácen někdy okolo poloviny 14. století. Konstrukce, kterou tato pilota nesla byla tedy postavena někdy v této době.

Problém však činí skutečnost, že E. Dufek neuvedl, z jaké piloty byl vzorek odebrán. Vzorek má dochován jeden roh, byl proto patrně vyjmut z piloty s hranolovitým průřezem. Takové se podle popisu nacházely pouze pod zdí 3, nebo se mohlo jednat o piloty označené jako **k**. Ve zdi 3 byl roh tvořen mimo jiné i z ostění portálku, který byl druhotně použit jako stavební materiál. Tato zeď tedy musela být postavena až někdy během mladší přestavby tvrze. Proto se pravděpodobnější jeví možnost, že vzorek pochází z jedné ze čtyř pilot **k**. Tento úsudek podporuje i skutečnost, že jedna z těchto pilot byla během výzkumu vytažena, zatímco ostatní piloty z tvrze byly ponechány na místě, protože vytahovat je bylo velmi namáhavé a časově

náročné. Pokud nebylo na tuto konstrukci využito již použité dřevo můžeme ji datovat do doby okolo poloviny 14. století.

3.6. Užití pilot na jiných středověkých lokalitách Hradecka

Tvrz v Třeboveticích se z hlediska stavebního vymyká svým poněkud neobvyklým založením na pilotách. Technika takového zakládání stavby je známa z historické literatury (zejména od 18. století). Ve středověku bylo prý takové zakládání běžné pro cisterciácké stavby, situované do blízkosti vodních toků (Škabrada 2003). Během zakládání se voda musela odvést pryč, ale pro budoucí stabilitu a pevnost konstrukce bylo nutné, aby byly piloty i nadále pod hladinou vody a nesesychaly. Třebovetická tvrz tedy kolem sebe musela mít stálou hladinu vody. K jejímu udržování patrně sloužily tři rybníky, které se nalézaly přímo v areálu obce a jsou zachyceny na I. vojenském mapování. Tvrz tedy byla obklopena vodou, což mohlo mít krom stavebního hlediska i funkci obrannou. Spojitost rybníků a tvrze by zároveň vysvětloval důvod jejich postupného vypuštění a zániku, neboť na otiscích Stablním katastru již zachyceny nejsou.

Je zajímavé, že na Hradecku se vyskytují ještě další čtyři případy, kdy bylo zachyceno použití pilot v blízkosti tvrze. Většina zpráv však pochází ze starších období a není možné je v současné době ověřit. Ve vsi **Boharyně** (14 km západně od Hradce Králové) stávala tvrz, která byla poprvé zmíněna k roku 1389 a zaniká někdy v průběhu 17. století. Nacházela se v místech dnes již bývalé „mlynářovy zahrady“ (čp. 34, 35 a 36). V roce 1845 zde při kopání ovocných stromků narazil mlynář A. Bergr na vyvýšeném pahorku na zbytky zdiva (z kterého pak následně postavil stodolu a chlév), ale také na řadu pilot (dlouhých přibližně 2, 8 m), další piloty prý ponechal v řece Bystřici. Možná tedy objevil základy můstku vedoucí přes řeku, či zaklad nějaké konstrukce (Jahelka 1883; Křížek – Řezník 1992, 8). Další tvrz stávala v **Kosicích** (22 km západně od Hradce Králové). Poprvé je zmíněna k roku 1407 a zaniká někdy v průběhu 16. století. Stávala v místech čp. 24, vodní příkop byl napájen z řeky Bystřice. V roce 1925 byl její povrch srovnáván a během úprav bylo objeveno několik silně zčernalých pilot a trámů (Horyna 1969, 214). Nedaleko odtud se nachází ves **Obědovice** (17 km západně od Hradce Králové), kde stály dvě tvrze. O obou se dovídáme až v průběhu 16. století a poslední zmínka o nich pochází z roku 1622. Z jedné se do dnešních dnů přetrvalo vodou obklopené tvrziště. V roce 1963 došlo k úpravě břehů nádrže, a tak byl na místo zavolán B. Nechvátal, aby zjistil stav poškození tvrze. Během obhlídky objevil v příkopu tvrziště dřevěné piloty, pro vysokou hladinu spodní vody však nešlo ve výzkumu pokračovat (Nechvátal 1964, 30). Dále pak i u zaniklé vodní tvrzi **Přestavlky**

(22 km západně od Hradce Králové) ještě A. Sedláček zaznamenal, že k ní vedla cesta přes bahno na kůlech, jejichž zbytky jsou ještě místy viditelné. (Sedláček 1932, 296).

Všechny výše uvedené tvrže se nachází v blízkosti řeky Bystřice a nejsou od Třebovětic vzdáleny více jak 20 km. Jelikož se však jedná (až na Obědovice) o staré zprávy nelze určit, zda nalezené dřevené piloty byly součástí konstrukce mostků, které k těmto vodním tvrzím vedly, či se jedná o základy pro zdivo. Každopádně lze ale říci, že v této oblasti Hradecka byla již ve středověku známa technika zabíjení dřevěných pilot do měkké podmáčené půdy.

4. Výpověď hmotných pramenů

Během výzkumu bylo vyzvednuto na 268 nálezů - pět se do dnešních dnů nedochovalo (*Přehled 1*). Všechny byly krátce po výzkumu přeneseny do muzea v Hořicích, jen objevené architektonické články byly provizorně uloženy v místní kamenické škole, kde však zprávy o nich mlčí. Když jsem se v roce 2008 poprvé se souborem setkal byl nesetříděný a musel být znovu řádně rozčleněn a případně i ošetřen.

Hlavní výpovědní úskalí celého souboru spočívá v metodice jeho získání. Během vybírání nebyl brán zřetel na stratigrafické vztahy jednotlivých artefaktů. Nalezený celek zároveň musel projít výraznou selekcí již přímo během výzkumu (svědčí o tom například výrazný nepoměr mezi typickou a atypickou keramikou). Emil Dufek si poznamenal, že větší koncentrace předmětů se nacházela mimo vlastní stavbu tvrze, tedy v místech, kde se patrně nacházel vodní příkop. Tyto nalezené předměty tedy pravděpodobně byly vyhozeny do příkopu jako odpad. Tím lze vysvětlit řadu nálezů celých nádob, které se na podobných lokalitách běžně nevyskytují. Díky uložení ve vodě, bahně a vlhku se pak mohly dochovat i organické materiály jako například kůže, či citlivé materiály jako sklo.

Níže zpracované nálezy tedy kvůli způsobu jejich získání nemůžou být brány jako reprezentativní soubor. Mohou však alespoň napovídat o hmotném vybavení tvrze v Třeboveticích v průběhu její existence.

Keramika stolní, kuchyňská	Kachle	Sklo	Kovové nálezy	Ostatní	Celkem
87	39	106	27	4	263

Přehled 1. – Základní rozčlenění nálezů a počet kusů v rámci jednotlivých kategorií

4.1. Keramika stolní, kuchyňská

Keramika tvoří nejpočetnější skupinu nálezů – 126 kusů (z tohoto počtu pak 39 zlomků pochází z kachlových kamen, kterým je věnována následující kapitola). Jak již bylo uvedeno výše, výpovědní možnosti keramického souboru jsou ovlivněny několika důležitými okolnostmi. V první řadě si musíme uvědomit, že během vyzvedávání nálezů došlo ke značné skartaci momentálně nezajímavých nálezů. Dále též nemáme zaznamenány žádné stratigrafické vztahy. Další úskalí spočívá v tom, že soubor čítající pouze 87 kusů je velice různorodý – objevuje se zde keramika z prakticky celého trvání života tvrze. Ztěžující je rovněž skutečnost, že téměř každý

střep je svým charakterem jedinečný (jako by byly z nalezeného keramického souboru během výzkumu vybrány pouze charakterističtí zástupci pro jednotlivé keramické třídy) a činí tedy potíže takový soubor roztřídit a objektivně zhodnotit.

Morfologicky nejčastější částí nádob jsou těla (59 kusů), v hojném počtu se vyskytují okraje (44) a dna (26), ostatní části již nejsou tak hojně zastoupeny (*Přehled 2*). Z hlediska technologie lze říci, že celý keramický soubor byl zhotoven na hrnčířském kruhu. Na spodcích některých nádob je zřetelná stopa po odříznutí dna od hrnčířského kruhu strunou (Tab. 76:2), na jiných je pak rozpoznatelná podsýpka. Na několika nádobách lze pozorovat i napojení dna a těla nádoby, které je tvořeno drobnou propadlinou (Tab. 76:1). Na vršku knoflíku zvonovité poklice (kat. č. 15) je dochován i otisk dřevené desky hrnčířského kruhu. Výpal keramiky je jak oxidační, tak redukční. Barva vypálené keramiky je velice různorodá (běžová, různé odstíny oranžové, bílá, tmavě šedá). Výpal byl vesměs kvalitní, u několika střepů se ale vyskytl i tzv. sendvičový efekt. Povrch keramiky byl buď ponechán v rezné podobě – 50 kusů, nebo byl upraven glazurou – 37 kusů (ve dvou případech byl povrch jedné strany zakuřovaný). Glazura se nejčastěji objevuje na obou stranách střepu – 22 kusů, na vnější straně se vyskytuje ve 14 případech, vně pak jen v jednom. Barevné škály polev jsou nejčastěji odstíny zelené, okrové a hnědé.

Jednotlivé části nádob	počet
Tělo	59
Okraj	44
Dno	26
Ucho	16
Nožka	3
Knoflík pokličky	3
Držadlo pánve	2

Přehled 2. – Základní morfologické rozdělení keramických nálezů

Jak již bylo uvedeno není možné kvůli značné nesourodosti a malému počtu nálezů roztřídit celý soubor do jednotlivých keramických tříd (podle technologie výroby a materiálu). Jako jedinou třídu lze vymezit skupinu redukčně pálené keramiky dosahujících tmavě šedých až černých odstínů, které mohou nabývat až kovového lesku (Tab. 74:2, 3). Ta se dále se vyznačuje kvalitním výpalem, jemnou keramickou hmotou, dno je odříznuté strunou a glazování se neobjevuje. Výzdoba (pokud se vyskytuje) je tvořena vodorovnými rytými liniemi či v jednom případě radýlkovou linií. Do této třídy lze zařadit čtyři celé džbány (kat. č. 1 – 4; Tab. 23:1, 2; Tab. 24:1, 2) a zlomky – kat. č. 24, 27, 38, 74 (Tab. 33:1, 4; Tab. 38:6, Tab. 40:5). Náleží sem

patrně i kahan, není sice tenkostěnný s velice jemným povrchem jako ostatní, ale materiálem a výpalem je shodný (kat. č. 18; Tab. 30:3).

Kvůli výše zmíněným vlastnostem keramického souboru jsem se rozhodl zpracovat materiál z hlediska typologie (hrnce, džbány, mísy atd.). Ačkoliv je složité celý soubor podrobněji chronologicky roztrdit dovoluje nám alespoň základní rozlišení na keramiku vrcholně středověkou (1300 – 1500) a raně novověkou (1500 – 1650), podle těchto dvou skupin bude proveden i typologický rozbor (*Přehled 3*).

Typ nádoby	počet nálezů		
	VS2 (1300-1500)	NO1 (1500-1650)	
Džbán	6	4	
Hrnc	14	0	
Kahan	1	0	
Konvice	1	1	
Lahvička	0	1	
Miniat. nádobka	1	0	
Mísa, miska	6	4	
Pánev	0	4	
Pohár	2	2	
Poklice	4	0	
Talíř	0	10	
Neurčeno	6	20	
Celkem	41	46	87

Přehled 3. – Typologické a chronologické rozdělení keramických nálezů

4.1.1. Keramika vrcholně středověká

Nejběžnějším tvarem je hrnc, tento tvar je díky svému univerzálnímu využití hojně zastoupen i v jiných podobných kolekcích. V našem souboru se dochovalo hned 5 celých nádob (kat. č. 5 – 9; Tab. 25:1, 2; Tab. 26:1, 2; Tab. 27:1) a 9 okrajů (kat. č. 25 – 32, 42; Tab. 33: 2, 3, 4; Tab. 34: 1, 2, 3, 4; Tab. 35:1; Tab. 36:8). Většina nádob má na svém těle vývalkovou šroubovici, dno se vyskytuje odříznuté i podsýpané. Výzdoba je ve čtyřech případech tvořena červenou malbou (linkou) na podhrdlí a v jednom případě je na podhrdlí radýlkem vytvořená linie složená z čtverců. Jeden okraj (kat. č. 27) patří do třídy redukčně pálené keramiky. Okraje jsou nejčastěji ovalené nebo okružní. Mezi tvary (které se dochovaly v celistvější podobě) se vyskytují hrnce s jedním uchem, dále pak jeden menší bezuchý hrnc a jeden nízký dvojuchý (Tab. 75:3). Čtyři větší tlustostěnné okraje z hrubého materiálu by šly označit jako zásobnice. Na nádobách se též vyskytuje očazení od ohně, vzniklé patrně ohříváním náplně hrnce (Tab. 75:1, 2).

Dalším častým tvarem jsou džbány, které byly rozpoznány v šesti případech. Většina (5 kusů) spadá do skupiny kvalitní redukčně pálené keramiky (kat. č. 1 – 4, 24; Tab. 23:1, 2; Tab. 24:1, 2; Tab. 33:1). Dno (pokud lze určit) je vždy odříznuté. Všechny redukčně pálené džbány mají okružní, výzdoba je tvořena rytými vodorovnými liniemi. Čtyři džbány vejcovitého těla se dochovaly v kompletním tvaru.

Mísy mohly byly rozeznány rovněž v šesti případech (kat. č. 13, 14, 33, 41, 52 a 53; Tab. 28:3; Tab. 29:1; Tab. 35:3; Tab. 36:7; Tab. 38:1, 2). Jen jedna vyšší kónická mísa však byla dochována v celém svém tvaru (kat. č. 13). Svoji výzdobou je zajímavá nízká kónická mísa (kat. č. 14). Její dno a okraj je zdoben červeně malovaným rostlinným ornamentem. Malbou červenou barvou je zdobena i vrchní plocha okraje. Další častým výzdobným prvkem je plastická páska. Ta se objevuje na čtyřech zlomcích mís, je umístěna buď přímo pod okrajem, nebo nad dnem. Páska je pak ještě dozdobena prstovanými důlky, nebo vpichy.

Zajímavým tvarem jsou dvě nalezené části pohárů (kat. č. 10 a 11; Tab. 27:2; Tab. 28:2). Oba mají dno seříznuté strunou, vršek pohárů se nedochoval. Mezi nimi je výrazný rozdíl, zatímco vyšší pohár (kat. č. 10) je vyroben ze světlé jemné hmoty (Tab. 75:4), nižší pohár je vytvořen z hrubšího materiálu. Výzdobu tvoří v prvním případě plastická páska, ve druhém pak rytá šroubovice.

Celkem tři poklice se zachovaly v celém tvaru (kat. č. 15 – 17; Tab. 29:2; Tab. 30:1, 2). Jejich tvar je zvonovitý a v jednom případě polokulovitý. Všechny jsou vyrobeny na hrnčířském kruhu, na dvou knoflících je stopa po odříznutí, na třetím je pak obtisknut otisk dřevěné desky. Přesto mají nepravidelný pokřivený tvar a rovný okraj má jen jedna z nich. Krom výše popsaných poklic se v souboru nachází ještě jeden zlomek okraje (kat. č. 44; Tab. 37:10).

Mezi ostatní rozpoznatelné tvary lze zařadit kahan (kat. 18; Tab. 30:3). Ten patrně náleží do keramické třídy redukčně pálené keramiky, ačkoliv není tak kvalitně zpracovaný jako ostatní nálezy sem zařazené. Shoduje se však kvalitním výpalem a keramickou hmotou. Osamoceným nálezem je miniaturní nádobka (kat. č. 12; Tab. 28:1). Její výška činí pouze 7, 5 cm, dno má odříznuté a zdobena je vývalkovou šroubovicí, kde je v hlubších místech nanесena vrstva bílé engoby. Nález zlomku středového ucha s částí okraje by pak mohl pravděpodobně náležet konvici se středovým uchem (kat. č. 60; Tab. 38:8).

Ve skupině vrcholně středověké keramiky se pak nachází ještě šest střepů, kterým již nelze s jistotou přiřadit keramický tvar. Jedna se o tři okraje (kat. č. 37, 38 a 43; Tab. 36: 3, 6; Tab. 37:9), jeden zlomek ucha (kat. č. 62; Tab. 39:3) a dva zlomky těl (kat. č. 73, 74; Tab. 40:5, 6).

4.1.2. Keramika raně novověká

Nejčastějším tvarem tohoto období je talíř, byl rozpoznán v deseti případech. Všechny nalezené zlomky jsou zdobeny. Vyniká především z poloviny zachovalý talíř (kat. č. 19; Tab. 31:1; Tab. 76:4) zdobený různobarevnými (bílá, hnědá, okrová a zelená) polevami, které tvoří rostlinný ornament. Obdobný výzdobný motiv se objevuje i třech střepech z těla talíře (kat. č. 20; Tab. 31:2). Různobarevný geometrický motiv (barva hnědá, bílá, okrová, zelená) se objevuje i na dalším fragmentu těla (kat. č. 69; Tab. 41:1). Zajímavá je též výzdoba na třech okrajích talířů - v prvním případě je vnitřní strana okraje zdobena kolky (kat. č. 21; Tab. 32:1; Tab. 76:5). V dalších dvou je na vnitřní straně umístěn vmačkaný opakující se motiv faunů (?), kteří vylévají vodu z nádob (kat. č. 22; Tab. 32:2; Tab. 76:6). Všechny jsou pak na vnější straně polity oranžovou a na vnitřní straně zelenou glazurou. Dalším typem výzdoby je tzv. mramorování, kdy se ještě neuschlé různé barevné polevy rozmazaly a zapustily do sebe. Takto je zdobena vnitřní strana dna talíře, kdy jsou do sebe promíchány hnědá a žlutá glazura (kat. č. 50; Tab. 37:7). Poslední zlomek dna talíře je pak zdoben pouze zelenou glazurou (kat. č. 51; Tab. 37:8).

Džbány jsou zastoupeny i v tomto období, dochovaly se však jen části jejich těl, které jsou opět zdobeny. Větší stěp z výdutí džbánů (kat. č. 65; Tab. 39:4; Tab. 76:3) nese rostlinný motiv doplněný vodorovnými liniemi (barvy glazur jsou: modrá, zelená, hnědá, bílá, okrová a šedozelená). Další tři zlomky (kat. č. 66 – 68; Tab. 40:2 - 4) jsou zdobeny plastickým dekorem – polokulovitými a rostlinnými vypnulínami, které jsou vytlačeny prsty zevnitř nádoby, poté je tento dekor ještě polit zelenou glazurou.

Dalším tvarem který se v tomto období vyskytuje je pánev. Dochovala se část těla s hnědou glazurou na povrchu (kat. č. 34; Tab. 35:2), dalšími rozpoznávanými částmi pánve jsou dvě držadla. V prvním případě se jedná o celé duté držadlo (kat. č. 63; Tab. 39:1), na které zespodu navazuje nožka, vnitřek této pánve byl upraven oranžovou glazurou. Druhé duté držadlo se již dochovalo jen jako zlomek (kat. č. 64; Tab. 39:2). Z pánve pak pochází i odlomená očázená nožka (kat. č. 55; tab. 38:2).

Mísy se v tomto období objevují také, i když již jen v malých fragmentech. Náleží sem jeden zlomek dna se světle hnědou glazurou uvnitř (kat. č. 49; Tab. 37:6), dále pak vodorovné ucho, které je místy zeleně glazované a zároveň silně očázené (kat. č. 59; Tab. 38:4). Zvláštním tvarem pak byly dvě menší misky, ze kterých se dochovaly pouze okraje, vnitřek těchto misek byl glazovaný (kat. č. 35 a 36; Tab. 36:1, 2).

Další rozeznané tvary jsou zastoupeny již jen v malém počtu úlomků. Patří sem zlomek vršku menší lahve (kat. č. 61; Tab. 38:7), která byla na povrchu upravena různobarevnou glazurou (bílá, hnědá, zelená). Jako pohár by mohly být označeny dva zeleně a světle okrově glazované zlomky dna a těla (kat. č. 45; Tab. 37: 1, 3). Oba fragmenty jsou dále zdobeny plastickou výzdobou – provazce a rostlinné dekory. Poslední rozeznanou nádobou by mohla být konvice, z té by mohl pocházet větší kus spodní části s otvorem, kde bývalo napojeno ucho (kat. č. 75; Tab. 40:1). Okolo tohoto otvoru je umístěna plastická přesekávaná páska.

K dalším raně novověkým střepům již nešlo s jistotou přiřadit určitý keramický tvar. Jedná se o dva glazované okraje (kat. č. 39 a 40; Tab. 36:5, 4). Dále pak čtyři dna (kat. č. 46 – 48 a 54; Tab. 37:2, 4, 5) a tři glazovaná pásková ucha (kat. č. 56, 57, 58; Tab. 38:5, 4). V souboru se pak nacházejí tři různobarevně glazovaná těla (kat. č. 70 – 72; Tab. 41:2 – 4) a dalších osm ostatních atypických těl (kat. č. 76 – 83).

4.1.3. Zhodnocení

Jelikož je výše popsán keramický soubor poměrně malý (87 nálezů) a dále pak z důvodu metodiky jeho získání ho nelze označit za reprezentativní a vyvozovat z něj obecnější závěry. Může nám posloužit jen k nástinu možného vybavení domácnosti tvrze. Pro období vrcholného středověku je nejběžnějším typem nádoby hrnec a džbán. V následujícím období je pak nejčastěji zastoupen talíř. Zajímavý je výskyt kvalitní redukčně pálené keramiky. Ta je v celých tvarech reprezentována džbány. Tuto keramiku by šlo orientačně zařadit do 15. století. Jemná redukčně pálená keramika je zachycena a popsána i v nálezovém prostředí blízkého Jičina (Matějková 2007, 269), či Novopacka (Prostředník 1994, 23). Pro období raného novověku jsou významné nálezy luxusního keramického zboží (různobarevně glazované talíře, džbán), které mimo jiné vypovídá o kultuře stolování na Třebovětické tvrzi v daném období.

4.2. Kachle

Nálezy kamnových kachlů jsou v prostředí českých a moravských tvrzí běžné. Jen v prostředí Čech lze v současné době registrovat více jak 30 lokalit s dokladem po jejich užívání (Brych 1998, LXXV). Na třebovětické tvrzi bylo nalezeno celkem 39 jedinců. V naprosté většině se jedná o větší či menší zlomky komorových kachlů v menším počtu pak jsou zastoupeny i kachle nádobkové.

Nalezený soubor lze časově rozčlenit do tří skupin a to podle časového vyhrazení. První skupinu tvoří kachle pozdně gotické, druhou pak kachle renesanční a třetí skupina obsahuje kachle pozdně renesanční až raně barokní.

4.2.1. Pozdně gotické kachle

Do skupiny pozdně gotických kachlů lze zařadit 6 jedinců pocházejících z komorových kachlů, dva kompletní a několik zlomků tyglíkových kachlů. Z hlediska ikonografie je možno rozpoznat několik motivů.

Jedním z nich je námět náboženský, konkrétně se jedná o kachel (kat. č. 84; Tab. 42:1) se starozákonním motivem. Na čelní vyhřívací stěně je zachyceno Vyhnání z ráje, ve středu výjevu je umístěn strom poznání, obtočený hadem s korunou. Nalevo je znázorněn Cherub s mečem nad hlavou a vpravo jsou zobrazeni Adam s Evou. Výjev je zachycen velmi působivě a všichni vypodobnění působí dojemem pohybu, stejně pak neznámý zhotovitel kachle zachytil i gesta jednotlivých postav. Za povšimnutí též stojí fakt, že je zde vylíčeno několik časových rovin současně – Strom poznání, ze kterého Adam s Evou pojedli (Gn 3,6), dále pak samotné Vyhnání z ráje (Gn 3,23) a pak ještě Cherub, jehož Bůh následně usadil východně od zahrady Eden (Gn 3,24). Autorovy kachle se tedy podařilo v jediném výjevu zachytit téměř jednu celou kapitolu 1. Mojžíšovy knihy – Genesis. Takovéto zhuštění děje, patrně pro lepší názornost lze pozorovat i v knižní malbě – například v Žaltáři královny Marie (Queen Mary's Psalter), kladeným na počátek 14. století (Tab. 79:3). Podobně je zachycena i scéna Vyhnání v Bibli krále Václava IV. (Tab. 79:2) Děj se zde sice odehrává již za branou ráje a schází tady tudíž zobrazení hada a Stromu poznání třebovětickému kachli se však podobá stylem zachycení postav. Cherub má nad hlavou zdvižený meč a Adam a Evou, kteří jsou k němu natočeni zády v ustrašeném postoji.

Nálezy kachlů s námětem Vyhnání nejsou časté (Hazlbauer 1991, 176), dva jsou známy ze sbírek Národního muzea (Brych 2004, 56 – 57), přičemž jeden z těchto nálezů je svým provedením treboveticím kompozičně podobný. Z Brna je pak znám další kachel s tímto motivem, kde jsou zobrazeni však jen Adam s Evou (Menoušková – Měřínský 2008, 17).

Za kachle s náboženskými motivy lze patrně označit i dva zlomky čelních vyhřívacích stěn. V prvním případě (kat. č. 89; Tab. 46:1) se z reliéfu kachle dochovala kopyta zvířete a části mluvicí pásky, mohlo se tedy jednat o zobrazení evangelisty Lukáše jako býka, jak napovídají podobné celistvější nálezy (Pavlík – Vitanovský 2004, 45). Na druhém nálezů (kat. č. 90; Tab. 46:2) jsou pak dochovány jen přední nohy koně, mohlo se tedy pravděpodobně jednat o vypodobnění sv. Jiří, či sv. Martina, kteří jsou na koních nejčastěji zobrazováni (Pavlík – Vitanovský 2004, 50, 52 - 53), stejně tak se ale mohlo jednat o světský výjev, kde se vypodobnění koně rovněž často objevuje.

Další kachel pak nese heraldický námět (kat. č. 85; Tab. 43:1). Je na něm zachycena symbolika Řádu německých rytířů – orlice ve štítu umístěná ve středu řeckého kříže. To vše pak ještě obtáčí dvojitý kruh, v něm je po obvodu umístěn opis: MAGS/ TIORD/ (S)IGT/ HEDI. V rozích vyhřívací stěny pak jsou umístěny ještě šípatkové motivy. Téměř shodné motivy se objevují na mincích polských komturů řádu okolo poloviny 15. století (ražených například v mincovnách v Gdaňsku, Malborku - Tab. 79:4, 5 (Kopicki 1975, 167). I na těchto mincích se často v opisech vyskytuje zkratka MAGS – magister (tedy velmistr Řádu).

Je však otázkou, jak se mohl kachel se symbolikou Řádu německých rytířů dostat na tvrz v Treboveticích. Komendy Řádu byly ve východních Čechách dvě, a to v Hradci Králové (16 km od Trebovetic) a v Miletíně (8 km od Trebovetic), obě byly založeny v 1. polovině 13. století. Miletínská komenda držela ve 13. století poměrně značnou část svého okolí, ves Trebovetic však nikdy výslovně zmíněna není. Od samého počátku 15. století se komenda dostává do dluhů a její hospodářství je prodělečné, a tak byla již v roce 1403 prodána Janu Krušinovi z Lichtenburka (Balatková 1983, 211). Po jeho smrti (1407) se pak majetek vrátil již jen na krátkou dobu opět pod správu řádu, a již v roce 1410 bylo zboží opět zastaveno a rytíři se již nikdy nevrátili, ačkoliv Miletín dlouho považovali za svůj majetek.

Pakliže bychom hledali původ kachle v miletínské komendě musíme předpokládat jeho výrobu někdy před rokem 1410, tomu však neodpovídá šípatkový motiv v rozích reliéfu, který se vyskytuje až později. Mohl však být druhotně použit starší řádový kadlub, který by mohl být

někdy později upraven. Další možností je, že starší řádové kachle mohly sloužit jako předloha pro tvůrce nové formy. Problémem však zůstává fakt, že téměř shodné motivy na polských mincích se objevují poprvé a po roce 1422 (Kopicki 1975, 167), kdy miletínská komenda již v držení řádu zcela jistě nebyla. Další varianta, by mohla být ta, že zadavatelem k výrobě kachle nemuseli být řádoví rytíři, ale až později jeden z majitelů tvrze, který mohl mít k řádu blízký vztah (jako například upomínka na dřívější nájemnou službu v Polsku atd.).

Ke skupině gotických kachlů lze přiřadit i dva zlomky čelních stěn římsových kachlů s motivem úponku vinné révy (kat.č. 91 a 92; Tab. 46:3,4). Další kachle této skupiny pak již nejsou komorové, ale nádobkové – tyglíkovité. V první řadě se jedná o dva kompletní kachle, které podle třídění Z. Smetánky (1969) spadají mezi dlouhé se širokým ústím (kat. č. 115; Tab. 53:1) a krátké s malým ústím (kat. č. 116; Tab. 54:1). Dále se byly rozpoznány ještě čtyři zlomky jiných tyglíkovitých kachlů – 2 okraje a 2 rohy (kat. č. 117).

4.2.2. Renesanční kachle

Do této skupiny lze zařadit jen tři nálezy komorových kachlů. V prvním případě se jedná o kachel, který patrně nese reliéf znázorňující blíže neurčeného proroka (kat. č. 86; Tab. 44.1). Starý vousatý muž drží v levé ruce pohár a v pravé pak třímá hůl, podobající se žezlu. Nad hlavou jsou pak umístěny znaky podobající se písmenům, jedná se však pravděpodobně jen o napodobeninu písma. Shodný kachel se nachází i ve staré sbírce muzea v Hradci králové – inv. č. 2267, ke kterému však nejsou známy bližší nálezové okolnosti.

Další nález zobrazuje alegorii pravdy (kat. č. 87; Tab. 45.1). Jedná se o římsový kachel, kterému chybí prostřední část čelní vyhřívací stěny. Na zbylé části je zobrazena ležící ženská postava, nad níž je nápis VERITAS. Obdobný nález, který je však barevně glazován je znám z Olomouce (Menoušková – Měřínský 2008, 53). Můžeme tedy doplnit chybějící část, kde se patrně nacházel lev, kterého Pravda objímala. Z Prahy je rovněž znám shodný motiv, i zde je zachycena ležící ženská postava, objímající lva. Místo nápisu VERITAS je zde latinsky napsáno *trpělivost* (Žeglitz – Vitanovský – Zavřel 2009, 442). Je tedy pravděpodobné, že v tomto období existovalo jednotné znázornění ctností (ležící žena se lvem), u kterých se jen měnily jejich názvy. Tuto skupinu uzavírá nález zpodobňující mytologickou bytost (kat. č. 88; Tab. 45:2). S největší pravděpodobností se jedná o satyra, neboť je zde zobrazen fousatý muž se založenýma rukama, ale se zvířecí dolní polovinou těla. Svoji hlavou pak podbírá stylizovanou hlavici sloupu. Kachel je dochován jen do horní poloviny.

4.2.3. Pozdně renesanční a raně barokní kachle

Tuto skupinu tvoří až na výjimky již jen zlomky komorových kachlů (především čelních vyhřívacích stěn). Povrch těchto kachlů je často glazovaný. Většina nálezů také nese rostlinný či jiný ornament.

Rostlinný dekor nesou dva neglazované rohy čelních vyhřívacích stěn (kat. č. 93 a 94; Tab. 47:1,2), stylizovaný rostlinný dekor ohraničený prutovým vývalkem zdobí i další neglazovaný fragment kachle (kat. č. 105; Tab. 49:4). Zeleně a žlutě glazovaný na podkladě bílé engoby se rostlinný dekor objevuje i v kruhových výsečích na kachli kat. č. 97 (Tab. 49:1). Páskový ornament, kdy jsou v kazetově utvářených polích umístěny polorozety je znázorněn na dvou kachlích, které jsou dále zdobeny i vrstvou zelené a žluté glazury na bílé engobě (kat. č. 95 a 86; Tab. 47: 3,4). Jednoduché geometrické ornamenty se pak vyskytují na třech zlomcích (kat. č. 103, 104 a 110; Tab. 49:2,3 a Tab. 51:3).

Zvláštní skupinu tvoří pět zlomků, se stylizovanými rostlinnými ornamenty (až na jedince s vyobrazením koňské hlavy), které jsou zdobeny různě barevnými poli bílé, žluté, zelené a tmavě zelené glazury nanesené na vrstvě bílé engoby (kat. č. 98 – 102; Tab. 48:1-5). Vyčlenit lze také dva vzhledově shodné kompletní římsové kachle polévané hutnou tmavě hnědou glazurou (kat. č. 107 a 108; Tab. 50:1). Za zlomek stejného kachle je možno označit i nález s dochovaným provazcem (kat. č. 106; Tab. 51:1). Posledním dochovaným větším kusem je rohový zeleně glazovaný kachel s konkávním medailonem ukončeným provazcovým vývalkem (kat. č. 111; Tab. 52:1).

4.2.4. Zhodnocení

Z předloženého souboru je zřejmé, že během vykopávek byl brán zřetel především na zdobené čelní vyhřívací stěny komorových kachlů, které tvoří téměř plný počet všech nálezů. Výjimku tvoří jen dva kompletní nádobkové kachle a pár jiných zlomků. Z ikonografického hlediska se jedná o velmi pestrý soubor obsahující většinu dnes rozlišovaných motivů – majitelé tvrze měli kachlová otopná zařízení s motivy náboženskými, heraldickými, alegorickými a ornamentálními. Co se týče časového určení souboru, tak mezi nejstarší nalezené kachle náleží dva kachle nádobkové a poté kachle komorové s výjevem Vyhnání z ráje a heraldickým motivem Řádu německých rytířů, jež spadají zhruba do období pozdní gotiky. Mezi nejmladší pak patří římsové kachle s hutnou hnědou glazurou které spadají do období raného baroka a posledních let

existence tvrže. Určit kolik se zde v jednotlivých obdobích trvání tvrže nacházelo kachlových kamen nelze kvůli selekci nálezů s jistotou určit. Pro poslední etapu existence stavby lze patrně rozlišit kamna tvořené zeleně glazovanými kachly, dále pak kamna postavené z pestrobarevných kachlů a nakonec kamna zhotovené z hnědě glazovaných kachlů.

4.3. Sklo

Skleněné výrobky, jejichž výskyt se vázal především na vyšší společenské vrstvy, nejsou na českých a moravských tvržích příliš častým nálezem. Tento stav může být zapříčiněn několika různými důvody, jakými může být například současný stav bádání, či prostý fakt, že sklo se lépe dochovává ve vlhkých prostředích - např. studních (Hejdová – Frýda – Šebesta – Černá 1983, 260), zatímco většina tvrží se nachází zpravidla na sušších místech.

Mezi významné lokality nálezu středověkého skla bezpochyby patří Tlesky (okr. Rakovník). Zde bylo v 60. letech 20. století nalezeno na 400 skleněných kroužků, dále pak pohár se štípaným páskem a číše s taženými kapkami (Nechvátal – Radoměřský 1963). Na tvrzi v Kunderaticích (okr. Chomutov) byla objevena číše českého typu, pohár a konvička (Hejdová – Frýda – Šebesta – Černá 1983, 261). Zlomky sklenic a poháru byly objeveny i během výzkumu chodovské tvrže (Huml 1978, 32). Mezi další tvrže, kde se podařilo doložit přítomnost skla patří např. Čelákovice, Ervěnice, Opočno nad Jizerou, Tasnovice, Záběhllice (Brych 2005, LXIX). Z moravského prostředí sídel drobné šlechty lze uvést nálezy skel ze šlechtického sídla na zaniklé vsi Koválov (okr. Brno – Venkov), kde byl mimo jiné objeven materiál datovaný již do pol. 13. století - fragment láhve s vnitřním prstencem (Himmlerová 1994, 68 – 70). Okenní terčíky pak byly zjištěny na tvrzi stojící v zaniklé vesnici Konůvky – okr. Vyškov (Himmlerová 1990, 131 – 140).

Na třebovětické tvrzi bylo celkem nalezeno 106 skleněných fragmentů. Tento soubor byl na počátku svého zpracování ve špatném stavu, který byl zapříčiněn nepříliš vhodným uskladněním těchto křehkých nálezů společně s ostatním materiálem včetně kovového. Na počátku bylo tedy nutné v rámci možností sklo ošetřit, nalézt shodné do sebe pasující kusy, které pak byly následně odborně slepeny.

Většinu nálezů tvoří skla dutá – 92 kusy (*Přehled 4*), okenní sklo pak je zastoupeno 14 jedinci. Z hlediska morfologie se v souboru dutých skel nachází nejčastěji zlomky těl (53) jednotlivých nádob, které jsou často drobnějších rozměrů. Tímto se soubor liší od keramického

materiálu, kde většinu nálezů tvoří střepy typické. Tento rozpor může být způsoben tím, že se během výzkumu kladl důraz na vyzvednutí všech skleněných nálezů, včetně atypických zlomků, zatímco u častěji nalézané keramiky bylo přistoupeno k selekci nálezů, kdy byly sbírány především větší typické kusy. Část skleněných zlomků vznikla podle mého názoru až během uložení v depozitáři muzea odštěpením od větších typických částí nádob. Jedná se především o drobné střípky skla nedosahující větších rozměrů – kat. č. 182 – 184. U větších zlomků těl (kat. č. 175 – 181) lze předpokládat, že byly vyzvednuty již přímo během výzkumu a lze tedy i vyvozovat, že soubor skleněných nálezů neprošel tak výraznou selekcí, jak tomu bylo v případě keramiky.

jednotlivé části dutých skel	počet
Tělo	53
Spodek	17
Okraj	14
Ucho	4
Nožka	4

Přehled 4. – morfologické rozdělení skleněných nálezů

Další početný soubor tvoří spodní části skleněných nádob – 17 kusů. Jedná se většinou o menší díly původních tvarů, neboť jen u 5 zlomků se zachovalo více jak 75% původního celku spodní části nádoby. Podobná situace je i u okrajů nádob – 14 kusů, neboť i zde lze hovořit o značné zlomkovitosti. Ucha tvoří již nepočetnou skupinu 4 zlomků, přičemž jedno je zachováno v celé své původní velikosti (kat. č. 140; Tab. 58:1). Kolekci dutých skleněných nálezů pak uzavírají 4 zlomky nožek. Z hlediska typologického rozřazení lze v souboru dutých skel nalézt číše, číšky, poháry, džbány, konvice a láhve. Kvůli poměrné zlomkovitosti zůstala však část střepů typologicky neurčena (*Přehled 5*).

Druh	Počet střepů
Číše	16
Číšky	2
Džbány a Konvice	25
Lahve	14
Poháry	11
okenní terčíky	14
Neurčeno	24
Celkem	106

Přehled 5. – Typologické rozdělení skleněných nálezů

4.3.1. Číše a číšky

Celkem se podařilo rozpoznat 16 střepů pocházejících z několika různých číší. Číše je stolní sklo, které má soudkovitý, konický či válcovitý tvar těla, a které je často umístěno na zvonovité patce. Z území Čech a Moravy je známo hojné množství nálezů číší a tento tvar patří k základním druhům skleněných výrobků renesančního dutého skla v prostředí střední Evropy. Někdy bývají tyto nádoby zdobeny emailovou malbou, či vzácněji rytím. Emailem zdobené číše byly nalezeny například v Nymburce – číše s datem 1593 a vyobrazením řeznického znaku, mužské a ženské postavy (Sedláčková 1997, 40), či číše s vročením 1627 a erbem Trčků z Lípy z Prahy (Podliska 2003). Kromě emailu pak číše mohly být zdobeny rytím, nebo plastickými natavenými bílými vlákny – například nález z Nymburka (Sedláčková 1997, 67).

Za významný lze označit nález okraje číše - slepený ze tří kusů (kat. č. 118; Tab. 55:1; Tab. 77:2), který je po obvodu okraje zdoben dvěma řadami punktů, pod kterými je umístěn snadno čitelný avšak neúplný emailový žlutočerný nápis: JOHANKA Z ... / LAUPNA A ... Původně mohl tento text znít takto: JOHANKA ZÁRUBOVÁ ZE SLOUPNA A Z HUSTÍŘAN. Tato žena je totiž k roku 1571 připomínána jako manželka Bohuslava Záruby z Hustířan, jenž třebovětickou tvrz vlastnil.

Z číše rovněž pochází dutá patka s částí těla (kat. č. 119; Tab. 55:3; Tab. 77:1) která je po obvodu zdobena řadou emailových punktů. Na zbytku těla číše je černým a bílým emailem znázorněn neúplný heraldický motiv – erb. Jedná se s největší pravděpodobností o erb Zárubů z Hustířan. Tato spodní část číše je slepena z šesti kusů. Nalezena však patrně nebyla v takto zlomkovitém stavu, který s největší pravděpodobností nastal až během uložení v muzeu. K této části ještě náleží jeden zlomek číše (kat. č. 121; Tab. 55:4), který nese část shodného heraldického motivu, avšak nešel již přiložit k lomům patky.

Neméně zajímavá je i část těla číše (kat. č. 120; Tab. 55:2; Tab. 77:4), na které je černým, bílým a světle béžovým emailem znázorněna vzpřímená mužská postava oblečená do tmavých renesančních šatů odpovídající španělské módě té doby s rukama založenýma v bok.

Na krku má uvázáno bílé okruží. Tělo má oblečené v kabátec s balónovými rukávy, na jejichž koncích pak vystupují bílé nabírané manžety (ty byly obdobně tvarované jako okruží u krku). Nohy má oděny ve zvláštní druh dobových kalhot tzv. plunder. Jejich užívání je doloženo od poloviny 16. století a již na jeho konci jejich nošení opadá. Šily se z velkých kusů látky, které

na nohou tvořily neforemné pytle, které sahaly až ke kolenům (Kybalová 1996, 61). Hlava je kryta vyšším černým kloboukem a v ruce drží bílé rukavice.

Všechny výše popsané části tvořily pravděpodobně jednu číši s válcovitým tělem na duté zvonovité nožce. Jednalo by se tedy o náročně emailem zdobenou číši, na které se v horních partiích vyskytoval nápis, ve středu pak byla umístěna postava a dolní část těla pak nesla heraldický motiv. Z celé výzdoby číše se nám zachovala jen část. O tom, co se nacházelo na zbytku, který se nedochoval lze jen uvažovat. Doplnění nápisu je velice pravděpodobné a lze tedy počítat s tím, že pánská postava vyobrazená ve středu těla číše je podobizna Bohuslava Záruby z Hustířan. Erb nalézající se v dolní části těla je pak jeho rodovým znakem. Protože se na číši vyskytují památky po obou manželech, lze předpokládat, že se jedná o svatební číši připomínající svazek Bohuslava Záruby z Hustířan a Johanky Sádovské ze Sloupna. Na základě této úvahy bychom pak mohli na nedochovaných částech číše předpokládat titulaturu Bohuslava Záruby, vyobrazení jeho ženy Johanky Zárubové a poté i její rodový znak.

Číše s podobným námětem byla nalezena v Nymburce na parcele čp. 71. Na číši jsou vyobrazeny dvě postavy – mužská a ženská. Obě jsou oděny do renesančních šatů, přičemž oblečení pánské postavy je v podstatě shodné s oděním muže vyobrazeného na číši z Třebovetic. Na nymburské číši je dále spodobněn erb s cechovním znakem tesařů, jenž je umístěn mezi postavami. Na zadní stěně číše je pak ještě znázorněna snítka konvalinky. Při okraji číše jsou rovněž umístěny dvě vodorovné řady punktů a pod nimi je umístěn letopočet – tentokrát však 1593. I v tomto případě se s největší pravděpodobností jednalo o svatební číši (Sedláčková 1997, 25). Další obdobný nález byl učiněn v Olomouci, kde je opět zobrazen muž v klobouku, s okružím, držící pohár, který podává ženě stojící vedle něj. Na číši, která je zdobena i zlacením je emailem napsán letopočet 1609 (Sedláčková 1998, 62)

Za části další číše lze považovat i pět střepů - 2 okraje a 3 části těla (kat. č. 123; Tab. 56:1; Tab. 77:5) zdobené bílým emailem. Po obvodu okrajů je umístěn ornament a na jednom střepu z těla lze přečíst fragmenty textu: GEM / MAC / VE. Jako střep pocházející z těla jiné číše můžeme pokládat i nevelký zlomek skla zdobený emailem (kat. č. 122; Tab. 56:2; Tab. 77:3). Je zde zachycena část patrně ženské postavy, držící v pravé ruce (zlatý?) kruh.

V souboru dutých skel lze ve dvou případech rozeznat spodky číšek (kat. č. 124 a 125; Tab. 56:3,4). Jedná se o neúplné spodky slepené z několika kusů. Číšky konického i válcovitého tvaru byly časté od poloviny 16. století v Nizozemí a v Německu, přičemž na jeho závěru se

v různém provedení objevují i u nás (Krajíc – Podliska– Sedláčková – Veselá 2005, 163). Na základě třebovětických nálezů nelze přesněji určit tvar těl číšek, průměr jejich podstav se blíží k 9 cm.

4.3.2. Poháry

Mezi nálezy bylo rozpoznáno i několik částí pohárů, jedná se o zlomky těl, nožek a patek. Výskyt pohárů nastupuje v období renesance a stává se velmi častou součástí nálezů renesančních skel na našem území. V tomto období se vyskytovala pestrá škála různých druhů pohárů, nejčastější formou byl pohár s polovejčitou kupou - takové byly nalezeny i na třebovětické tvrzi. Jedná se o dvě části s optickým dekorem zdobených kup. První (kat. č. 126; Tab. 56:5) je zdobena dekorem kosodélníků, které přecházejí v žebra, druhá (kat. č. 127; Tab. 56:6) je zdobena dekorem čóček, které opět přechází v žebra. V souboru se dále nachází i další části kup pohárů - 2 okraje (kat. č. 128 a 129; Tab. 57:1,2) a jeden menší zlomek (kat. č. 130; Tab. 57:3), přičemž okraj kat. č. 128 je zdoben modrým a bílým emailem. Tyto části jsou však takových rozměrů, že nelze s jistotou určit zda rovněž pocházejí z pohárů s polovejčitou kupou.

Spodní části pohárů jsou dochovány v celistvějším stavu, nežli jejich vrchní partie. Dokladem řemeslnické zručnosti skláře je dutá nožka poháru (kat. č. 131; Tab. 57:4). Pozornost si zaslouží i kompletní zvonovitá patky poháru s dvojitém prstencem (kat. č. 132; Tab. 57:5). Další spodní části pohárů nejsou již celé a jedná se jen o menší, či větší zlomky patek (kat. č. 133 – 136; Tab. 57:6 – 9).

4.3.3. Džbány a konvice

Odlišit od sebe zlomky džbánů a konvic v souboru drobnějších nálezů není téměř možné. Obdobná je i situace i v třebovětickém skleněném materiálu, proto jsem tyto dva druhy stolního nádobí sloučil do jedné skupiny. Ve středověku nebyly konvice a džbány vyráběné ze skla příliš časté, jejich výskyt začal sílit v průběhu 16. století a na jeho sklonku se již jednalo o velmi častý druh zboží, který se často vyskytuje v archeologických souborech pocházející z té doby (Krajíc – Podliska– Sedláčková – Veselá 2005, 166).

Jak již bylo uvedeno, odlišit od sebe střepy pocházející z konvic či džbánů je obtížné. Dvě nalezené nízké zvonovité patky (kat. č. 137 a 138; Tab. 57:10,11) lze pro svoji relativní masivnost a tloušťku stěn přiřadit spíše ke džbánům. Ze džbánu s největší pravděpodobností pochází i soubor 19 zlomků nitkovaného skla (kat. č. 140; Tab. 58:1; Tab. 78:1). Mezi těmito

zlomky je zastoupeno kompletní ucho, dva okraje a zbytek tvoří zlomky z těla nádoby. Pod okrajem nádoby byl vodorovně umístěn nálep – páska. Bílé nitkování tvoří kosočtverečný ornament. Z konvice pak naopak určitě pochází hrdlo s výlevkou v okraji (kat. č. 139; Tab. 58:3; Tab. 78:2). Jedná se o téměř kompletní vrchní část konvice, kterému schází pouze ucho, je zdobena optickým dekorem žeber.

U ostatních zlomků pak již nelze s jistotou určit, z jakého druhu nádoby pochází, zdali z konvice, či džbánu. Jedná se o tři ucha (kat. č. 141, 142 a 169; Tab.58:4,6,5), přičemž ucho kat. č. 142 je zdobeno tordováním a řadou nálepů umístěných na hřbetě ucha. Do kategorie skupiny konvic a džbánů lze s určitou dávkou obezřetnosti zařadit i zlomek modrého skla pocházející patrně z hrdla konvice (kat. č. 143; Tab. 58:2).

4.3.4. Lahve

Lahve bývají rovněž velmi častým nálezem renesančních skel. Jedním ze základních tvarů, vyskytují se již od středověku je láhev hruškovitého těla. Od 2. poloviny 16. století se vyskytují lahve válcovitého, či vícebokého (nejčastěji čtyř) těla (Krajíc – Podliska – Sedláčková – Veselá 2005, 167). V třebovětickém souboru se nalézá vrchní část lahve pravděpodobně hruškovitého těla (kat. č. 144; Tab. 59:1). K tomuto tvaru patrně náleží i další dvě nalezená kónická hrdla, tentokrát však již menších rozměrů (kat. č. 146 a 147; Tab. 59:3,4). Zastoupena je i vrchní část čtyřboké lahve (kat. č. 145; Tab. 59:2). Z lahve pochází pravděpodobně i čtyři střepy zdobené bílým nitkováním (Tab. 59:6; Tab. 77:6). Lahve zdobené bílým, modrým, či červeným nitkováním nejsou výjimečným nálezem, vyskytují se v prvních desetiletích 17. století a jejich výroba je doložena v rejdičské huti (Krajíc – Podliska – Sedláčková – Veselá 2005, 167).

Z lahví též pohází zlomek podhrdlí a těla (kat. č. 148; Tab. 59:5) a dva úlomky spodní části (kat. č. 150 a 151; Tab. 59:7). Jako zlomky pocházející z spodků malých lahviček lze označit tři fragmenty tenkostěnného skla (kat. č. 152, 153 a 154; Tab. 59:8,9,10). Není ovšem vyloučeno, že se může jednat o zlomky pocházející z malých skleněných misek, pro tuto možnost by svědčila jejich tenkost dosahující pouze 1 mm.

4.3.5. Ploché sklo

Z plochých skel jsou v nálezech z Třebovětic zastoupeny jen zlomky okenních terčíků, ty byly k zasklívání oken používány od konce 14. století, kdy byly vsazovány do olověných rámečků. Jejich průměry se pohybují mezi 8 – 12 cm (Krajíc – Podliska – Sedláčková – Veselá 2005,

169). Ze 14 okenních terčků (kat. č. 155 – 168; Tab. 60:1 - 14) nalezených v Třebovětických se žádný nedochoval v celé své původní velikosti. Průměr šel z důvodu absence okrajů střepů zjistit jen u pěti terčků (kat. č. 155, 156, 160, 161 a 168). Ve čtyřech případech činil 9 cm a v jednom 12 cm. Okraje byly ve třech případech upraveny pouze jednoduchým zatavením (kat. č. 155, 156 a 161), přičemž první dva měly ještě zvýšenou obvodovou lištu. Jeden okraj byl tvořen dutým obvodovým žebrem (kat. č. 168). Poslední terčik měl pak okraj upraven pouze oštípáním (kat. č. 160), do tohoto tvaru byl proto zřejmě opraven až během zasklívání okna, kdy bylo nutné terčik na míru upravit podle nastalé potřeby.

Ostatní střepy nemohly být pro svoji zlomkovitost či netypičnost rozřazeny do některé z předešlých kategorií. Jedná se o 18 zlomků těl z různých druhů nádob (kat. č. 175 . 184) a o 5 zlomků den (kat. č. 170 – 174).

4.3.6. Zhodnocení

Třebovětický soubor skleněných nálezů představuje cenný informační zdroj pro poznání vybavenosti sídel drobné šlechty tímto druhem zboží (Tab. 79:1). Většina nálezů lze charakterizovat jako sklo stolní, používané při hostinách, či jiných činnostech obdobného charakteru. Byly zde nalezeny části číší, číšek a pohárů, které sloužily ke konzumaci rozličných nápojů (možná i těch, které mohly být skladovány ve sklepě zmiňovaném k roku 1601). Další druhy nádob jako jsou džbány, konvice a lahve naopak sloužily k jejich přenášení či uchovávání.

Vyvozovat na základě 106 nalezených skleněných střepů závěry o zastoupení skleněného nádobí na třebovětické tvrzi není především kvůli metodice výzkumu, kdy nemusely být sbírány všechny nálezy, možné. Můžeme však říci, že zde jsou zastoupeny všechny základní druhy nádobí, které bývají nejčastěji nalézány během archeologických výzkumů.

Tato kolekce skleněných nálezů z Třebovětic nemá za současného stavu bádání srovnání, jelikož z prostředí sídel nižší šlechty není dosud znám (či publikován) takto obsáhlý soubor skla. Lze ji tedy alespoň porovnat z nálezy, učiněnými v městském prostředí, kde nebývají nálezy skla tak ojedinělé. Nejbližší (územně i časově) srovnatelné nálezy byly učiněny v 90. letech minulého století v Nymburku (Sedláčková 1997). Z tohoto souboru byl již výše srovnán nález číše s datem 1593 s podobným nálezem v Třebovětících. I v ostatních nálezech si jsou soubory podobné. V Nymburku byly například rovněž nalezeny poháry zdobené optickým dekorem kosodélníků či čoček, přecházející v žebra, či konvice zdobená optickým dekorem žeber. Dále zde byly také

nalezeny ostatní druhy nádobí jako lahve, číšky, džbány a v rámci plochého skla pak okenní terčíky. Tvar, který se v Nymburce naopak vyskytuje a v Třebovětích nebyl nalezen, či rozpoznán jsou tzv. mucholapky.

Třebovětický soubor svým charakterem (výzdobou, tvarovou náplní) odpovídá renesančnímu sklu, vyskytujícími se na našem území. Kdybychom měli blíže vymezit časový úsek, do kterého nalezený materiál náleží mohli bychom se opřít o nález okraje číše, jenž nese jméno Johanky Zárubové ze Sloupna, která je zmiňována v roce 1571. Na základě toho, bychom mohli rámcově datovat číši do poslední třetiny 16. století. Zbytek skleněných nálezů můžeme do tohoto období přiřadit s přesahem do prvních desetiletí 17. století, o čemž například svědčí nálezy stěpů z lahve zdobené bílým nitkováním.

4.4. Kovový materiál

Kovové nálezy tvoří společně s keramikou nejčastěji nacházený materiál v prostředí sídel nižší šlechty. Dva četné soubory kovových nástrojů pocházející z tvrzí byly nalezeny již na konci 19. století v Semonicích (Huml 1967) a v Batňovicích (Lochmann 1989). Další významnější kolekce pak pochází ze systematických či záchranných výzkumů, které byly na tvrzištích prováděny v minulém století. Z prostředí Čech lze zmínit nálezy například z tvrze v Ervěnicích (Nechvátal 1965), Martinicích u Votic (Reichertová 1967), v Praze – Chodově (Huml 1978) nebo v Mrázově Lhotě u Ledče nad Sázavou (Brych 1998). Z moravského území lze pak jmenovat systematické výzkumy ve Mstěnicích (Nekuda 1985), Koválově (Unger 1994), nebo v Konůvkách (Měchurová 1997). Z mírně odlišného sociálního prostředí, avšak z území východních Čech pak lze uvést ještě početný kovové soubory nalezené na hradech Bolkově, Bradle a Vízmburku (Hejna 1962; 1974; 1983).

Na Třebovětické tvrzi bylo nalezeno celkem 27 kovových předmětů. Většina z nich se do dnešních dnů dochovala v relativně dobrém stavu a doba strávená uložením v depozitáři se na nich neprojevila tak negativně jako u skla. Některé kusy byly patrně v krátkém časovém úseku po vyzvednutí natřeny šelakem (?) z důvodu konzervace. Zbytek nálezů pak byl jen očištěn od nečistot a ponechán neošetřený. I přesto, že kovové nálezy byly vystaveny několik století stálému vlhkému prostředí, zůstaly některé předměty téměř ušetřeny koroze. Jiné naopak byly korozi téměř zničeny. To může vypovídat buď o rozličném místě uložení jednotlivých nálezů, či o kvalitě suroviny, z nichž byly vyrobeny, popřípadě o obou možnostech zároveň.

Kovové nálezy jsem rozdělil do šesti kategorií podle jejich funkce (*Přehled 6*). Je však nutné uvědomit si, že některé nástroje mohou díky svojí využitelnosti jednotlivé skupiny přesahovat.

DRUH	POČET
Zemědělské nástroje	
kování rýče	1
Nástroje k práci se dřevem	
Sekyra	1
zbraně a zbroj	
Nárameník	1
hrot halapartny (boj. kladiva?)	1
výstroj koně	
Udidlo	2
Vybavení domácnosti tvrze	
Nůž	3
Lžíce	2
Vidlice	1
Hák	1
lotové závaží	1
Součásti stavby	
Zámek	4
krycí štít zámku	1
Klíč	2
Petlice	1
Držadlo	1
skoba, hřebík	3
Neurčeno	1
CELKEM 17 druhů	27

Přehled 6 – rozdělení kovových nálezů

4.4.1. Zemědělské nástroje

Do této kategorie lze z třebovětických nálezů přiřadit jen jeden nástroj – kování rýče (kat. č. 185; Tab. 61:1). Jedná se kompletní kování, které svým tvarem připomíná obrácený půlměsíc. Z českých tvrzí je znám nález kování rýče ze Semonice (Huml 1967, 10). S třebovětickým se však v několika ohledech liší, semonický rýč má tvar písmene U, nemá také na konci ramen rozšíření s otvory pro hřebíky sloužící k lepšímu přichycení ke dřevěné násadě, které má naopak třebovětický nález. Toto rozšíření ramen je časté na rýčích z mladších období, jak dokládají časté exempláře, jež se nacházejí ve skanzenech lidové kultury (Tab. 81:5), ale známe je rovněž i z ikonografických pramenů, jako například z Velislavovy Bible (Tab. 81:2) I ostatní násady

rýčů, které byly nalezeny např. v Sezimově Ústí (Krajíc 2003a, 138 – 139) nemají tak široký tvar násady.

Zařazení tohoto nálezu mezi zemědělské nástroje je problematické, neboť je pravděpodobné, že rýč mohl sloužit i k udržovacím pracím nutným při provozu tvrže, jako byly terénní úpravy atd. (mohl by být tedy spíše zařazen mezi součásti vybavení tvrže).

4.4.2. Nástroje k práci se dřevem

Do této kategorie lze zařadit opět jen jeden nález – sekeru (kat. č. 186; Tab. 62:1). Sekery jsou na českých tvrzích a nejen na nich poměrně častým nálezem. Na tvrzích byly nalezeny například čtyři v Semonicích (Huml 1967, 16), dvě ve Mstěnicích (Nekuda 1985, 147 – 148), po jedné v Batňovicích (Lochmann 1989, 109) a Martinicích (Reichertová 1967, 64).

Třebovětická sekera je dlouhá 22,4 cm. Sekera může být pro své univerzální použití zařazena i mezi militárie, třebovětická byla však pro svoji masivnost a váhu používána s největší pravděpodobností jako nástroj k práci se dřevem. Ostří sekery je symetrické a na jejím těle, na pravém boku je ve středu umístěn vyražený důlek, ve kterém se patrně nacházela kovářská značka, která je však dnes zcela nečitelná (kovářská značka na sekeře je doložena například na nálezu v Badrech – Brych 1998, LII)

Svým tvarem se třebovětická sekera podobá sekerám nalezeným v Sezimově Ústí - inv. č. 2892, 2955 (Krajíc 2003a, 166; Krajíc 2003b, 124), či ve Mstěnicích - inv. č.15591 (Nekuda 1985, 147).

4.4.3. Zbraně a zbroj

Do této skupiny náleží část dřevcové zbraně a plátové ochranné zbroje. Oba nálezy, jsou pro ojedinělost rozšířením poznání v oblasti vojenské vybavenosti sídel nižší šlechty.

V prvním případě se jedná o rovný železný hrot (kat. č. 187; Tab. 64:2), dlouhý přes 20 cm s kosočtverečným průřezem. S největší pravděpodobností se jedná o odlomený hrot z halapartny, či špice z bojového kladiva (první varianta je kvůli rovnosti hrotu pravděpodobnější). Oba druhy zbraní jsou známy z četných ikonografických pramenů pozdního středověku (Tab. 80:1, 2, 3, 4, 5).

V druhém případě se jedná o část nárameníku pozdně gotické plátové zbroje (kat. č. 188; Tab. 63:1). Je dochován jeden plát, jehož horní partie jsou odkorodovány. Je zdoben třemi

kanelurami. Po stranách jsou vyraženy dva otvory pro nýtky (v jednom otvoru se nýtek dochoval), kterými byl připevněn následující díl nárameníku. Obdobné nárameníky jsou i součástí pozdně gotické zbroje (Tab. 80:8), uložené na zámku v Lednici. Její původ je kladen do německého prostředí někdy okolo roku 1480 – Tab. 80:7 (Hrbatý 2006, 16).

4.4.4. Výstroj koně

Mezi nálezy se podařilo rozeznat dvě udidla různých druhů. V prvním případě se jedná o stíhlové udidlo s kruhy (kat. č. 189; Tab. 63:2). Udidlo je tvořeno dvoudílným plným lomeným udítkem s kruhovým průřezem, který se směrem ke středovému kloubu zužuje. Kruhy jsou k udítkům připojeny přehnutím udítek na jejich koncích. Celková délka udidla činí přes 29 cm. Stíhlové udidlo bylo nalezeno například na tvrzi v Semonicích (Huml 1967, 28) nebo Mstěnicích (Nekuda 1985, 135).

Druhé nalezené udidlo je již mladší pokročilejší konstrukce, jedná se udidlo pákové (kat. č. 190; Tab. 64:1). Svoji orientací patří k pravé straně koně, jeho délka činí přes 24 cm. Toto udidlo neplnilo jen svoji funkci vodit a ovládat koně, ale mělo i hodnotu uměleckou a řemeslnou, je totiž zdobeno přeseky a různými profilacemi (Tab. 78:3). S největší pravděpodobností bylo potaženo i vzácnějším kovem. Uprostřed udidla lze rozeznat kovářskou značku. Udidlo jako jediné není součástí souboru, který je umístěn v hořickém muzeu. Tento vzácný nález si totiž s sebou odvezl dr. Guth během své návštěvy vykopávek v roce 1921 (uloženo je v Historickém oddělení Národního muzea).

4.4.5. Vybavení domácností tvrze

Z vybavení třebovické tvrze bylo nalezeno nejvíce nožů – celkem tři kusy, jeden vcelku (kat. č. 191; Tab. 64:3) a dva zlomky (kat. č. 192 a 193; Tab. 66:1,2). Nálezy nožů jsou v prostředí sídel drobné šlechty rovněž časté – například 39 na Mstěnicích (Nekuda 1985, 158), 7 na Chodovské tvrzi (Huml 1978, 32), či stejný počet v Semonicích (Huml 1967, 19 – 20). Všechny tři nalezené nože měly řap k uchycení střenky pomocí nýtků. Na semonické tvrzi byly naopak nalezeny nože pouze s trnem, zatímco na tvrzi ve Mstěnicích tvořili nože s řapem většinu oproti nožům s trnem.

Nůž (kat. č. 191), který se dochoval v celé své délce 24 cm měl na čepeli vyraženou kovářskou značku. Jeho střenky byly měděné a vyplněné parohovinou, která se na dolních

koncích rukojeti částečně dochovala (Tab. 78:5). K řapu byla připevněna pěti měděnými nýtky. Na konci rukojeti byl pak ze čtyř menších měděných nýtků vytvořen ornament.

Z druhého nože (kat. č. 192) se dochovala část rukojeti dlouhá přes 6 cm. Železný řap byl z každé strany obložen tenkými mosaznými plátky, na které byly za pomoci měděných nýtků připevněny dřevěné střenky, jenž se dochovaly dodnes (Tab. 78:4). Na konci se rukojeť rozšiřuje a v tomto místě je ze třech mosazných nýtků a kroužku opět vyskládán ornament. Ze třetího nože (kat. č. 193) se pak naopak dochovala jen čepel a část řapu o celkové délce přes 8 cm. Řap byl z obou konců obložen mosaznými střenkami spojenými nýtkem.

Zatímco prvně popisovaný nůž je poměrně dlouhý (například z 39 nožů nalezených na tvrzi ve Mstěnicích je delší jen jeden) zbylé dva byly již poměrně krátké a pro svoji řemeslnickou i uměleckou kvalitu byly používány pravděpodobně během stolování. Hodnotný je též fakt, že u dvou nožů se dochovaly části rukojeti z organického materiálu včetně jejich zdobení, díky kterým si můžeme rozšířit naše znalosti o estetickém cítění příslušníků nižší šlechty ve vesnickém prostředí.

Mezi další nálezy pocházející z vybavení tvrze patří lžička (kat. č. 194; Tab. 66:3). Je vytepaná z tenkého kovu a její celková délka činí přes 10 cm. Nálezy lžiček na tvrzích jsou vzácné, jako příklad může sloužit nález s tordovaným držátkem ze Mstěnic (Nekuda 1985, 162). Z vybavení Třebovětické kuchyně patrně pochází i nález dlouhé lžice – délka přes 27 cm, jejíž dlouhá rukojeť je zakončena tulejkou pro uchycení do dřeva (kat. č. 195; Tab. 65:2). V kuchyni mohla také najít uplatnění dlouhá vidlice – délka přes 35 cm, jež se dochovala téměř kompletní, chybí jen část jednoho z hrotů (kat. č. 196; Tab. 65:1).

Jako ojedinělý nález lze označit objev masivního přes 24 cm vysokého háku (kat. č. 197; Tab. 67:1). Háky podobného tvaru a velikosti jsou známy z vybavení usedlostí v ještě předminulém století - jako příklad lze uvést hák v usedlosti ve skanzenu Veselý kopec (Tab. 81:4). Tyto háky byly díky tuleji připevněny na dlouhou dřevěnou násadu a uplatnily se během provozu usedlosti, či při strhávání spalné krytiny při požárech.

Neobvyklý je též nález miskového (lotového) závaží (kat. č. 198; Tab. 66:4). Jedná se o kompletní nepoškozenou misku kónického tvaru, která má na svém dně vyraženou číslovku 16. Vyrobená byla pravděpodobně z mosazi a po odlití byla ještě upravena na soustruhu o čemž svědčí dvě rovnoběžné oběžné rýžky. Tato miska byla součástí celé soupravy misek určené

k vážení, které se mohly poskládat do sebe a umožňovaly snadnější přepravu (Tab. 81:3). Jednotlivé misky sloužily k dovažování na různých druzích vah, jak je zachyceno i na obraze směnárníka z roku 1514 (Tab. 81:1). Celá sada misek pak zpravidla dosahovala hmotnosti jednoho lotu – tedy 1/16 hřivny. V Čechách a na Moravě je doposud dle poslední obsáhlejší studie J. Doležela (2008) známo na 18 nálezů těchto miskovitých závaží. Nejčastěji se nelézají v městském prostředí. Za nález miskovitých závaží na sídle nižší šlechty by mohl být považován nález bronzové misky na tvrzi ve Mstěnicích (Nekuda 1985, 162, 166).

4.4.6. Součásti stavby

Nejvíce dochovaných součástí stavby představují visací zámky – 4 kusy. Všechny zámky jsou třmenové. Tři zámky (kat. č. 199, 201 a 202; Tab. 68:1,4,2) jsou závorové konstrukce na klíče otočné a jeden (kat. č. 200; Tab. 68:3) je pružinové konstrukce na klíč zásuvný. Všechny zámky (až na kat. č. 201) jsou dochovány v celku. Z prostředí tvrzí nejsou nálezy zámků příliš časté – například dva zlomky zámků byly nalezeny ve Mstěnicích (Nekuda 1985, 154) a jeden visací zámek byl nalezen na Chodovské tvrzi (Huml 1978, 32). Jako krycí zadní štít pevného zámku lze označit sklepaný měděný plech (kat. č. 203; Tab. 69:1).

Mezi železnými nálezy se nacházejí i dva fragmenty klíčů. V prvním (kat. č. 204; Tab. 69:2) případě se jedná o otočný klíč, z něhož se dochovalo oko a část dříku. Dřík je dutý a po stranách zesílen mosaznými plátky. Oko je kruhové, jeho vnitřek byl vyplněn stylizovanou kružbou, z níž se dochoval jen jeden oblouk. Na vršku oka je pak umístěno záchytné očko. Druhý klíč (kat. č. 205; Tab. 69:3) je rovněž otočný a je dochován téměř kompletní, chybí jen zuby. Dřík klíče je dutý, ale u oka je zesílený a plný, navíc přechází v trnovitý výběžek. Oko klíče je oválné. Klíče patří mezi často nalézané železné předměty na tvrzích. Devět klíčů bylo nalezeno ve Mstěnicích (Nekuda 1985, 154), šest klíčů v Batňovicích (Lochmann 1989, 110) a tři v Semonicích (Huml 1967, 24 – 25).

Jako součást dveří lze označit i železné oko (kat. č. 206; Tab. 70:1), jenž pravděpodobně sloužilo jako držadlo napomáhající k jejich lepší manipulaci. S menší mírou pravděpodobnosti se také mohlo jednat o malé klepadlo. Železný kruh je vejcovitě tvarován, na něj je navlečeno další oko, které přechází v dvojité hřeb. K obsluze dveří patrně soužil i předmět jenž byl s jistou mírou pochybností označený jako petlice (kat. č. 207; Tab. 70:1). K uchycení dveří pak sloužila masivní skoba – pant (kat. č. 208; Tab. 70:3). Další nalezená skoba (kat. č. 209; Tab. 70:4) není již tak mohutná a sloužila k zavěšování různých předmětů v domácnosti tvrze. Soubor železných

předmětů nalezených na třebovětické tvrzi uzavírá drobný hřebík bez hlavičky (kat. č. 210; Tab. 70:2) a zlomek zkrouceného železa, které nemohlo být blíže určeno (kat. č. 211).

4.4.7. Zhodnocení

Co se týče časového určení jednotlivých železných nálezů pocházejících z třebovětické tvrze, tak určité předměty jsou chronologicky citlivé, ale ostatní jsou pro svoji účelnost tvarem téměř nezměněny po celou dobu jejich vývoje.

Datačně citlivé bývají militárie, proto je možno celkem spolehlivě lze určit náramenní plát pocházející z pozdně gotické plátové zbroje. Díky ikonografickým pramenům a srovnáním s obdobnými nálezy lze tuto část výstroje datovat na závěr 15. století. Podobně je možno časově určit hrot bojového kladiva, či halapartny, kde díky stejným srovnávacím metodám jako v předešlém případě můžeme nález datovat zhruba na konec 15. století až do 1. poloviny 16. století.

Složitější situace nastává u nástrojů zemědělských a určených k práci se dřevem. Sekera nalezená v Třebovětích lze jen rámcově určit do vrcholného středověku, či období mladších s ohraničením závěrem 17. století, kdy tvrz zaniká. Bližší určení není možné, neboť tvar sekery je natolik podřízen funkčnosti, že zůstal od dob vrcholného středověku prakticky nezměněn. Podobná situace je i u násady rýče, která však vzhledem k svému zpracování podobnému analogiím v lidové hmotné kultuře náleží do mladších období se stejným ohraničením – závěrem 17. století.

Neméně složité je i bližší časové určení udidel. Stíhlová udidla s kruhy s plnými udítky (jaké se našlo v Třebovětích) jsou obecně považovány za vývojově starší, než udidla s dutými udítky (např. Nekuda 1985, 135). V Sezimově Ústí jsou udidla s plnými udítky používána po celé 14. století až do zánikového horizontu, přičemž udidla s dutými udítky se objevují od poloviny 14. století (Krajíc 2003a, 114). Páková udidla jsou vývojově mladší. Téměř shodné pákové udidlo s třebovětickým určené na konec 15. století publikoval již W. Boenheim (1890, 194) – Tab. 80:6.

Lotová závaží se na našem území začínají objevovat již od poloviny 13. století (Doležel 2008, 193), přičemž od 15. století nabývají ustáleného tvaru misek, který je dodělán za pomoci soustružení. Právě do období pozdního středověku až raného novověku lze klást i třebovětické miskovité závaží.

Co se týče nálezů z kategorie vybavení domácnosti zde bude možné většinu nálezů (nože, lžíce, vidlice a hák) určit časově jen rámcově do období vrcholného středověku, či raného novověku. Stejná situace bude i s předměty, které byly součástí stavby (skoby, hřebík, petlici a držadlo). Podle nálezů z jižních Čech se visací třmenový pružinový zámek vyskytoval od konce 14. do počátku 15. století (Krajíc 1991, 331), závorové visací zámky pak od objevují během 15. – 16. století (Brych 1998, LXXXI).

Železné předměty nalezené na třebovětické tvrzi nám umožňují blíže poznat život jejich majitelů. Nález sekery a kování rýče mohou napovídat o každodenních udržovacích pracích na tvrzi a v jejím nejbližším okolí, jakými mohly být například zpracovávání dřeva či různé drobné terénní úpravy či přenášení materiálu. Nálezy militárií pak připomínají, že jednou z mnoha funkcí tvrze byla i ochrana majetku a života jejího vlastníka. Nárameník pocházející z plátové zbroje, dokládá, že její majitel dokázal vynaložit nemalou finanční hotovost, která její pořízení určitě obnášela, pro zvýšení své osobní bezpečnosti. Nálezy udidel pak prokazují výskyt a využívání koní v okolí tvrze, přičemž nákladně zdobené pákové udidlo s největší pravděpodobností patřilo koni reprezentujícího některého z majitelů (či jeho rodiny) tvrze. Objev lotového závaží pak může napovídat o výrobní či obchodní činnosti, v případě šlechtického sídla pak nejspíše i o tezauraci majetku.

Nálezy nožů, lžic a vidlice patřící patrně do vybavení kuchyně mohou napovídat o každodenním provozu domácnosti. Zejména kvalitně zdobená rukojeť nožiku pak navozuje představu o poměrně vyšší kultuře stolování. Nálezy čtyř visacích a jednoho pevného zámku, stejně jako klíčů, petlice, držadla, skob a hřebíku nám pak dokreslují celkový obraz Třebovětické tvrze.

4.5. Ostatní materiál

Díky příznivým podmínkám se v třebovětickém souboru vyskytuje i několik nálezů z organických materiálů. Jako první lze uvést usňové kusy pocházející z různých částí oděvů (kat. č. 212; Tab. 71:1). Jedná se celkem o pět kusů, přičemž všechny nesou stopy po sešití. Nejlépe určitelná je podrážka boty (pravé). Ostatní kusy s největší pravděpodobností rovněž pocházejí z různých částí obuvi. Usňové nálezy jsou v prostředí českých tvrzí velmi vzácné, jen na tvrzi v Chodově byly nalezeny prošívané pásky, části obuvi a šatstva (Huml 1978, 33).

Zajímavým nálezem je zvířecí lebka (kat. č. 213; Tab. 72:1). Jedná se kompletní skrář medvěda hnědého (*ursus arctos*), jejíž délka přesahuje 37 cm. V souvislosti s tímto nálezem lze vyslovit domněnku, že se mohlo jednat o trofej vystavenou v některé z místností tvrze, jako upomínku na vydařený lov. Dalším pozůstatkem zvířecího skeletu je část jeleního parohu. Opět se patrně jedná trofej z lovu, neboť pochází z velkého vzrostlého jedince (průměr puku přes 8 cm). Další možností je, že parohovina mohla sloužit k výrobní činnosti (střenky nožů apod.), paroh však nenesl žádné stopy po opracovávání (zářezy, stopy po odřezávání).

Dalším nálezem z organického materiálu je kus z piloty (kat. č. 215; Tab. 73:1). O tomto je již pojednáno v kapitole 3.5 věnující se stavebnímu vývoji tvrze. Jedná se asi o 2 cm široký odřezek, který byl odříznut kolmo k svislé ose piloty. Na počátku roku 2009 byl poslán do dendrochronologické laboratoře Ing. Tomáše Kyncl, kterému se na vzorku podařilo zachytit 78 letokruhů, přičemž nejmladší z nich narostl v roce 1328. Další zjištění se týkalo druhu dřeva – jednalo se o dub.

Další nálezy o které budu následně popisovat se do dnešních dnů nedochovaly, byly buď ztraceny, či zničeny (přesto jsem jim přiřadil katalogové číslo). V prvním případě se jedná o čtyři architektonické články (kat. č. 216; Tab. 74:1), které známe pouze z nákresu, který E. Dufek pořídil během vykopávek. V první řadě se jednalo o tři pískovcová díly tvořící část pískovcového ostění gotického portálu. Ve svislé části ostění se základnou 50 x 30 cm s výškou 123 cm byly vysekány dvě kapsy pro osazení dveřních pantů. Ty byly od sebe vzdáleny 88 cm. Zhruba 20 cm od základny svislé části ostění začínalo okosení vstupní hrany a to pod úhlem 45°. Ta probíhá i po celé délce půlkruhového překladu, který byl tvořen dvěma stejnými díly. U jedné části překladu byl na jeho spodní ložné ploše vysekán křížek. Ten může být interpretován jako kamenická značka vypovídající o vykonané práci kameníka z důvodu vyplacení mzdy, nebo může jít o pomocné značení správného osazení opracovaného kamene. Dále pak byl nalezen další kamenný architektonický článek (kat. č. 217; Tab. 73:2) pocházející patrně z ostění okna.

Posledním nálezem, který se rovněž nedochoval byl vrtaný kamenný sekeromlat (kat. č. 218). Tento artefakt mohl být pozůstatkem po předešlé lidské aktivitě na místě středověké tvrze v pravěku, čemuž by napovídaly četné nálezy neolitických broušených kamenných nálezů z polí severně a západně od intravilánu obce (např. Strnad 1920; Pavlů – Vokolek 1992; Kalferst – Sigl – Vokolek 1987 atd.). Nebo se mohlo jednat o tzv. hromový klín, který měl chránit obyvatele

tvrze před ničivými účinky blesku. Nález kopitovitého klínu je znám například z hradu Lelekovice, i zde se však může jednat o pozůstatek dřívějšího osídlení (Unger 1999, 15).

5 Život na třebovětické tvrzi

Rekonstruovat podobu života na třebovětické tvrzi je velice nesnadný úkol. Můžeme vycházet z nečetných písemných pramenů a dále pak z pramenů hmotných, které však už nemusíme třídit podle jejich tradičního dělení, ale podle kategorií, které mohou být odvozeny ze „živé skutečnosti“ (např. Klápště 2002, 197). Zásadní problém spočívá ve skutečnosti, že během výzkumu v roce 1921 nebyla odkryta celá stavba tvrze a zde nalezené předměty, byly podrobeny selekci. Nemáme tedy před sebou zcela reprezentativní vzorek a následující text tedy musí být brán jako nástin možného života na tvrzi, který by měl vést k diskuzi (*Přehled 7*).

Třebovětická tvrz měla na svém počátku pravděpodobně podobu palácové stavby. Byla situována do jádra vsi, toto reprezentativní umístění muselo být vykoupeno skutečností, že stojí na podmáčeném terénu u Rybničního potoka, který protéká přes ves. Při jižní frontě tvrze bylo nezbytné zpevňující pažení z mohutných fošen, aby se zpevnil terén v okolí zdi a mohlo se zde volně pohybovat.

Jak rostly nároky majitelů tvrze na úroveň bydlení ubývalo i volného místa. Musely se tedy přistavovat nové budovy k jižní frontě tvrze. Zde však čekal na stavitele silně podmáčený terén. Tato obtíž však nebyla neřešitelná, nové konstrukce byly zbudovány na silných dubových pilotách, na které byly umístěny mohutné trámy, které sloužily jako základ pro kamenné zdivo. To bylo tvořeno z nahrubo opracovaného pískovce, který byl v tomto kraji lehce dostupným materiálem a nemusel se tedy nijak daleko dopravovat. Jeho zdroje se nacházely přímo na svazích hořického a vřešťovského Chlumu. Dřevené konstrukce však vyžadovaly, pokud měly mít dlouhou životnost, stálé vlhké prostředí. Proto byly patrně vybudovány rybníky před a za tvrzí, jimiž se reguloval průtok Rybničního potoka přes ves a především podél tvrze. Tento celek měl bezpochyby i funkci obranou. Během přistavování nových budov byly některé staré zdi naopak rozebírány a z nich vzešlý materiál byl znovu použit, jak ukazují druhotně zazděné kusy opracovaných architektonických pískovcových článků.

Nové rozrůstání tvrze a její statika tedy byla zajištěna. Majitelům tvrze však chyběla prostora, kde by se mohly uchovávat nápoje a vybrané potraviny – sklep. V komplexu tvrze však nemohl být kvůli vysoké hladině spodní vody vybudován, byl proto vyhlouben o něco jižněji (zhruba 60 m). Aby se usnadnila komunikace mezi sklepem a tvrzí, byl postaven mostek při jižní

straně tvrze. Z písemných pramenů se dovídáme, že ke konci své existence měla tvrz velký palác, 7 pokojů, 2 komory, kuchyni, spižírnu a střecha byla pokryta šindelem.

Na základě nálezů můžeme doplnit, že se na tvrzi nacházela okna zasklená kulatými okenními terčíky. Ke svícení v noci, či v temněších prostorách sloužily menší keramické kahany. Dalšími součástmi tvrze byly pevné i visací zámky, klíče, panty, petlice, či držadlo dveří. Jako zdroj tepla sloužila kachlová kamna, jejichž části byly též nalezeny.

Poté co tvrz ztratila svoji sídelní funkci začala chátrat, až byla nakonec stržena a její stavební materiál byl rozvezen a použit na stavbu jiných budov ve vesnici. Rybníky rovněž ztratily svoji funkci a do dnešních dnů přetrval jen ten největší, jehož hráz se v roce 1909 protrhla a svým způsobem i zapříčinila následný výzkum tvrze.

O výbavě domácnosti si již můžeme díky různorodosti nálezů vytvořit celistvější pohled. Obyvatelé tvrze hojně používali keramiku. Máme doloženou hrubou užitkovou keramiku (zásobnice) i jemnou stolní (redukčně pálené džbány, poháry, či mladší bohatě glazované zboží). Při stolování se od konce 16. století uplatnilo i stolní sklo (poháry, číše, lahve, džbány, atd.). Lidé žijící na třebovětické tvrzi byli jistě nuceni často cestovat mimo svoje sídlo. Jako dopravní prostředek jim nepochybně sloužil kůň, jak máme doloženo i nálezy udidel, zvláště mladší zdobené pákové udidlo náleželo patrně někomu z rodiny majitelů a mělo i svoji reprezentativní funkci. Tvrz sloužila samozřejmě krom jiných stejně důležitých funkcí i k ochraně majetku a života. Militárie jsou zastoupeny částí pozdně gotické plátové zbroje a hrotem nejspíše halapartny. Obyvatelů se však daleko častěji než válečné události dotýkaly každodenní starosti o údržbu a chod tvrze. Tyto práce nám dokládají nálezy sekery, háku a rýče. Díky příhodným podmínkám uložení se nám dochovaly i usňové zbytky pocházející patrně z kožené obuvi. Objeveny rovněž byly i doklady nového způsobu stolování v raném novověku – lžička a malý nožík.

Třebovětická tvrz nebyla jen domovem a útočištěm svých majitelů, plnila i funkci správního centra třebovětického panství. Jako taková k sobě přitahovala i nejrůznější aktivity spojené s takovou činností. Nález miskovitého lotového závaží nám může dokládat kontakt s obchodem.

Poznání duchovního světa obyvatel tvrze jen na základě hmotných pramenů je velice obtížné. Můžeme pouze konstatovat, že některý z majitelů si nechal zhotovit kamna

s náboženskými výjevy ze Starého zákona – motiv Vyhnání z ráje a dále pak zobrazení proroka, evangelisty Lukáše a možná sv. Jiřího, nebo sv. Martina. Nalezený pravěký sekeromlat by pak mohl souviset s hromovými kameny a obecným povědomým tehdejších obyvatel o jejich schopnosti chránit stavbu. Svůj volný čas si i drobná šlechta mohla krátit lovem zvěře. Na Třeboveticích máme doloženu lebku medvěda a kusy jeleních parohů, které patrně byly trofeje z úspěšného lovu. Nález emailem bohatě zdobené číše, upomínající na svatbu Johanky Sádovské ze Sloupna s Bohuslavem Zárubou z Hustířan nám pak připomene důležité životní mezníky jednotlivých majitelů tvrze, kteří v jejích zdech prožívali své osudy.

Třeboveticická tvrz jistě nebyla ve všech oblastech plně samostatná, musela být napojena na své zázemí i širší okolí. Svědčí o tom například nalezená kvalitně redukčně pálená vrcholně středověká keramika nebo luxusní keramické zboží z období raného novověku. Poměrně hojně jsou zastoupeny i skleněné výrobky. Otázka odkud bylo na tvrz výše popsané zboží dovezeno by měla být předmětem dalšího detailnějšího zpracování.

Tvrz v Třeboveticích	Poznatky
1. Stavební podoba tvrze	palácová tvrz s několika přístavky
	užití dubových pilot v základech
	Pískovcová ostění
	okenní sklo
	kachlová kamna - nepřímé vytápění
	osvětlení keramickými kahany
	pevné i visací zámky, klíče, petlice, držadla
2. Vybavení domácnosti	Keramika stolní, kuchyňská
	Stolní sklo
	Doprava – udidla
	Militárie - plátová zbroj, halapartna
	Údržba - rýč, hák, sekera
	Nože, lžíce, vidlice
	Zbytky oděvu – usňové nálezy
3. Směna	lotové závaží
4. Duchovní svět	Kachle s motivem Vyhnání z ráje, prorok, evangelista Lukáš, sv. Jiří (či sv. Martin).
	hromový klín?
5. „Volný čas“	Lov - trofeje: medvědí lebka, parohy
	svatba - svatební číše Johanky ze Sloupna a Bohuslava Záruby
6. vztahy s okolím	sklo, luxusní keramické výrobky

Přehled 7 – poznatky získané zpracováním výzkumu třebovetické tvrze

6 Závěr a diskuze

Počátky zájmu o studium sídel drobné šlechty ve východních Čechách lze hledat již v druhé polovině předminulého století. Častým důvodem jejich zkoumání bylo jejich narušování, jako příklad může sloužit tvrz v Třeboveticích. Její pozůstatky byly objeveny během úprav koryta potoka protékajícího vsí. K místu nálezů byl přizván prof. Emil Dufek, který zorganizoval sbírku a následně v rozmezí let 1920 a 1921 provedl záchranný výzkum, který však nebyl pro nedostatek financí dokončen.

Sama ves Třebovětice se nalézá v soustavně osídlené oblasti Hořicka. První písemná zmínka o obci pochází z roku 1356 a stojící tvrz je prvně zachycena v roce 1447. Zprvu byla držena místní drobnou šlechtou, ale většinu svého dalšího trvání náležela Zárubům z Hustířan. Za jejich držby se nám dochovaly i dva písemné popisy stavby, naposledy byla zmíněna k roku 1682.

Během výzkumu se prof. Dufkovi podařilo zachytit její jižní část. Bylo odkryto několik přístavků k hlavní budově tvrze. Většina obnaženého zdiva byla založena na dřevěné konstrukci, která byla tvořena dubovými piloty, či mohutnými trámy. Toto neobvyklé konstrukční řešení bylo vynuceno podmáčeným terénem místa, kde tvrz stávala. Během výzkumu bylo pořízeno několik fotografií a nákresů, díky kterým můžeme alespoň v základních rysech poznat stavební vývoj tvrze, která patrně měla podobu velké palácové stavby s řadou přístavků. Během výkopových prací byl odebrán vzorek jedné z pilot, která tak mohla být v současné době podrobena dendrochronologickému zkoumání, nemůžeme však s jistotou určit, z které piloty byl daný vzorek odebrán.

Během výzkumu bylo vyzvednuto na 268 nálezů (263 se dochovalo do současnosti). Jejich výpověď je však omezena skutečností, že tvrz nebyla odkryta v celém rozsahu a také tím, že došlo k selekci nálezů. Keramický soubor se vyznačuje velkou různorodostí při svém poměrně malém počtu – 87 kusů. Mohly proto být podrobněji posouzeny jen jednotlivé artefakty bez možnosti kvantitativního hodnocení.

Nálezy kachlů dokládají nepřímé vytápění na třebovětické tvrzi. V souboru se nachází pozdně gotické, renesanční, pozdně renesanční až raně barokní kachle. Až na výjimky se jedná o

kachle komorové. Motivy, objevující se na vyhřívacích stěnách byly různorodé – náboženské, heraldické, alegorické i ornamentální.

Skleněné nálezy tvoří významný zdroj pro poznání vybavení drobné šlechty tímto druhem zboží v raném novověku. Svým počtem (106 kusů) nemá v regionu východních Čech srovnání. Většinu nálezů tvoří sklo duté – stolní. Nalezeny ale byly i zlomky okenních terčíků. Mezi stolním sklem vynikají především emailem zdobená číše a bíle nitkované sklo. Kovové předměty rovněž doplňují mozaiku rekonstrukce života na třebovětické tvrzi. Všech 27 nálezů mohlo být rozděleno do šesti základních kategorií. Mezi ostatní předměty náleží pozůstatky zvířat – medvědí lebka, jelení parohy a usňové zbytky pocházející z obuvi.

Zpracování téměř devadesát let starého výzkumu třebovětické tvrze přineslo řadu nových poznatků týkající se života drobné šlechty ve východních Čechách. Jedná se sice o nepříliš početný, avšak velice rozmanitý a v jednotlivých položkách kvalitní soubor, ve kterém jsou zastoupeny základní kategorie archeologických pramenů.

Jako další postup při poznávání tvrze v Třeboveticích by bylo vhodné pokusit se za pomoci pokud možno nedestruktivních metod poznat dosud nezkoumanou hlavní část stavby, která se v současné době stále nachází pod nezastavěným povrchem v intravilánu obce. Pro poznání výroby a distribuce zboží ve východních Čechách, by bylo přínosné zjistit, z jakých výrobních center pocházelo luxusní keramické zboží a ostatní skleněné nálezy.

7 Katalog nálezů

Zkratky: Mv – maximální výška; Md – maximální délka; Mš – maximální šířka; Mhl – maximální hloubka; Ø - průměr; MØ - maximální průměr; okr. – okraj; Inv.č. – inventární číslo (pokud není uvedeno jinak, jedná se o inv.č. Muzea v Hořicích v Podkrkonoší); výp. – výpal; pozn. – poznámka)

KERAMIKA

Katalogové číslo:

- 1 Džbán s okružím;** okr. okruží rovné; ucho páskové; dno odříznuté; na výduti dvě horizontálně ryté linie; výp. redukční; Mv 14 cm; Mš 0,5 cm; Ø okraje 10,2 cm; Ø výduti 11,6 cm; Ø dna 7,8 cm; průřez ucha 0,5 x 1,9 cm; Inv.č. T21; **Tab. 23:1**
- 2 Džbán s okružím;** okr. okruží prohnuté; ucho páskové; dno?; na výduti dvě horizontální ryté linie; výp. redukční; Mv 13 cm; Mš 0,4 cm; Ø okraje 9,7 cm; Ø výduti 12 cm; Ø dna 7,6 cm; průřez ucha 2,2 x 0,7 cm; Inv. č. T22; **Tab. 23:2**
- 3 Džbán s okružím;** okr. okruží rovné; ucho páskové; dno odříznuté; na výduti dvě horizontální ryté linie; výp. redukční; Mv 11,7 cm; Mš 0,4 cm; Ø okraje 11,5 cm; Ø výduti 10,9 cm; Ø dna 8,5 cm; průřez ucha 1,6 x 0,7 cm; pozn. chybí část okraje; Inv. č. T23; **Tab. 24:1**
- 4 Džbán s okružím;** okr. okruží se žebrem; ucho páskové; dno odříznuté; na výduti horizontální rytá linie; výp. redukční; Mv 13,4 cm; Mš 0,4 cm; Ø okraje 11,2 cm; Ø výduti 11,6 cm; Ø dna 8 cm; průřez ucha 1,8 x 0,8 cm; pozn. chybí část okraje; Inv. č. T24; **Tab. 24:2**
- 5 Hrnc;** okr. ovalený s vnitřním prožlabením; ucho páskové; dno podsýpka, rovné; vývalková šroubovice, na podhrdlí červeně malovaná široká horizontální linka; výp. oxidační; Mv 16,4 cm; Mš 0,7 cm; Ø okraje 12,3 cm; Ø výduti 15,1 cm; Ø dna 9,5 cm; průřez ucha 2 x 0,6 cm; pozn. na protilehlé straně k uchu silně očazený; Inv.č. T25; **Tab. 25:1**
- 6 Hrnc;** okr. kyjovitý; ucho páskové; dno odříznuté; vývalková šroubovice, na podhrdlí červeně malovaná široká horizontální linka; výp. oxidační; Mv 13,5 cm; Mš 0,5 cm; Ø okraje 11,2 cm; Ø výduti 13,1 cm; Ø dna 7,5 cm; průřez ucha 1,9 x 0,7 cm; pozn. na protilehlé straně k uchu silně očazený; Inv.č. T26; **Tab. 25:2**
- 7 Hrnc dvojuchý;** okr. ovalený s vnitřním prožlabením; ucha pásková; dno podsýpka, rovné; na podhrdlí dvě horizontální radýlkové linie (čtverečky); výp. oxidační; Mv 12,4 cm; Mš 0,8 cm; Ø okraje 14,9 cm; Ø výduti 15,4 cm; Ø dna 11,2 cm; průřez ucha 2,3 x 0,7 cm; pozn. zčásti silně očazený; Inv.č. T27; **Tab. 26:1**

- 8 Hrnc**; okr. ovalený s vnitřním prožlabením; ucho páskové; dno podsýpka, rovné; vývalková šroubovice; výp. oxidační; Mv 17,4 cm; Mš 0,6 cm; Ø okraje 14,7 cm; Ø výduti 16,2 cm; Ø dna 10,8 cm; průřez ucha 2 x 0,7 cm; pozn. část okraje chybí; Inv.č. T28; **Tab. 26:2**
- 9 Hrnek**; okr. ovalený s vnitřním prožlabením; dno odříznuté; vývalková šroubovice; výp. oxidační; Mv 11,7 cm; Mš 0,4 cm; Ø okraje 9,5 cm; Ø výduti 10,3 cm; Ø dna 6 cm; pozn. místy očazený, část okraje chybí; Inv.č. T37; **Tab. 27:1**
- 10 Spodní část poháru**; dno odříznuté; plastická páska; výpal oxidační; Mv 20,6 cm; Mš 0,4 cm; Ø dna 9,2 cm; Inv.č. T33; **Tab. 27:2**
- 11 Spodní část poháru**; dno odříznuté; rytá šroubovice; výpal oxidační; Mv 12,5 cm; Mš 0,4 cm; Ø dna 7 cm; Inv.č. T31; **Tab. 28:2**
- 12 Miniaturní nádobka**; okr. jednoduchý, rovně seřízlý; dno odříznuté; vývalková šroubovice, bílá engoba; výpal oxidační; Mv 7,5 cm; Mš 0,4 cm; Ø okraje 4,7 cm; Ø výduti 6,8 cm; Ø dna 3,4 cm; pozn. část okraje chybí; Inv.č. T32; **Tab. 28:1**
- 13 Mísa konická**; okr. vodorovný obloukovitý; dno podsýpka, rovné; výpal oxidační; Mv 9,7 cm; Mš 0,8 cm; Ø okraje 23,4 cm; Ø dna 17,2 cm; Inv.č. T34; **Tab. 28:3**
- 14 Mísa konická**; okr. vodorovný obloukovitý; dno odříznuté; zdoben červeně malovanými stylizovanými rostlinnými motivy; výpal oxidační; Mv 6,1 cm; Mš 1,3 cm; Ø okraje 31 cm; Ø dna 23,5 cm; Inv.č. T35; **Tab. 29:1**
- 15 Zvonovitá poklice**; výp. oxidační; na knoflíku je dochován otisk desky hrnčířského kruhu; Mv 8,8; Mš 0,7 cm; Ø knoflíku 5,5 cm; Ø okraje 19,9 cm; Inv.č. T39; **Tab. 29:2**
- 16 Polokulovitá poklice**; knoflík odříznutý; výp. oxidační; Mv 7,5 cm; Mš 0,6 cm; Ø knoflíku 4,2 cm; Ø okraje 16,8 cm; Inv.č. T40; **Tab. 30:2**
- 17 Zvonovitá poklice**; knoflík odříznutý; výp; Mv 9,9; Mš 0,7 cm; Ø knoflíku 5,5 cm; Ø okraje 19,5 cm; Inv.č. T41; **Tab. 30:1**
- 18 Kahan**; dno podsýpka, nerovné; výp. redukční; Mv 3,4 cm; Ø okraje 11,7 cm; pozn. na po povrchu stopy koroze; Inv.č. T38; **Tab. 30:3**
- 19 Část talíře**; okr. zavnutý; zdoben stylizovanými rostlinnými motivy; glazura uvnitř bílá, hnědá, okrová, zelená; Mv 7,2 cm; Mš 0,5 cm; Ø okraje 32 cm (dochováno cca 27%); Inv.č. T44; **Tab. 31:1**
- 20 Tři části talíře**; glazura uvnitř hnědá, bílá, okrová; Inv.č. T45; **Tab. 31:2**
- 21 Okraj talíře**; okr. nahoru vytažený; glazura vně okrová, glazura uvnitř zelená na bílé engobě, zdoben kolkováním (kroužky); Mv 9,2 cm; Md 11,8; Mš 0,4 cm; Ø okraje 28 cm (dochováno cca 12%); Inv.č. T46; **Tab. 32:1**

- 22 Dva okraje talíře;** okr. nahoru vytažený; glazura vně okrová, glazura uvnitř zelená na bílé engobě, zdoben vmačkaným opakujícím se motivem faunů? vylévajících vodu z nádob; Mv 4,3 cm; Md 7,8; Mš 0,4 cm; Ø okraje 30 cm (dochováno cca 9%); Inv.č. T47; **Tab. 32:2**
- 23 Horní část džbánu;** okr. zavinitý; Mv 9 cm; Mš 0,4 cm; Ø okraje 10,6 cm; Inv.č. T49-27; **Tab. 32:3**
- 24 Okraj džbánu s okružím;** okr. okruží s dvojicí žeber; zdoben rytou šroubovicí; výpal redukční; Mv 10,9 cm; Md 11,2 cm; Mš 0,6 cm; Ø okraje 20 cm (dochováno cca 10%); Inv.č. T49-12; **Tab. 33:1**
- 25 Okraj hrnce s okružím?;** okr. okruží; na podhrdlí červeně malovaná široká horizontální linka s vlnovkou; výpal oxidační; Mv 6 cm; Md 12 cm; Mš 0,5 cm; Ø okraje 21 cm (dochováno cca 20%); Inv.č. T49-2; **Tab.33:2**
- 26 Okraj hrnce?;** okr. zavinitý; místy očazený; Mv 5,1cm; Md 13,9 cm; Mš 0,3 cm; Ø okraje 21 cm (dochováno cca 22%); Inv.č.T49-3; **Tab. 33:3**
- 27 Okraj hrnce?;** okr. okruží; zdoben rytou šroubovicí; výpal redukční; Mv 5,3 cm; Md 6,9 cm; Mš 0,3 cm; Ø okraje 15 cm (dochováno cca 10%); Inv.č. T49-4; **Tab. 33:4**
- 28 Okraj hrnce?;** okr. ovalený s vnitřním prožlabením; zdoben na podhrdlí dvěma červeně malovanými horizontálními linkami, vývalková šroubovice; Mv 8,2 cm; Md 14,5 cm; Mš 0,6 cm; Ø okraje 18 cm (dochováno cca 30%); Inv.č. T49-9; **Tab. 34:1**
- 29 Okraj zásobnice?;** okr. okruží; Mv 11,4 cm; Md 11,5 cm; Mš 1 cm; Ø okraje 27 cm (dochováno cca 10%); Inv.č. T49-11; **Tab. 34:2**
- 30 Okraj zásobnice?;** okr. okruží; Mv 8 cm; Md 15,2 cm; Mš 1,2 cm; Ø okraje 24 cm (dochováno cca 20%); Inv.č. T49-10; **Tab. 34:3**
- 31 Okraj zásobnice?;** okr. okruží; Mv 9,2 cm; Md 12,7 cm; Mš 1,1 cm; Ø okraje 23 cm (dochováno cca 17%); Inv.č. T49-15; **Tab. 34:4**
- 32 Okraj zásobnice?;** okr. okruží; Mv 16 cm; Md 13 cm; Mš 1,1 cm; Ø okraje 26 cm (dochováno cca 17%); Inv.č. T49-14; **Tab. 35:1**
- 33 Okraj mísy;** okr. ovalený; zdoben dvěma horizontálními plastickými páskami s prstovanými důlky, vrchní plocha okraje zdobena červeně malovanými šikmými čárkami; Mv 10,2 cm; Md 12 cm; Mš 1,7 cm; Ø okraje 34 cm (dochováno cca 10%); Inv.č. T49-13; **Tab. 35:3**
- 34 Část pánve na nožkách;** okr. kyjovitý s odsazenou spodní plochou; glazura vně místy hnědá, glazura uvnitř hnědá, povrch zčásti začouzený; Mv 7 cm; Mš 0,9 cm; Ø okraje 20 cm (dochováno cca 12%); Inv.č. T48-22; **Tab. 35:2**

- 35 Okraj, miska?;** okr. jednoduchý, rovně seřízlý, mírně rozšířený; glazura vně na okraji světle okrová, glazura uvnitř světle okrová; uvnitř výzdoba radýlkem; Mv 3,3 cm; Mš 0,5 cm; Ø okraje 13 cm; Inv.č. T48-7; **Tab. 36:1**
- 36 Okraj, miska?;** okr. jednoduchý, seřízlý zaoblený, mírně rozšířený; glazura uvnitř hnědá; Mv 3,2 cm; Mš 0,5 cm; Ø okraje 16 cm; Inv.č. T48-8; **Tab. 36:2**
- 37 Okraj;** okr.okruží; zdoben vývalkovou šroubovicí, bíle malovanými horizontálními liniemi; Mv 7,3 cm; Md 7,1 cm; Mš 0,4 cm; Inv.č. T49-17; **Tab. 36:3**
- 38 Okraj s uchem;** okr. okruží s dvojicí žeber; ucho páskové; redukční výpal; Mv 6,3 cm; Md 8,1 cm; průřez ucha 3,1 x 0,9 cm; Inv.č. T49-16; **Tab. 36:6**
- 39 Okraj s náběhem ucha,** okr. nahoru vytažený, prožlabený; glazura zelená, tmavě zelená, tmavě hnědá (střídají se v svislých pásech); Mv 6,2 cm; Mš 0,5 cm; Inv.č. T48-20; **Tab. 36:5**
- 40 Okraj;** okr. jednoduchý, přehlý; glazura vně místy zelená, glazura uvnitř zelená, bílá, hnědá; Mv 4,2 cm; Mš 0,3 cm; Inv.č. T48-21; **Tab. 36:4**
- 41 Okraj mísy?;** okr. kyjovitý; zdoben plastickou páskou na podhrdlí; Mv 4,2 cm; Md 11 cm; Mš 0,6 cm; Ø okraje 40 cm (dochováno cca 7%); Inv.č T49-5; **Tab. 36:7**
- 42 Okraj hrnce?;** okr. okruží; zdoben šroubovicí; silně očazený; Mv 7,4 cm; Md 9 cm; Mš 0,5 cm; Ø okraje 21 cm (dochováno cca 15%); Inv.č T49-6; **Tab. 36:8**
- 43 Okraj;** okr. kyjovitý; mírně očazený; Mv 2,2 cm; Md 7,4 cm; Mš 1,2 cm; Ø okraje 25 cm (dochováno cca 7%); Inv.č. T49-7; **Tab. 37:9**
- 44 Okraj poklice;** Mv 2,6 cm; Md 6,4 cm; Mš 0.8 cm; Ø okraje 17 cm (dochováno cca 7%); Inv.č. T49-8; **Tab. 37:10**
- 45 Dvě části poháru?;** dno a část těla; glazura vně zelená, glazura uvnitř světle okrová a zelená, zdoben vmačkaným? rostlinným motivem; Ø dna 11 cm; Inv. č. T48-1; **Tab. 37:1, 2**
- 46 Dno;** Mv 9 cm; Md 14 cm; Mš 1,1 cm; Ø dna 11 cm (dochováno cca 28%); Inv.č. T49-26; **Tab. 37:2**
- 47 Dno;** odříznuté; glazura vně ojedinělé oranžové kapky, glazura uvnitř oranžová; Mv 5 cm; Mš 0,3 cm; Ø dna 9,4 cm (dochováno cca 40%); Inv.č. T48-2; **Tab. 37:4**
- 48 Dno;** odříznuté; glazura uvnitř hnědá; Mv 3,8 cm; Mš 0,4 cm; Ø dna 11 cm (dochováno cca 33%); Inv.č. T48-3; **Tab. 37:5**

- 49 Dno, mísa?;** odříznuté; glazura uvnitř světle hnědá; Mv 4,8 cm; Mš 1 cm; Ø dna 14 cm (dochováno cca 7%); Inv.č. T48-4; **Tab. 37:6**
- 50 Dno, talíř?;** odříznuté; glazura uvnitř promíchávaná hnědá, žlutá na bílé engobě; Mv 2,4 cm; Mš 0,7 cm; Inv.č. T48-5; **Tab. 37:7**
- 51 Dno, talíř?;** odříznuté; glazura uvnitř zelená na bílé engobě; Mv 4,5 cm; Mš 0,7cm; Inv.č. T48-6; **Tab. 37: 8**
- 52 Dno mísy;** zdobena horizontální plastickou páskou s prstovanými důlky; Mv 7 cm; Md 13,5 cm; Mš 2,5 cm; Ø dna 31 cm (dochováno cca 31%); Inv.č. T49-24; **Tab. 38:1**
- 53 Dno mísy;** zdobena horizontální plastickou páskou; vně kapka hnědé glazury; Mv 5,3 cm; Md 13,9 cm; Mš 1,5 cm; Ø dna 20 cm (dochováno cca 20%); Inv.č. T49-25; **Tab. 38:3**
- 54 Dno;** uvnitř zbytky hnědé glazury; Mv 1,5 cm; Md 6,2 cm; Mš 0,5 cm; Ø dna 13 cm (dochováno cca 10%); Inv.č. T49-29
- 55 Nožka;** na vršku očazená; Mv 6,3 cm; Md 3,7 cm; Inv.č. T49-18; **Tab. 38:2**
- 56 Páskové ucho s částí okraje;** okr. kyjovitý; zeleně glazované; Mv 5,1cm; průřez ucha 2,4 – 0,7 cm; Inv.č T48-9; **Tab. 38:6**
- 57 Páskové ucho;** hnědá glazura; Mv 5 cm; průřez ucha 2,9 – 0,9 cm; Inv.č. T48-10; **Tab. 38:5**
- 58 Páskové ucho s částí okraje?;** glazura vně místy přeteklá hnědá, glazura uvnitř hnědá; průřez ucha 3 – 0,7 cm; Inv.č. T48-11
- 59 Ucho, mísa;** místy zelená glazura, místy očazeno; Mv 6,7 cm; Md 11 cm; průřez ucha 2,3 x 2,1 cm; Inv.č. T49-34; **Tab. 38:4**
- 60 Část středového ucha s okrajem, konvice?;** okr. zavinutý; výp. oxidační; Mv 9,4 cm; Md 11,4; Mš 1,7 cm; Inv.č. T20-1; **Tab. 38:8**
- 61 Vršek menší lahve;** glazura vně bílá, hnědá, zelená; Mv 5,2 cm; Ø knoflíku 3,9 cm; Inv.č T48-15; **Tab. 38:7**
- 62 Náběh ucha (spodní);** Mv 2,7 cm; Md 7 cm; Mš 0,5 cm; Inv.č T49-21; **Tab. 39: 3**
- 63 Část pánvičky,** dutá rukojeť a nožka; vně místy nateklá glazura světle okrová, glazura uvnitř světle okrová, místy silně očazená; Mv 13 cm; Md 17,4 cm; Ø rukojeti 4,7 cm; Inv.č. T49-1; **Tab. 39:1**
- 64 Část držadla;** místy očazeno; Mv 9,5 cm; Md 8,7 cm; Ø držadla 4,5 cm; Inv.č. T49-22; **Tab. 39:2**

- 65 Část těla džbánu?;** zdoben stylizovanými rostlinnými motivy; glazura vně (modrá, zelená, hnědá, bílá, okrová, šedozelená), uvnitř glazura zelenožlutá; Mv 12,1 cm; Md 13,4 cm; Mš 0,4 cm; Ø výduti 25 cm (dochováno cca 22%); Inv.č. 43; **Tab. 39:4**
- 66 Část těla džbánu?;** glazura vně zelená, glazura uvnitř zelená a okrová, zdoben plastickým dekorem – polokulovité a rostlinné vypnuliny, vytlačené prsty zevnitř nádoby; Mv 6,5 cm; Md 6,4 cm; Mš 0,3 cm; Inv.č. T48-12; **Tab. 40:2**
- 67 Část těla džbánu?;** glazura vně zelená, glazura uvnitř místy zelená a okrová, zdoben plastickým dekorem – polokulovité, vytlačené prsty zevnitř nádoby; Mv 5 cm; Md 8,5 cm; Mš 0,4 cm; Inv.č. T48-13; **Tab. 40:4**
- 68 Část těla džbánu?;** glazura vně zelená, glazura uvnitř zelená a okrová, zdoben plastickým dekorem – polokulovité, vytlačené prsty zevnitř nádoby; Mv 5,2 cm; Md 7,8 cm; Mš 0,3 cm; Inv.č. T48-14; **Tab. 40:3**
- 69 Část talíře?;** zdoben stylizovanými ornamenty; glazura vně světle okrová, glazura uvnitř hnědá, bílá, okrová, zelená; Mv 5,6 cm; Mš 0,5 cm; Inv.č. T48-16; **Tab. 41:1**
- 70 Střep;** glazura vně okrová, hnědá, bílá, glazura uvnitř hnědá; Mv 3,7 cm; Mš 0,3 cm; Inv.č. T48-17; **Tab. 41:3**
- 71 Střep;** glazura vně hnědá, bílá, glazura uvnitř hnědá; Mv 3,5 cm; Mš 0,3 cm; Inv.č. T48-18; **Tab. 41:4**
- 72 Střep;** glazura vně zelená, hnědá, bílá, glazura uvnitř hnědá; Mv 4,5 cm; Mš 0,3 cm; Inv.č. T48-19; **Tab. 41:2**
- 73 Střep;** zdoben červeně malovanými horizontálními liniemi; Mv 2,9 cm; Md 3,7 cm; Mš 0,5 cm; Inv. č. T49-19; **Tab. 40:6**
- 74 Střep;** výpal redukční; zdoben horizontální radýlkovou linií (obdélníčky); Mv 4,7 cm; Md 6,5 cm; Mš 0,4 cm; Inv.č. T49-20; **Tab. 40:5**
- 75 Střep,** spodní část konvice? s otvorem po uchu; zdoben plastickými přesekávanými páskami; Mv 7 cm; Md 17,5 cm; Mš 0,7 cm; Inv.č. T49-23; **Tab. 40:1**
- 76 Střep z podhrdlí?;** zdoben rytou šroubovicí, zakuřovaný? glazura vně místy kapky světle hnědé, glazura uvnitř světle hnědá; Mv 4,3 cm; Md 5 cm; Mš 0,3 cm; Inv.č. T48-24
- 77 Střep z těla;** vně i uvnitř hnědá glazura; Mv 2,3 cm; Md 5,7 cm; Mš 0,3 cm; Inv.č. T48-25
- 78 Střep z těla;** uvnitř žlutohnědá glazura, na vnější straně zakuřovaný; Mv 6,7 cm; Md 6,5 cm; Mš 0,4 cm; Inv.č. T48-26

- 79** Střep z těla; glazura vně zelená, glazura uvnitř zelená, žlutá; Mv 3 cm; Md 3,5 cm; Mš 0,2 cm; **Inv.č.** T48-27
- 80** Střep, tělo nádoby; Mv 9,5 cm; Md 4,5 cm; Mš 0,3 cm; **Inv.č.** T49-30
- 81** Střep, tělo nádoby; Mv 4,5 cm; Md 5,5 cm; Mš 0,3 cm; **Inv.č.** T49-31
- 82** Střep, tělo nádoby; Mv 3,6 cm; Md 4,2 cm; Mš 0,3 cm; **Inv.č.** T49-32
- 83** Střep, tělo nádoby; Mv 10 cm; Md 8,5 cm; Mš 0,5 cm; **Inv.č.** T49-33

KACHLE

Pro kachle byl vytvořen specifický popisný systém, který se liší od ostatních druhů nálezů. Uvedeny jsou zde též zkratky, které se vyskytují pouze u kachlů.

Kategorie – 1) Typ kachle; 2) Stav zachování; 3) Ikonografie; 4) Profil okrajové lišty; 5) Vzhled ČVS; 6) Vzhled zadní strany ČVS; 7) Komora; 8) Rozměry; 9) Barva lomu; 10) Inventurní číslo; 11) Poznámky; 12) Kresba

Zkratky: ČVS – čelní vyhřívací stěna; LHR – levý horní roh; LDR – levý dolní roh; OL – okrajová lišta; OVO – okraj vyhřívacího otvoru; PHR – pravý horní roh; PDR – pravý dolní roh; ZO – záchytný otvor; VO – vyhřívací otvor

- 84** 1) Kachel komorový, základní, řádkový; 2) Celá ČVS; 3) Vyhnání z ráje, postavy Adama, Evy, a Cherubína s mečem, strom poznání je obtočen korunovaným hadem; 4) Hranolová se sestupným páskem; 5) Čtvercová, okrová, režná, překryta šelakem; 6) Okrová režná, místy zakrytá sádrou; 7) - ; 8) Mv 18,9 cm, Md 18,2 cm, Mhl 3,2 cm; 9) Okrová; 10) T1; 11) V minulosti necitlivě konzervován, přičemž byla ČVS natřena šelakem (?), zadní část ČVS místy zakrytá sádrou; 12) **Tab. 42:1**
- 85** 1) Kachel komorový, základní, řádkový; 2) ČVS, na PHR chybí OL; 3) Heraldický námět podobný motivům řádu německých rytířů užívaných na mincích, řecký kříž umístěný v kruhovém medailonu, v jehož středu je umístěn gotický štít, rovněž umístěný v kruhovém medailonu, na němž je znázorněna orlice, po obvod u kříže je text: MAGS/TIORD/(S)IGT/HEDI, v rozích ČVS šípákový motiv 4) Hranolová se sestupným páskem; 5) Čtvercová, okrová, režná, překryta voskem (?); 6) Očazení, stopy urovnávání; 7) -; 8) Mv 18,5 cm, Md 18,6 cm, Mhl 3,3 cm; 9) Okrová; 10) T3; 11) V minulosti napuštěn patrně voskem, což mělo za následek změnu odstínu ČVS; 12) **Tab. 43:1**
- 86** 1) Kachel komorový, základní, řádkový; 2) ČVS bez LHR, na PHR chybí část OL; 3) Polopostava proroka držící v levé ruce pohár 4) Hranolová se sestupným páskem; 5) Čtvercová, okrová, režná; 6) Očazená, stopy dřev po proražení ZO; 7) Kuželovitá, Mhl 6cm; 8) Mv 18,4 cm, Md 18,5 cm, Mhl 8 cm; 9) Okrová; 10) T2; 11) -; 12) **Tab. 44:1**

- 87** 1) Kachel komorový, základní, rohový?, pravostranný?; 2) ČVS a komora, chybí část středu ČVS, chybí část OVO; 3) *Alegorická ženská postava s nápisem Veritas*; 4) Plochá hranolová; 5) Obdélná (na výšku), okrová, rezná; 6) Silně očazená, stopy urovnávání a prstování, stopy po proražení ZO; 7) Kuželovitá, Mhl 8,4cm, OVO mělce prožlabené okruží; 8) Mv 19,5 cm, Md 14,3 cm, Mhl 10 cm; 9) okrová; 10) T5; 11) -; 12) **Tab. 45:1**
- 88** 1) Kachel komorový (rámový), základní, řádkový; 2) ČVS, dolní část chybí; 3) *Postava Satyra nesoucí svou hlavou římsu*; 4) Plochá širší hranolová; 5) Obdélná (na výšku), překryta bělavou engobou, očazená; 6) Stopy vtláčování prsty a stopy prstování; 7) -; 8) Mv 19,7 cm, Md 11,5 cm, Mhl 5 cm; 9) Okrová; 10) T4; 11) -; 12) **Tab. 45:2**
- 89** 1) Kachel komorový, základní, řádkový; 2) LDR ČVS; 3) *Dochovány jen kopyta vzpínajícího se zvířete, mluvící páska*; 4) Hranolová se sestupným páskem; 5) Čtvercová ?, okrová, mírně očazená, rezná; 6) Očazená; 7) kuželovitá?, ZO kruhovitý, Mhl 5,3 cm; 8) Mv 16,5 cm, Md 10,2 cm, Mhl 6,4 cm; 9) Okrová; 10) T6; 11) -; 12) **Tab. 46:1**
- 90** 1) Kachel komorový, základní, řádkový; 2) LDR ČVS; 3) *Dochovány přední nohy koně*; 4) Hranolová se sestupným páskem; 5) Čtvercová, okrová, rezná; 6) Silně očazená; 7) -; 8) Mv 12,2 cm, Md 8 cm, Mhl 3,5 cm; 9) Okrová; 10) T18; 11) -; 12) **Tab. 46:2**
- 91** 1) Kachel komorový, římsový, korunní?, řádkový?, výžlabkový; 2) Část ČVS; 3) *Úponek vinné révy s jedním hrozdem*; 4) -; 5) Okrová, rezná; 6) Slabě očazená; 7) -; 8) Mv 8,4 cm, Md 8,5 cm, 3 cm; 9) Okrová; 10) T15/2; 11) -; 12) **Tab. 46:3**
- 92** 1) Kachel komorový, římsový, korunní?, řádkový?, výžlabkový; 2) Část ČVS; 3) *Hrozen vinné révy*; 4) -; 5) Okrová, rezná; 6) Slabě očazená; 7) -; 8) Mv 4,2 cm, Md 6,5 cm, 1,9 cm; 9) Okrová; 10) T15/1; 11) -; 12) **Tab. 46:4**
- 93** 1) Kachel komorový, základní, řádkový; 2) Roh ČVS; 3) *Stylizovaný rostlinný dekor*; 4) Složená: hranol - prut; 5) Okrová, rezná; 6) Silně očazená; 7) -; 8) Mv 10,7 cm, Md 9,6 cm, Mhl 3,5 cm; 9) Okrová; 10) T14/1; 11) -; 12) **Tab. 47:1**
- 94** 1) Kachel komorový, základní, řádkový; 2) Roh ČVS; 3) *Stylizovaný rostlinný dekor*; 4) Složená: hranol - prut; 5) Okrová, rezná; 6) Silně očazená; 7) -; 8) Mv 13,5 cm, Md 9,1 cm, Mhl 3,5 cm; 9) Okrová; 10) T14/2; 11) -; 12) **Tab. 47:2**
- 95** 1) Kachel komorový, základní, řádkový; 2) Střed a roh ČVS; 3) *Páskový ornament s rozetami (do čtverce) a polorozetami v kazetovitě utvářených polích*; 4) -; 5) Čtvercová, zelená, žlutá glazura, nanesená na vrstvu bílé engoby; 6) bez glazury, očazení; 7) -; 8) Mv 13 cm, Md 14 cm, Mhl 2,3 cm; 9) okrová; 10) T9; 11) -; 12) **Tab. 47:3**

- 96** 1) Dvě části kachle komorového základního, řádkového; 2) Roh a okraj ČVS; 3) Páskový ornament s polorozetami v kazetovitě utvářených polích; 4) - ; 5) Čtvercová, zelená, žlutá glazura, nanesená na vrstvu bílé engoby; 6) bez glazury, mírně očázená; 7) - ;8) Mv 15,1 cm, Md 8,5 cm, Mhl 5,5 cm; 9) okrová; 10) T9a; 11) –; 12) **Tab. 47:4**
- 97** 1) Kachel komorový, základní, řádkový; 2) Střed ČVS; 3) Kružnicový vzor s rostlinným dekorem (palmetové motivy) v kruhových výsečích; 4) - ; 5) Čtvercová?, zelená, žlutá glazura, nanesená na vrstvu bílé engoby; 6) bez glazury, silně očázená; 7) - 8) Mv 10,5 cm, Md 14,6 cm, Mhl 1,5 cm; 9) okrová; 10) T10; 11) –; 12) **Tab. 49:1**
- 98** 1) Kachel komorový, základní, řádkový; 2) Rohová část ČVS; 3) Stylizovaný rostlinný ornament vymezený prutovým vývalkem; 4) -; 5) Žlutá, bílá, zelená, tmavě zelená glazura, nanesená na vrstvu bílé engoby; 6) Bez glazury, silně očázená; 7) -; 8) Mv 15 cm, Md 15,4 cm, Mhl 2 cm; 9) okrová; 10) T12; 11) –; 12) **Tab. 48:1**
- 99** 1) Kachel komorový, základní, řádkový; 2) Rohová část ČVS; 3) Stylizovaný rostlinný ornament vymezený prutovým vývalkem; 4) -; 5) Žlutá, bílá, zelená, tmavě zelená glazura, nanesená na vrstvu bílé engoby; 6) Bez glazury, slabě očázená; 7) -; 8) Mv 17,5 cm, Md 10,2 cm, Mhl 5,1 cm; 9) Okrová; 10) T12a; 11) –; 12) **Tab. 48:2**
- 100** 1) Kachel komorový, základní, řádkový; 2) Rohová část ČVS; 3) Geometrický ornament; 4) -; 5) Žlutá, zelená, tmavě zelená glazura, nanesená na vrstvu bílé engoby; 6) Bez glazury, silně očázená; 7) -; 8) Mv 12,4 cm, 9,2 cm, Mhl 4,8 cm; 9) Okrová; 10) T13/1; 11) –; 12) **Tab. 48:3**
- 101** 1) Kachel komorový, základní, řádkový; 2) Část OL, ČVS; 3) Listovec s palmetovitě utvářenými listy; 4) Složená: výžlabek - prut; 5) Žlutá, zelená glazura, nanesená na vrstvu bílé engoby; 6) Slabě očázená; 7- ; 8) Mv 11,5cm, Md 7,4 cm, Mhl 2,9 cm; 9) Okrová; 10) T17; 11) –; 12) **Tab. 48:4**
- 102** 1) Kachel komorový, základní?, řádkový?; 2) Okrajová část ČVS; 3) Hlava koně s rostlinným motivem na pozadí; 4) Jednostranně zaoblená; 5) Žlutá, zelená, bílá, tmavě zelená glazura, nanesená na vrstvu bílé engoby; 6) Bez glazury, slabě očázená; 7) -; 8) Mv 9 cm, Md 6,5 cm, Mhl 5,7 cm; 9) Okrová; 10) T13/2; 11) –; 12) **Tab. 48:5**
- 103** 1) Kachel komorový, základní, řádkový; 2) Roh ČVS; 3) -; 4) Hranolová se sestupným páskem; 5) Čtvercová, zelená glazura, nanesená na vrstvu bílé engoby; 6) Otisky prstů; 7) -; 8) Mv 11,3 cm, Md 6,1 cm, Mhl 2 cm; 9) Okrová; 10) T19; 11) –; 12) **Tab. 49:2**
- 104** 1) Kachel komorový, základní ?; 2) Střed ČVS; 3) Geometrický ornament tvořený prutovým vývalkem; 4) -; 5) Hnědá, světle okrová; 6) Očázený; 7) -; 8) Mv 10,5 cm, Md 11,6 cm, Mhl 3 cm; 9) Světle hnědá; 10) T36; 11) Přepálený?; 12) **Tab. 49:3**
- 105** 1) Kachel komorový, základní, řádkový; 2) Část ČVS, OL; 3) Stylizovaný rostlinný dekor ohraničený prutovým vývalkem; 4) Širší prut; 5) Okrová, rezná; 6) Očázená; 7) -; 8) Mv 10,1 cm, Md 6,2 cm, Mhl 2,6 cm; 9) Okrová; 10) T50; 11) –; 12) **Tab. 49:4**

- 106** 1) Kachel komorový, římsový, kordonový, řádkový; 2) zlomek ČVS; 3) *Provazec*; 4) - ; 5) Hnědá glazura; 6) bez glazury, okrová, režná, stopy otisků textilu; 7) - ; 8) Mv 10,6 cm, Md 13,4 cm, Mhl 2,9 cm; 9) Okrová; 10) T7a/1; 11) -; 12) **Tab. 51:1**
- 107** 1) Kachel komorový, římsový, kordonový, řádkový; 2) Chybí část komory; 3) *Horizontálně členěná římsa silně profilovaná, v dolní část provazec*; 4) Dolní OL hranolová; 5) Obdélná (na výšku), hnědá glazura; 6) bez glazury, okrová, režná, stopy otisků textilu; 7) kuželovitá nízka, čtvercový VO, OVO přehnuté mělce prožlabené okruží, Mhl 6,4 cm; 8) Mv 15,6 cm, Md 13,2 cm, Mhl 18,5 cm; 9) Okrová; 10) T7; 11) -; 12) -
- 108** 1) Kachel komorový, římsový, kordonový, řádkový; 2) Chybí část komory a PDR ČVS; 3) *Horizontálně členěná římsa silně profilovaná, v dolní část provazec*; 4) Dolní OL hranolová (zaoblená jednostranně); 5) Obdélná (na výšku), hnědá glazura; 6) bez glazury, okrová, režná, stopy otisků textilu; 7) kuželovitá nízka, čtvercový VO, OVO přehnuté mělce prožlabené okruží, Mhl 5,8 cm ; 8) Mv 15,9 cm, Md 14 cm, Mhl 17,9 cm; 9) Okrová; 10) T7a; 11) -; 12) **Tab. 50:1**
- 109** 1) Kachel komorový, římsový?; 2) Střed ČVS; 3) *Provazec*; 4) -; 5) Zelená glazura, nanesená na vrstvu bílé engoby; 6) Silně očázená; 7) -; 8) Mv cm, Md cm, Mhl cm; 9) Tmavě okrová; 10) T48/23; 11) -; 12) **Tab. 51:2**
- 110** 1) Kachel komorový, římsový, řádkový?; 2) Část ČVS; 3) *Horizontálně členěný, pás zapuštěných čtverců* ; 4) -; 5) Hnědá, zelená glazura, nanesená na vrstvu bělavé engoby; 6) bez glazury, silně očázená; 7) -; 8) Mv 8,9 cm, Md 17,2 cm, Mhl 2,2 cm; 9) tmavě okrová; 10) T11; 11) -; 12) **Tab. 51:3**
- 111** 1) Kachel komorový, základní, symetrický, rohový; 2) Roh ČVS, OL; 3) *Konkávni medailon ohraničený provazcovým vývalkem, v rozích stylizované rostlinné výplně*; 4) Prut; 5) Zelená glazura, nanesená na vrstvu bílé engoby; 6) Silně očázená; 7) -; 8) Mv 14,1 cm, Md 13,2 cm, Mhl 13 cm; 9) Okrová; 10) T16; 11) -; 12) **Tab. 52:1**
- 112** 1) Kachel komorový, základní?, řádkový?; 2) Okrajová část ČVS; 3) *Stylizovaný rostlinný dekor*; 4) -; 5) Okrová, režná; 6) Okrová, režná; 7) - ;8) Mv 12 cm, Md 3,5 cm, Mhl 2,8; 9) Okrová; 10) T15/3; 11) -; 12) -
- 113** 1) Dva kachle komorové, základní?; 2) střed ČVS; 3) *Zlomek konkávniho medailonu*; 4) -; 5) Zelená glazura, nanesená na vrstvu bílé engoby; 6) Silně očázená; 7) -; 8) Mv 10,1/8,7 cm, Md 7/8,5 cm, Mhl 0,9 cm; 9) Okrová; 10) T16/2; 11) -; 12) -
- 114** 1) Kachel komorový?; 2) Část komory, OVO; 3) -; 4) -; 5) -; 6) -;7) OVO oble přehnutý; 8) Mv 6 cm, Md 7,5 cm, Mhl 3,5 cm; 9) Okrová; 10) T49/28; 11) -; 12) -
- 115** 1) Tyglíkový kachel, dlouhý se širokým ústím; 2) Kompletní; 3) -; 4) -; 5) -; 6) -; 7) -; 8) Mv 21,7 cm, Md 15,8 cm; 9) Okrová; 10) T29; 11) Okraj oboustranně rozšířený, uvnitř lišta; 12) **Tab. 53:1**

- 116** 1) **Tyglíkový kachel, krátký s malým ústím**; 2) Kompletní; 3) -; 4) -; 5) -; 6) -; 7) -; 8) Mv 15 cm, Md 14,2 cm; 9) Okrová; 10) T30; 11) Okraj oboustranně rozšířený, uvnitř lišta-; 12) **Tab. 54:1**
- 117** 1) **Čtyři kusy tyglíkových kachlů**; 2) 2x okraj, 2x roh; 3) -; 4) -; 5) -; 6) -; 7) -; 8) Mv 12,7 cm, Md 13,2 cm; 9) Okrová; 10) T20; 11) Okraje zaoblené; 12) -

SKLO

Části číše

- 118** Okraj (slepen ze tří kusů); sklo čiré, našedlé, téměř bez bublinek; zdoben emailem: nese nápis „*JOHANKA Z/ LAUPNA A/*“, po obvodu okraje dvě řady punktů; Mv 6,9 cm; Md 8,2 cm; Mš 0,2 cm; Ø ústí 10 cm; **Inv.č. T51; Tab. 55:1**
- 119** Dutá patka a část těla (slepeno ze 6 kusů); sklo čiré, našedlé, téměř bez bublinek; zdoben emailem: heraldický motiv, po obvodu řada punktů; Mv 12 cm; Md 11 cm; Mš 0,2 cm; **Inv.č. T51; Tab. 55:3**
- 120** **Střep z číše**; sklo čiré, našedlé, téměř bez bublinek; zdoben emailem: znázorněna mužská postava v renesančním obleku; možná součástí poháru **inv.č. T51; Mv 6 cm; Md 5,3 cm; Mš 0,2 cm; Inv.č. T52-1; Tab. 55:2**
- 121** **Střep z číše**; sklo čiré, našedlé s fialovým nádechem, téměř bez bublinek; zdoben emailem: rostlinný motiv; možná součástí poháru **inv.č. T51; Mv 3 cm; Md 2,1 cm; Mš 0,15 cm; Inv.č. T52-2; Tab. 55:4**
- 122** **Střep z číše?**; sklo čiré, nažloutlé, téměř bez bublinek; zdoben emailem: část ženské postavy, držící v ruce zlatý? kruh; Mv 4 cm; Md 3cm; Mš 0,1 cm; **Inv.č. T53; Tab. 56:2**
- 123** **Pět střepy z číše?** (2 ks okraje, 3 ks tělo); sklo čiré, nazelenalé, s bublinkami; zdoben bílým emailem: fragmenty nápisu „*gem/ mac/ve/*“, po obvodu okraje ornament; Mv 6,2 cm; Md 4,5; Mš 0,15 cm; **Inv.č. T54; Tab. 56:1**
- 124** **Spodek číšky?** (slepené z několika kusů, neúplné); sklo čiré, pokryté bílou patinou; Mv 2,5 cm; Md 8,9 cm; Mš 0,3 cm; **Inv.č. T57-1; Tab. 56:3**
- 125** **Spodek číšky?** (slepené z několika kusů, neúplné); sklo čiré, pokryté bílou patinou; Mv 2,4 cm; Md 8,4 cm; Mš 0,3 cm; **Inv.č. T57-2; Tab. 56:4**
- 126** **Část kupy z poháru**; zdobena optickým dekorem kosodélníků, přecházející v žebra, přecházející v žebra; sklo čiré, nazelenalé, s bublinkami; Mv 5,8 cm; Md 3,5 cm; Mš 0,2 cm; **Inv.č. T93-6; Tab. 56:5**

- 127 Část kupy z poháru;** zdobena optickým dekorem čoček, přecházející v žebra; sklo čiré, nazelenalé, s bublinkami; Mv 2,6 cm; Md 2,3 cm; Mš 0,2 cm; Inv.č. T93-5; **Tab. 56:6**
- 128 Okraj poháru?;** sklo čiré s bublinkami, zdobeno emailem: modrá linie a bílé tečky po obvodu; Mv 2,8 cm; Md 3,1 cm; Mš 0,1 cm; Inv.č. T61-22; **Tab. 57:1**
- 129 Okraj poháru?;** sklo čiré, našedlé, s bublinkami; Mv 3,3 cm; Md 6 cm; Mš 0,1 cm; Inv.č. T61-23; **Tab. 57:2**
- 130 Část těla poháru?;** sklo čiré, s bublinkami; optický dekor žeber; Mv 2,3 cm; Md 3,8 cm; Mš 0,2 cm; Inv.č. T61-25; **Tab. 57:3**
- 131 Nožka (stopka) poháru;** dutá; sklo čiré, nazelenalé, s bublinkami, Mv 10,5 cm; Md 2 cm; Mš 1,4 cm; Inv.č. T58; **Tab. 57: 4**
- 132 Zvonovitá patka poháru s dvojitým prstencem;** sklo čiré, nazelenalé, s bublinkami; Mv 5,6 cm; Md 6,3 cm; Mš 1,8 cm; Inv.č. T93-1; **Tab. 57:5**
- 133 Část zvonovité patky poháru?;** sklo čiré, s bublinkami; Mv 2,3 cm; Md 3,4 cm; Mš 0,3 cm; Inv.č. T61-4; **Tab. 57:8**
- 134 Část patky s prstencem z poháru?;** sklo našedlé, s bublinkami; Mv 4,8 cm; Md 3,1 cm; Mš 1,9 cm; Inv.č. T61-8; **Tab. 57:6**
- 135 Část patky s prstencem z poháru?;** sklo nazelenalé, s bublinkami, pokryté bílou patinou; Mv 4 cm; Md 3 cm; Mš 1 cm; Inv.č. T61-9; **Tab. 57:7**
- 136 Zlomek patky poháru?;** sklo čiré, téměř bez bublinek; Mv 0,9 cm; Md 5,4 cm; Mš 0,2 cm; Inv.č. T61-2; **Tab. 57:9**
- 137 Nízká zvonovitá patka džbánu?;** sklo čiré, nazelenalé, téměř bez bublinek; Mv 3,8 cm; Md 10,9 cm; Mš 0,5 cm; Inv.č. T61-1; **Tab. 57:10**
- 138 Část nízké zvonovité patky džbánu?;** sklo čiré, nazelenalé, s bublinkami; Mv 3,1 cm; Md 7,3 cm; Mš 0,5 cm; Inv.č. T61-3; **Tab. 57:11**
- 139 Vrchní část konvice s výlevkou v okraji;** optický dekor žeber; sklo čiré, mírně nazelenalé, s bublinkami. Mv 9,5 cm; Md 7,4 cm; Mš 0,4 cm; Inv.č. T61-20; **Tab. 58:3**
- 140 19 zlomků ze džbánu?;** (ucho, 2 okraje, 16 těl); zdobeno nitkováním do kosočtvercům, po obvodu nálep-páska; sklo čiré, našedlé, s bublinkami; Inv.č. T62; **Tab. 58:1**
- 141 Ucho konvičky, džbánu?;** sklo čiré, nazelenalé, s bublinkami; Mv 5 cm; Md 3,3 cm; Mš 0,9 cm; Inv.č. T93-7; **Tab. 58:4**

- 142 Ucho konvičky, džbánu?;** tordované, s nálepy; sklo čiré, našedlé, téměř bez bublinek; Mv 8 cm; Md 3 cm; Mš 1 cm; Inv.č. T93-8; **Tab. 58:6**
- 143 Část hrdla konvice, džbánu?;** sklo modré, s bublinkami; Mv 2,1 cm; Md 2,6 cm; Mš 0,2 cm; Inv.č. T61-24; **Tab. 58:2**
- 144 Lahev hruškovitého těla, vyšší kónické hrdlo;** sklo čiré, silně nazelenalé s fialovým nádechem, téměř bez bublinek; Mv 14,2 cm; Md 10,5 cm; Mš 0,6 cm; Ø ústí 3,5 cm; Inv.č. T55; **Tab. 59:1**
- 145 Čtyřboká lahev, vrchní polovina;** sklo čiré, silně nazelenalé, s bublinkami; Mv 12,3 cm; Md 12,5 cm; Mš 0,6 cm; Ø ústí 4,5 cm; Inv.č. T56; **Tab. 59:2**
- 146 Lahev, kónické hrdlo;** sklo nazelenalé; s bublinkami; Mv 5,9 cm; Md 5,3 cm; Mš 0,3 cm; Ø ústí 3 cm; Inv.č. T61-21; **Tab. 59:3**
- 147 Část kónického hrdla lahve;** sklo čiré, s bublinkami; Mv 4,6 cm; Md 3 cm; Mš 0,2 cm; Inv.č. T93-4; **Tab. 59:4**
- 148 Část čtyřboké lahve;** sklo čiré, nazelenalé, s bublinkami; Mv 9 cm; Md 6,2 cm; Mš 0,8 cm; Inv.č. T61-26; **Tab. 59:5**
- 149 Čtyři střepy z lahve (dno, 3 kusy těla);** sklo čiré, našedlé s bublinkami; zdobeno nitkováním; Mv 7,5 cm; Md 7,3 cm; Mš 0,4 cm; Inv.č. T60; **Tab. 59:6**
- 150 Dno čtyřboké lahve?;** sklo čiré, nazelenalé, s bublinkami; Mv 0,9 cm; Md 9,8 cm; Mš 0,4 cm; Inv.č. T61-27; **Tab. 59:7**
- 151 Tělo lahve?;** sklo čiré, nazelenalé, s bublinkami; Mv 6,3 cm; Md 5,3 cm; Mš 0,6 cm; Inv.č. T61-31
- 152 Zlomek dna lahvičky, misky?;** sklo čiré, nazelenalé, s bublinkami; Mv 0,5 cm; Md 5,9 cm; Mš 0,1 cm; Inv.č. T61-5; **Tab. 59:8**
- 153 Zlomek dna lahvičky, misky?;** sklo čiré, nazelenalé, s bublinkami; Mv 0,4 cm; Md 5,1 cm; Mš 0,1 cm; Inv.č. T61-6; **Tab. 59:9**
- 154 Zlomek dna lahvičky, misky?;** sklo čiré, nazelenalé, s bublinkami; Mv 0,5 cm; Md 6,7 cm; Mš 0,1 cm; Inv.č. T61-7; **Tab. 59:10**
- 155 Část okenního terčíku;** sklo čiré, nazelenalé, s bublinkami; Mv 8 cm; Md 4,7 cm; Mš 0,3 cm; Ø terčíku 9 cm; Inv.č. T61-11; **Tab. 60:1**
- 156 Část okenního terčíku;** sklo čiré, nazelenalé, s bublinkami; Mv 7,9 cm; Md 5,5 cm; Mš 0,3 cm; Ø terčíku 9 cm; Inv.č. T61-12; **Tab. 60:2**

- 157 Část okenního terčíku;** sklo čiré, s bublinkami; pokryté bílou patinou; Mv 6,7 cm; Md 5,3 cm; Mš 0,2 cm; Inv.č. T61-13; **Tab. 60:3**
- 158 Část okenního terčíku;** sklo čiré, nazelenalé, s bublinkami; Mv 4 cm; Md 7,2 cm; Mš 0,2 cm; Inv.č. T61-14; **Tab. 60:4**
- 159 Část okenního terčíku;** sklo čiré, nazelenalé, s bublinkami; Mv 7,2 cm; Md 5 cm; Mš 0,2 cm; Inv.č. T61-15; **Tab. 60:5**
- 160 Část okenního terčíku;** sklo čiré, nazelenalé, s bublinkami; po okrajích stopy po odlamování kleštěmi; Mv 6,5 cm; Md 12 cm; Mš 0,3 cm; Inv.č. T61-16; **Tab. 60:6**
- 161 Část okenního terčíku;** sklo čiré, nazelenalé, s bublinkami; Mv 4,5 cm; Md 4,7 cm; Mš 0,2 cm; Ø terčíku 9 cm; Inv.č. T61-17; **Tab. 60:7**
- 162 Část okenního terčíku;** sklo čiré, nazelenalé, s bublinkami; Mv 5,2 cm; Md 9 cm; Mš 0,2 cm; Inv.č. T61-18; **Tab. 60:8**
- 163 Část okenního terčíku;** sklo čiré, nazelenalé, s bublinkami; Mv 6,2 cm; Md 3,3 cm; Mš 0,2 cm; Inv.č. T61-19; **Tab. 60:9**
- 164 Část okenního terčíku;** sklo čiré, nazelenalé, s bublinkami; Mv 7,5 cm; Md 2,7 cm; Mš 0,2 cm; Inv.č. T93-3; **Tab. 60:10**
- 165 Část okenního terčíku;** sklo čiré, nazelenalé, s bublinkami; Mv 5,5 cm; Md 3,3 cm; Mš 0,2 cm; Inv.č. T93-9; **Tab. 60:11**
- 166 Část okenního terčíku;** sklo čiré, našedlé, s bublinkami; Mv 5,6 cm; Md 3,4 cm; Mš 0,2 cm; Inv.č. T93-11; **Tab. 60:12**
- 167 Část okenního terčíku;** sklo čiré, našedlé, s bublinkami; Mv 4,3 cm; Md 3,3 cm; Mš 0,2 cm; Inv.č. T93-12; **Tab. 60:13**
- 168 Část okenního terčíku;** sklo čiré, nazelenalé, s bublinkami; Mv 2,5 cm; Md 1,1 cm; Mš 0,2 cm; Inv.č. T93-2; **Tab. 60:14**
- 169 Ucho;** sklo čiré, nazelenalé, s bublinkami; Mv 4,8 cm; Md 2,3 cm; Mš 1,2 cm; Inv.č. T61-10; **Tab. 58:5**
- 170 Dno;** sklo čiré, s bublinkami; Mv 6,1 cm; Md 6,6 cm; Mš 0,1 cm; Inv.č. T61-28
- 171 Dno;** sklo čiré, nazelenalé, téměř bez bublinek; Mv 3,6 cm; Md 5 cm; Mš 0,1 cm; Inv.č. T61-35
- 172 Dno;** sklo čiré, lehce fialové, téměř bez bublinek; Mv 4,6 cm; Md 7,6 cm; Mš 0,2 cm; Inv.č. T61-36

- 173 Dno**; sklo nazelenalé, s bublinkami; Mv 1,9 cm; Md 4 cm; Mš 0,1 cm; Inv.č. T93-14
- 174 Dno?**; sklo čiré, našedlé, s bublinkami; Mv 4,2 cm; Md 5,6 cm; Mš 0,1 cm; Inv.č. T61-38
- 175 Tělo**; sklo čiré, s bublinkami; Mv 3,7 cm; Md 3,8 cm; Mš 0,2 cm; Inv.č. T61-29
- 176 Tělo**; sklo čiré, našedlé, s bublinkami; Mv 1,9 cm; Md 4,9 cm; Mš 0,3 cm; Inv.č. T61-30
- 177 Tělo**; sklo čiré, lehce namodralé, s bublinkami; Mv 3,1 cm; Md 7,4 cm; Mš 0,1 cm; Inv.č. T61-32
- 178 Tělo**; sklo čiré, lehce namodralé, s bublinkami; Mv 3,9 cm; Md 6,8 cm; Mš 0,1 cm; Inv.č. T61-33
- 179 Tělo**; sklo čiré, lehce fialové, s bublinkami; Mv 5,4 cm; Md 6,5 cm; Mš 0,2 cm; Inv.č. T61-34
- 180 Tělo**; sklo čiré, našedlé, téměř bez bublinek; Mv 2,1 cm; Md 5 cm; Mš 0,4 cm; Inv.č. T61-37
- 181 Tělo**; sklo nazelenalé, s bublinkami; Mv 5,4 cm; Md 5,9 cm; Mš 0,3 cm; Inv.č. T93-10
- 182 Tělo**; sklo nazelenalé, s bublinkami; Mv 3,3 cm; Md 5,2 cm; Mš 0,2 cm; Inv.č. T93-13
- 183 Tělo**; sklo nazelenalé, s bublinkami; Mv 2,3 cm; Md 3,1 cm; Mš 0,2 cm; Inv.č. T93-15
- 184 Zlomky 9 těl**; sklo nazelenalé, našedlé, s bublinkami; Inv.č. T93-16

Kovové předměty

- 185 Kování rýče**; kompletní. Mv 15,8 cm; Md 26,5 cm; Mš 2,5 cm; Inv.č. T71; **Tab. 61:1**
- 186 Sekyra**; kompletní; možná nese na boku stopu po kovářské značce; Mv 16,6 cm; Md 22,4 cm; Mhl 5,8 cm; Md ostří 16,4 cm; Md týlu 6,4 cm; Md tuleje 6,7 cm; oko 4,9 x 3,8 cm; Inv.č. T69; **Tab. 62:1**
- 187 Část hrotu halapartny, bojového kladiva?**; dochován hrot s kosočtverečným průřezem; Mv 20,7 cm; Md 2 cm; Mš 1,3 cm; Inv.č. T67; **Tab. 64:2**
- 188 Část nárameníku z platové zbroje**; dochován jeden plát nárameníku, horní partie jsou odkorodovány; plát je zdoben třemi kanelurami; Mv 10,5 cm; Md 15,7 cm; Mš 0,15 cm; Inv.č. T78; **Tab. 63:1**

- 189 Střhlové udidlo s kruhy;** dochováno téměř kompletní, jeden z kruhů je poškozený; ramena jsou kruhového průřezu, kruhy jsou k ramenům připojeny prstencovým zachycovačem v podobě ohnutého kruhu.; Mv 5,5 cm; Md 29,5 cm Mš 1,1 cm; MØ kruhu 5,5 cm; MØ ramena 1 cm; Md ramena 11,6 cm; Inv.č T77; **Tab. 63:2**
- 190 Pákové udidlo;** kompletní, pravé; Mv 10,2 cm; Md 24,3 cm; Mš 0,6 cm; Inv. č. 10640; zdobeno přesečky, kovářská značka; pozn. uloženo v Historickém oddělení Národního muzea v Praze. Předmět získal dr. Guth během návštěvy vykopávek v Třeboveticích 1921. **Tab. 64:1**
- 191 Nůž;** dochována čepel, rukojeť a část střenky; na hřbetu čepel je vyražená značka, řap je z obou stran obložen mosaznými střenkami, vyplněními parohovinou, která je dochována na dolní části střenky, spojenými mosaznými nýtky, parohovina je dále zdobena nýtky, tvořícími ornament. Mv 24,1 cm; Md 1,7 cm; Mš 1,4 cm; Md čepele 14,7 cm; Md čepele 1,6 cm; Inv.č T66; **Tab. 64:3**
- 192 Část rukojeti nože;** dochována část rukojeti, řap je z obou stran obložen mosazným plátkem, střenky dřevěné, spojeny k sobě mosaznými nýtky; Mv 6,8 cm; Md 1,2 cm; Mš 1 cm; Ø nýtků 0,1 cm; Inv.č. T64; **Tab. 66:1**
- 193 Část nože;** dochována čepel a část řapu, řap je z obou stran obložen mosaznými střenkami spojenými mosazným nýtkem; Mv 8,5 cm; Md 1,3 cm; Mš 0,7 cm; Md čepele 6,1 cm; Ø nýtku 0,17 cm Inv.č. T65; **Tab. 66:2**
- 194 Lžička;** kompletní, místy silně zkorodováno; Mv 10,2 cm; Md 2,1 cm; Mš 1,2 cm; Inv.č T79; **Tab. 66:3**
- 195 Lžíce s dlouhou rukojetí a tulejkou;** Mv 27,2 cm; Md 4,4 cm; Mš 1,6 cm; Inv.č T87; **Tab. 65:2**
- 196 Vidlice;** dochována celá, chybí jen část jednoho hrotu; Mv 35,5 cm; Md 4,9 cm; Mš 0,9 cm; Inv.č T68; **Tab. 65:1**
- 197 Háček;** kompletní; Mv 24,3 cm; Md 18,6 cm; Mš 4,4 cm; Mš tuleje 5,5 cm; Inv.č T70; **Tab. 67:1**
- 198 Lotové závaží;** dochována jedna kompletní část soupravy; na svém dně má vyraženo „16“; Mv 3,7 cm; Md 5,5 cm; Mš 5,5; Ø dna 4 cm; Ø okraje 5,5 cm; Inv.č T80; **Tab. 66:4**
- 199 Zámek visací třmenový závorový;** kompletní; otvor pro klíč zdoben mosazným zatočeným plátkem; Mv 10 cm; Md 7,5 cm; Mš 4,4 cm; Ø klíčového otvoru 0,9 cm; Inv.č T72; **Tab. 68:1**
- 200 Zámek visací třmenový pružinový;** kompletní; Mv 6,3 cm; Md 7,6 cm; Mš 2,8 cm; Ø klíčového otvoru 1,2 cm; Inv.č T73; **Tab. 68:3**

- 201 Zámek visací třmenový závorový;** dochováno tělo zámku bez třmene; Mv 4,2 cm; Md 6,7 cm; Mš 4,2 cm; Ø klíčového otvoru 1,5 cm; Inv.č T74/1; **Tab. 68:4**
- 202 Zámek visací třmenový závorový;** téměř kompletní, chybí pravá strana zámku těla; Mv 7,5 cm; Md 5,3 cm; Mš 4 cm; Ø klíčového otvoru 0,9 cm; Inv.č T74/2; **Tab. 68:2**
- 203 Krycí zadní štít pevného zámku;** kompletní tvar; měděný plech na krajích přehnutý, na středu štítu je otvor; Mv 11,7 cm; Md 11,2 cm; Mš 0,7 cm; Ø otvoru 0,4 cm; Inv.č T81; **Tab. 69:1**
- 204 Klíč otočný;** dochováno oko a část dřívku; dřívek je dutý, po stranách zesílen mosaznými plátky, oko je kruhové, vnitřek byl vyplněn kružbou, dochován jen oblouk, na vršku oka záchytný otvor. Mv 8,5 cm; Md 4 cm; Mš 1,4 cm; Ø dřívku 1,5 cm; oko 3 x 2,8 cm; Inv.č T76; **Tab. 69:3**
- 205 Klíč otočný;** téměř kompletní, chybí zuby; dřívek je dutý, u oka zesíleny a plný a přechází v trnovitý výběžek, oko klíče je oválné; Mv 13,6 cm; Md 4,6 cm; Mš 1,4 cm; Ø dřívku 1,1 cm; oka 3,9 x 1,5 cm; Inv.č T75; **Tab. 69:2**
- 206 Držadlo;** kompletní; na vejcovitě tvarovaný kruh je navlečeno oko, přecházející v dvojité hřeb, jehož konce jsou ohnuty; Mv 7,7 cm; Md 13,4 cm, Mš 1,2 cm; Inv.č T83; **Tab. 69:4**
- 207 Železné oko od petlice?** Mv 4,2 cm; Md 13,5 cm; Mš 0,6 cm; Inv.č T86; **Tab. 70:1**
- 208 Skoba – pant;** kompletní; čep je kruhového průřezu; Mv 8,3 cm; Md 18,9 cm; Mš 2,4 cm; Inv.č T84; **Tab. 70:3**
- 209 Skoba;** kompletní; čep je kruhového průřezu; Mv 10,3 cm; Md 24,4 cm; Mš 1 cm; Inv.č T85; **Tab. 70:4**
- 210 Hřebík bez hlavy;** kompletní ohnutý; Mv 5,7 cm; Md 0,2 cm; Mš 0,2 cm; Inv.č T82; **Tab. 70:2**
- 211 Zlomek krouceného železa;** Mv 7,5 cm; Md 6,3 cm; Mš 0,7 cm; Inv.č T88

Ostatní nálezy

- 212 Usňové zlomky;** **Tab. 71:1**
- 213 Lebka medvěda;** **tab. 72:1**
- 214 Jelení paroh;** **Tab. 72:2**
- 215 Kus piloty;** **Tab. 73:1**

216 3 kamenné části portálu; pozn. nedochováno

217 Kamenný architektonický článek; pozn. nedochováno

218 Sekeromlat, vrtaný; pozn. nedochováno

8 Použité prameny, literatura

Prameny vydané:

Archív český čili staré písemné památky české i moravské III. Ed. F. Palacký. Praha 1844.

Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae I. Ed. G. Fridrich. Praha 1904-1907.

Libri confirmationum ad beneficia ecclesiastica pragensem per archidioecesim nunc prima vice typis editus I. Ed. F. A. Tingl. Praha 1867.

Libri confirmationum ad beneficia ecclesiastica pragensem per archidioecesim. III-IV. Ed.J. Emler. Praha 1879.

Libri confirmationum ad beneficia ecclesiastica pragensem per archidioecesim. VI. Ed.J. Emler. Praha 1883.

Libri erectionum archidioecesis pragensis saeculo XIV. Et XV. I (1358 – 1376). Ed. C. Borový. Praha 1873

Monumenta Vaticana res Gestas Bohemicas ilustrantia (1352 – 1362) II. Ed. J. F. Novák. Praha 1907.

Reliquiae tabularum terrae regni Bohemiae anno MDXLI igne consumptarum. II. Ed. J. Emler. Praha 1872.

Reliquiae tabularum terrae regni Bohemiae anno MDXLI igne consumptarum. I. Ed. J. Emler. Praha 1870.

Literatura:

Anonym, 1889: Nález starých českých mincí, Ratibor VI., č. 41, 556. Jaroměř.

Anýž, R. – Končelová, M. – Thér, R. – Tichý, R. 2006: Pravěké osídlení krajiny východních Čech. Živá archeologie – REA 7, 25 – 33. Hradec Králové.

Balatková, J. 1983: K dějinám Řádu německých rytířů v Miletíně. Krkonoše – Podkrkonoší 7, 205 – 214. Trutnov.

Bláha, R. - Kalferst, J. - Sigl, J. 2004: Přírůstky archeologické sbírky Hradeckého muzea v letech 2000-2003, Zpravodaj muzea v Hradci Králové, 30 - Supplementum, 2004, 3-142. Hradec Králové.

Boček, J. 1989: Třebovětice, o. Cerekvice nad Bystřicí, okr. Jičín, BZO 1986 – 1987, 205. Praha.

- Boenheim, W. 1890: Handbuch der Waffenkunde. Leipzig.
- Brych, V. 1998: Hmotná kultura středověké tvrze v Čechách. In.: Encyklopedie českých tvrzí I (A – J), XLVII – LXXXIII. Praha.
- Brych, V. 1998: K poznání vnitřního mobiliáře středověké tvrze (výzkum Mrázovy Lhoty u Ledče nad Sázavou 1993 – 1994). *Castellogica bohemica* 6, 399 – 406. Praha.
- Brych, V. 2004: Kachle doby gotické, renesanční a raně barokní. Výběrový katalog Národního muzea v Praze. Praha.
- Buranský, M. – Tichý, R. 1986: Terénní průzkum tvrze Kalthaus v letech 1984 – 1985. Zpravodaj Krajského muzea v Hradci Králové 13, 92 – 98. Hradec Králové.
- Cechner, A. 1909: Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese Novopackém, XXXI. Praha.
- Cejpová, M. 2000: Tvrziště v obci Bystřec, k.ú. Bystřec, okres Ústí nad orlicí. Zpravodaj muzea v Hradci Králové 26, 143-151. Hradec Králové.
- Cejpová, M. 2003: Tvrziště České Libchavy, k.ú. České Libchavy, okres Ústí nad Orlicí. Zpravodaj muzea v Hradci Králové 29, 248 – 253. Hradec Králové.
- Doležel, J. 2008: Středověká miskovitá (lotová) závaží v českých a moravských nálezech. Přehled výzkumů 49, 183 – 215. Brno.
- Domečka, L. 1913: Archeologický výzkum L.J.Píče v Hradeckém kraji. *Hradecký kraj* 8, 1-5. Jaroměř.
- Dragoun, B. 2005: Zaniklé feudální sídlo v poloze „Na zámečku“ či „V sádí“ v katastru obce Sendraž, okres Náchod. *Orlické hory a Podorlicko* 19, 177 – 178. Rychnov nad Kněžnou.
- Dufek, E. 1923 - 24: Tvrz v Třebovětích v Hořickém museu. *Pod Zvičinou* IV, 1-4. Hořice v Podkrkonoší.
- Dufek, E. 1927: Vykopávky tvrze v Třebovětích u Hořic. In: 40 let archeologického a musejního spolku v Hořicích v Podkrkonoší. Hořice v Podkrkonoší.
- Ebel, M. – Svoboda, L. 1997: Zámecký areál v Cerekvici nad Bystřicí. *Průzkumy památek* 2. 88-101. Praha.
- Faltysová, H. - Mackovčín, P. - Sedláček, M. a kol. 2002: Královéhradecko. In: Mackovčín, P. - Sedláček, M. (eds.): *Chráněná území ČR*, sv. V. Brno.

- Felcman, O. 2003-2004: Proměny ve skladbě rodů pozemkové šlechty ve východočeských krajích 1603 – 1656, *Východočeské listy historické* 21-22, 39 – 57. Hradec Králové.
- Frolík, J. – Chotěbor, P. 1984: Povrchový průzkum tvrze v Bořicích (okr. Chrudim). *Zpravodaj Krajského muzea v Hradci Králové* 11, 83 – 92. Hradec Králové.
- Hazlbauer, Z. 1991: Kniha Genesis jako ikonologický pramen českých gotických kachlů s motivy Adama a Evy. *Sborník Společnosti přátel starožitností* 2, 165 – 180. Praha.
- Hazlbauer, Z. 1991: Kniha Genesis jako ikonologický pramen českých gotických kachlů s motivy Adama a Evy. *Sborník Společnosti přátel starožitností* 2, 165 – 180. Praha.
- Hejdová, D. – Frýda, F. – Šebesta, P. – Černá, E. 1983: Středověké sklo v Čechách. *Archaeologica historica* 8, 243 – 266. Brno.
- Hejna, A. 1962: Soubor nálezů z Hrádku Bolkova v severovýchodních Čechách. *Památky archeologické* 53, 455 – 473. Praha.
- Hejna, A. 1974: Bradlo u Hostinného nad Labem. Příspěvek k výzkumu opevněných sídel v severovýchodních Čechách. *Památky archeologické* 65, 365 – 418. Praha.
- Hejna, A. 1983: Kovový nálezkový inventář z hradu Vizmburku, k.ú. Havlovice, o. Trutnov, předběžná informativní zpráva. *Archaeologica historica* 8, 491 – 501. Brno.
- Himmenlová, Z. 1990: Sklo ze zaniklé středověké osady Konůvky. *Časopis Moravského muzea – Vědy společenské* 75, 131 – 140. Brno.
- Himmenlová, Z. 1994: Nálezy skla z šlechtického sídla ze zaniklé vsi Koválov u Žabčic. In. Unger, J.: *Koválov. Šlechtické sídlo z 13. století na jižní Moravě*, 68 – 70. Brno.
- Hladký, L. 1996: Tvrz a svobodný dvůr v Hronově, Hláska VII, č. 4, 43-47. Plzeň.
- Horyna, V. 1969: *Vlastivěda Královéhradecka*. Hradec Králové.
- Hraše, K. J. 1891: Nálezy ve tvrzi Batňovické. *Památky archeologické* 15, 287 – 292. Praha.
- Hrbatý, S. 2006: *Chladná krása plátové zbroje*. Hradec Králové.
- Huml, V. 1967: Zaniklá tvrz Semonice. *Fontes musei Reginae Hradecensis. Supplementum* 2. Hradec Králové.
- Huml, V. 1978: Chodovská tvrz v proměnách staletí. *Archeologický výzkum Praze 4 - Chodově. Acta musei pragensis* 78. Praha.

- Chotěbor, P. 1986: Povrchový průzkum tvrze v Konecchlumí (okres Jičín). Zpravodaj Krajského muzea v Hradci Králové 13, 87 – 91. Hradec Králové.
- Jahelka, B.1983: Děje a paměti obce Boharyně a k ní přiřazených obcí Homyle, Zvíkova, Budína a Puchlovic. Boharyně.
- Jirásek, L. Sigl, J. – Wolf, V. 1988: Archeologický výzkum tvrze v Javorníku (okr. Trutnov) v roce 1987.). Zpravodaj Krajského muzea v Hradci Králové 15, 112 - 125. Hradec Králové.
- Kalferst, J. 1985: Jeřice, okr. Jičín, BZO 1982 – 83, 54. Praha.
- Kalferst, J. 1989: Třebovětice, o. Cerekvice nad Bystřicí, okr. Jičín, BZO 1986 – 1987, 205. Praha.
- Kalferst J. 1995: Archeologická sbírka Františka Matušky, Zpravodaj Muzea východních Čech 21, 135-178. Hradec Králové
- Kalferst, J. – Sigl, J. – Vokolek, V. 1987: Přírůstky archeologické sbírky KMVČ 1986, Zpravodaj KMVČ 14, 3–25. Hradec Králové.
- Kalferst, J. – Sigl, J. – Vokolek, V. 1987: Přírůstky archeologické sbírky KMVČ 1986, Zpravodaj KMVČ 14, 3 – 25. Hradec Králové.
- Kalferst, J. – Sigl, J. – Vokolek, V. 1989: Archeologické nálezy získané v letech 1987 – 1988, Zpravodaj KMVČ 16, 3 – 19. Hradec Králové
- Kalferst, J. – Sigl, J. – Vokolek, V. 1989: Archeologické nálezy získané v letech 1987 – 1988, Zpravodaj KMVČ 16, 3 – 19. Hradec Králové.
- Klápště, J. 2002: Archeologie středověkého domu v Mostě (čp. 226). Mediaevalia archaeologica 4. Praha.
- Klučina, P. 2004: Zbroj a zbraně. Evropa 6. - 17. století. Praha.
- Končelová, M. 2005: Struktura osídlení lidu s lineární keramikou ve východních Čechách. Archeologické rozhledy 57, 651 – 706. Praha.
- Kopicki, E. 1975: Katalog podstawowych typów monet i banknotów polski oraz ziem historycznie z Polska zwiazanych. Tom I średniowieczne. Cześć 2: monety Pomorskie, Ślaskie, Mazowieckie i kryzackie. Warszawa.

- Krajíc, R. 1991: Stavební železo a uzavírací mechanismu na vrcholně středověkých lokalitách Táborska. AH 16, 323 – 341. Brno.
- Krajíc, R. – Podliska, J. – Sedláčková, H. – Veselá, J. 2005: Renesanční sklo v archeologických nálezech v Čechách a na Moravě. In. Drahotová, O. a kol.: Historie sklářské výroby v českých zemích I. díl, 159 – 185. Praha.
- Krajíc, R. 2003a: Sezimovo Ústí. Archeologie středověkého poddanského města 3. Kovárna v Sezimově Ústí a analýza výrobků ze železa. I. díl. Praha – Sezimovo Ústí – Tábor.
- Krajíc, R. 2003b: Sezimovo Ústí. Archeologie středověkého poddanského města 3. Kovárna v Sezimově Ústí a analýza výrobků ze železa. II. díl. Praha – Sezimovo Ústí – Tábor.
- Krajíc, R. 2006: Dům rodiny Vaverkových na táborském náměstí. Husitský Tábor 15, 249 - 316. Tábor.
- Křížek, P. - Řezník, M. 1992: Hrady, zámky a tvrze na Královéhradecku. Hradec Králové.
- Kybalová, L. 1996: Renaissance (15. a 16. století). Dějiny odívání. Praha.
- Lochmann, Z. 1989: Archeologické nálezy ze zaniklé tvrze v Batňovicích, okres Trutnov (k 100. výročí nálezu). Krkonoše – Podkrkonoší 8. 103 – 119. Trutnov.
- Lüssner, M. 1887/89: Zpráva o některých starobylostech a památkách středověkých. Památky archeologické 14, 187-190. Praha.
- Mann, F. 1935: Okres Hořický. Praha.
- Matějček, A. 1926: Velislavova Bible a její místo ve vývoji knižní ilustrace gotické. Praha.
- Matějková, K. 2007: Výsledky zpracování archeologických nálezů z městského příkopu v Jičíně. Zpravodaj muzea v Hradci Králové 33. 265 – 276. Hradec Králové.
- Měchurová, Z. 1997: Konůvky – zaniklá středověké ves ve Ždánickém lese. Brno.
- Menoušková, D. – Měřínský, Z. 2008: Krása, která hřeje. Výběrový katalog gotických a renesančních Moravy a Slezska. Uherské Hradiště.
- Nechvátal, B. – Radoměřský, P. 1963: Archeologický výzkum na tvrzi v Tleskách u Jesenice (okres Rakovník). Časopis Národního muzea, oddíl věd společenských 132, č.1, 4 – 13. Praha.
- Nechvátal, B. 1964: Obědovice. Bulletin záchranného oddělení 1, 1963, 30 (pol.96). Praha.

- Nechvátal, B. 1965: Archeologický výzkum v Ervěnicích a problémy dalšího studia středověkých tvrzí v Čechách. *Archeologické rozhledy* 17, 810 – 812, 830 – 847. Praha.
- Nechvíle, M. – Waldhauser, J. 2003: Tvrz v Troskovicích. *Zpravodaj muzea v Hradci králové* 29, 231 – 237. Hradec Králové.
- Nechvíle, M. 2004: Tvrz Nebákov – zpracování výzkumu Josefa Severy z let 1925 – 1927. *Zpravodaj muzea v Hradci Králové* 30 – Supplementum, 143 – 196. Hradec Králové.
- Nekuda, V. 1985: Mstěnice 1. Zaniklá středověká ves u Hrotovic. Hrádek – tvrz – dvůr – předsunutá opevnění. Brno.
- Pavlík, Č. – Vitanovský, M. 2004: Encyklopedie kachlů v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Ikonografický atlas reliéfů na kachlích gotiky a renesance. Praha.
- Pavlu, I. – Vokolek, V. 1992: Early Linear Pottery culture in the east Bohemian region – kultura s lineární keramikou ve východočeské oblasti. *Památky archeologické* 83, 41 – 87. Praha.
- Pažout, J. 1927/28: Drobnosti z archeologie, *Náš domov* II I, 152-156. Jičín.
- Píč J. L. 1909: Starožitnosti země české, III/1. Praha.
- Píč, J.L. 1913: Tvrz u V. Ledské, Tvrz v Třebešově. *Památky archeologické* 24, 57 -58. Praha.
- Podliska, J. 2003: Renesanční sklo z pražských archeologických výzkumů. *Historické sklo* 3. Sborník pro dějiny skla, 21 – 31. Čelákovice.
- Pokorný, F. 1903: Archeologické procházky po okolí Hořického. Katalog výstavy českého severovýchodu v Hořicích, 167-170. Hořice.
- Pokorný, F. 1895: Postup kolonizace v okolí Hořického, *Národopisný sborník okresu Hořického*, 214-217. Hořice.
- Profous, A. 1947: Místní jména v Čechách. Jejich vznik, původní význam a změny. Díl I. A-H. Praha.
- Profous, A. 1957: Místní jména v Čechách. Jejich vznik, původní význam a změny. Díl IV. S-Ž. Praha.
- Prostředník, J. 1994: Novopacké hrnčířství od pravěku po středověk. *Z Českého ráje a Podkrkonoší* 7, 7 – 28. Semily.

- Reichertová, K. 1967: Archeologický výzkum středověké tvrze v Martinicích u Votic. Sborník vlastivědných prací z Podblanicka 8, 39 – 73. Benešov.
- Sedláček, A. 1932: Hrady, zámky a tvrze království českého V. Praha.
- Sedláčková, H. 1997: Renesanční sklo a další archeologické nálezy z Nymburka. Libice nad Cidlinou.
- Sedláčková, H. 1998: Renesanční Olomouc v archeologických nálezech. Sklo, slavnostní keramika a kachle. Archeologické výzkumy památkového ústavu v Olomouci 1973 – 1996. Olomouc.
- Skalický, F. 1923-24: Třebovětice za dávna. Pod Zvičinou 4, 4-7. Hořice v Podkrkonoší.
- Sklenář, K. 2002: Hrady a tvrze v zápiscích Václava Krolmuse (1852-1861), Casteologica bohemia 8, 483-494. Praha.
- Slavík, J. – Svoboda, L. 1993: Nástin vývoje tvrzí na Jičínsku. Z Českého ráje a Podkrkonoší 6, 97 – 116. Semily.
- Smetánka, Z. 1969: K morfologii českých středověkých kachlů. Památky archeologické 60. 228-265. Praha.
- Strnad, F. 1920: Zbytky tvrze v Třeboveticích, Pod Zvičinou I, 139-140. Hořice v Podkrkonoší.
- Svoboda, L. 2000: Stavebně historický průzkum feudálního sídla v Dohalicích. Průzkumy památek 2, 91 – 98. Praha.
- Šalda, F. 1969: Vlastivěda Jičínska. Jičín.
- Šandera, M. 2001: Východočeská šlechta v polipanském bezvládí, poděbradské a jagellonské éře – 1. část. Východočeské listy historické 17-18, 89 – 116. Hradec Králové.
- Šimek, T. a kol. 1989: Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Východní Čechy VI. Praha.
- Škabrada, J. 2003: Konstrukce historických staveb. Praha.
- Úlovec, J. 1994: Příspěvek k historii bývalé tvrze v Mlázovicích. Z Českého ráje a Podkrkonoší 7, 167 – 173. Semily.
- Ulrychová, E. 1997: Archeologické nálezy z okresu Jičín v roce 1996, Zpravodaj Muzea v Hradci králové 23, 28 – 34. Hradec Králové.

- Ulrychová, E. 2005: Archeologické nálezy získané muzeem v Jičíně v roce 2004, Zpravodaj Muzea v Hradci králové 31, 19-28. Hradec Králové.
- Ulrychová, E. 2007: Jeřice, okr. Jičín. BZO 2004, 8,6. Praha.
- Unger, J. 1994: Koválov. Šlechtické sídlo ze 13. století na jižní Moravě. Brno
- Urbánková, E, - Stejskal, K. 1975: Pasionál Přemyslovny Kunhuty. Praha.
- Vích,D. - Vokolek,V. 1997: Nálezy získané do sbírek AO Muzea východních Čech v letech 1996-97, Zpravodaj MVČ XXIII, 3-27. Hradec Králové.
- Vokolek, V. 1964: Rašín, okr. Jičín. BZO 1964, 37. Praha.
- Vokolek, V. 1973: Jeřice, okr. Jičín BZO 1970, 44. Praha.
- Vokolek, V. 1978: Hněvčeves, okr. Hradec Králové. BZO 1975, 25. Praha.
- Vokolek, V. 1982: Benátky, okr. Hradec Králové. BZO 1978/79, 11. Praha.
- Wolf, V. 1995: Ještě o tvrzi v Batňovicích (okr. Trutnov). Zpravodaj muzea v Hradci Králové 21, 117 – 119. Hradec Králové.
- Zwiefelhofer, E. 1927: Přehled nálezů a vykopávek, jež jsou zaznamenány ve spisech Archeologického musea v Hořicích, In sb. 40 let Archeologického a musejního spolku v Hořicích v Podkrkonoší, 27 - 31. Hořice v Podkrkonoší.
- Žeglitz, J. – Vitanovský, M. – Zavřel, J. 2009: Soubor kachlových forem z pražské hrnčířské dílny Adama Špačka a její kachlová produkce v letech 1531 – 1572. Archeologické rozhledy 61, 427 – 466. Praha.